Petru Popescu

Copiii Domnului

roman

Editura Eminescu

PETRU POPESCU

Copiii Domnului

O legendă munteană

87

EDITURA EMINESCU
1974

GALACTION ŞI LEGENDA MUNTEANĂ

AM EVOCAT ÎNTR-UN ROMAN casa din strada Sfinţii Apostoli, în care s-a născut tatăl meu, lângă alţi doisprezece fraţi şi surori. Şi copilăria mea a trecut prin acea casă, adesea pe sub un portret mare, al unui prieten al bunicului, al tatălui tatei. În portret, cu o barbă pescărească mare şi căruntă, îmbrăcat în întunericul sobru al unei cămăşi monahale, Gala Galaction. Are o privire fixă, sădită adânc în stuful sprâncenelor. Parcă ar fi mirat, sau parcă, ascultând o frază, ar fi căzut pe gânduri. Sub portret o dedicaţie, cu un scris mare şi citeţ:

„Iubite Tudore, ori cât potop de barbă îţi aduc în acest portret, să mă crezi că nu mă socotesc deloc plătit de multele şi atingătoarele îndatoriri pe care mi le-ai făcut şi mi le faci neîncetat!

Deci, al tău, mereu dator:

GALA GALACTION
(5. XI.1927)”

PLĂCEREA, CHIAR ZĂPĂ-ceala de a putea citi cu uşurinţă scrisul unui om celebru o simt de câte ori revăd aceste rânduri. Curând, fotografia împlineşte o jumătate de secol. Erau foarte buni prieteni,

născuţi în acelaşi an, amândoi cu un an mai bătrâni ca Arghezi, amândoi din Teleorman, cunoscându-se la Sfântul Sava, liceu rigorist, cu model clasic şi profesori temuţi. Au rămas prieteni toată viaţa, până la moartea bunicului meu, venită în anii când Galaction, prea bolnav, abia mai putea fi vizitat. O dată, la fiecare Paşte şi Crăciun, Galaction şi Zoe Galaction erau oaspeţii nelipsiţi de la masa bunicului. Părintele Gala îi spunea bunicului „Frate Tudore”, iar bunicii „Soră Ecaterino”. Corespondenţa dintre ei, încă necunoscută în întregime, uneori a fost publică; odată, Galaction i-a răspuns bunicului printr-o scrisoare în presă: „Tudore, nu”, urmare la un articol al bunicului, publicat înainte – Tudor Popescu luase parte – apărându-şi prietenul, fireşte – la polemica lui Galaction cu patriarhia. Despre toate acestea voi scrie în amănunt altădată, încercând atunci să adun toate materialele inedite ce mai sunt în posesia familiei mele, unele în casa din Sfinţii Apostoli, vizitată de Galaction atâţia ani.

Erau oameni paşnici, familişti până la manie, amândoi biblici prin simplitatea sufletească şi prin formaţie. Modelat în familia episcopului Nifon al Dunării de jos, Tudor Popescu crescuse într-un mare respect al valorilor clasice şi creştine. Nu ştiu dacă era un om religios în sensul adevărat al cuvântului. Prietenia unor clerici artişti, ca Galaction şi Arghezi (pe care i-a ajutat material, de multe ori, cum confirmă Galaction în dedicaţia citată), era probabil continuarea unei atmosfere spirituale, adăugată calităţilor unice ale prietenilor respectivi. Tudor Popescu, avocat preţuit la vremea aceea, era un om activ şi curios, preocupat de practica şi filosofia dreptului, şi avea o vocaţie de pedagog, pe care şi-a satisfăcut-o sporadic. Interesându-se de multiple aspecte juridice, de la jurisprudenţă militară (a făcut ca magistrat, războiul, primul, fireşte) la drept bisericesc (pe care l-a predat într-o vreme la Seminarul Central din Bucureşti), îşi mulţumea o blândă pasiune de cercetător, publicist şi polemist. De

altfel, de multe ori a predat, în diverse instituţii academice, fără salariu sau onorariu, de plăcere. Cu adevărat practic, ca spirit, nu era, şi doar cumpătarea l-a ajutat să crească treisprezece copii, sprijinind uneori şi prieteni.

Casa din Sfinţii Apostoli era frecventată de profesori, de preoţi cărturari, de scriitori, cei mai mulţi oameni de înfăţişare hieratică şi de structură moralistă, rasa patriarhală căreia i-a dat lovitura de moarte primul război mondial. Peste copilăria tatălui meu şi a fraţilor lui, iar într-o măsură şi peste a mea, a plutit un panteon de umbre tutelare, între care şi Galaction. Din amintirile unchilor şi mătuşilor, fraţii şi surorile tatei, atunci copii, el era o figură neobişnuită. Copiilor, fiind slab, cu un trup frumos în ciuda anilor, li se părea uriaş. Barba mare îi cam speria, dar privirea revărsa, o bunătate, o căldură, care îi zăpăcea mult mai mult decât îi speria. Când venea în vizită, părintele Gala săruta copiii, ameţindu-i cu apropierea bărbii. Era un sărut părintesc, de o iubire foarte plină, dar şi de o anume gravitate. Surorile tatei, fetiţe atunci, crescute într-o casă tradiţionalistă, erau convinse că Galaction e chiar Dumnezeu! „A venit Dumnezeu”, aşa îşi şoptea roiul de copii, atunci când soseau cei doi, tot mai bătrâni cu trecerea vremii, să-i vadă pe Tudor şi Ecaterina Popescu, şi ei tot mai bătrâni.

O scenă de prin 1933, sau 1934, mi-a povestit-o Petre, cel mai tânăr dintre fraţii tatei, care o ţine minte cu emoţie şi azi, şi o vede tot prin ochii copilăriei. Sosiseră iar Zoe şi Gala Galaction. Îi întimpinau Ecaterina şi Tudor. Petre şi ceilalţi copii, pândeau scena prin crăpătura uşii cu două canaturi, care încheia un salon nu prea mare. De la un capăt al salonului la celălalt, cele două perechi s-au apropiat una de cealaltă, mai întâi femeile, şi câţiva paşi în urma lor bărbaţii. Plini de zâmbete candide, zâmbetele acelei echilibrate generaţii, veneau agale unii spre alţii, mai ales pentru că femeile se mişcau foarte încet, de parcă Salonul ar fi fost uriaş: Zoe Galaction era suferindă,

iar bunica mea era trupeşă de la atâtea naşteri. Extrem de încet, cu o maiestate a încetinelii, veneau una către alta, ca să se îmbrăţişeze din inimă, într-o efuziune care ar părea teatrală azi. Încetineala lor aducea pe chipul lui Galaction alt fel de zâmbet, deşi tot părintesc, dar cu un strop de maliţie, atât cât putea fi maliţios un om ca el:

— Încet-încet, ca două împărătese, aşa vă apropiaţi!

Această frază, scrisă, nu spune poate nimic. Surâsul acela, descris, nu poate fi decât o copie palidă. Iar savoarea greco-latină a acelor seri s-a stins demult. Chiar azi, oameni care să-l fi cunoscut îndeaproape nu mai sunt prea mulţi. Pentru unchiul meu Petre, care se speria de cizmele părintelui, întrezărite pe sub sutană, o asemenea scenă rămâne, ca o clipă fundamentală a vieţii. Pentru mulţi cititori ea îşi va pierde curând întregul înţeles.

În anii în care Galaction se stingea, mergeam pe strada Gala Galaction *de azi, la Elena Galaction, prietenă din copilărie a părinţilor mei, cunoscută şi de mine sub numele de Leanţa, numele copilăriei. O casă de colecţionari de artă, grea de perdele, densă de vase vechi, de mobilă lustruită, de farfurii pictate, de portrete. Cristalul şi aurul ramelor sclipea atât de tare încât clipeam când intram. Casa era mică de prea multe lucruri frumoase şi de preţ, adunate, dar fiecare obiect, cu istoria şi patina lui, deschidea o perspectivă şi înmulţea la nesfârşit spaţiul spiritual. Sus, unde se ajungea pe o scară, printre uleiuri şi covoare, era patul de suferinţă al scriitorului, pe care-l auzeam uneori tuşind. Fericit că, deşi foarte tânăr, eram admis la aceste taine ale trecutului, simţeam de atunci, foarte adânc, pierderea uriaşă ce nu se întâmplase încă. Galaction nu murise, dar epoca şi generaţia lui, adică înflorirea ultimă a civilizaţiei româneşti clasice, dispăreau foarte limpede (chiar şi pentru un copil) din scena istoriei, date la o parte de tehnică, de dezvoltare, de largi prefaceri, de dislocări de mase, într-un cuvânt, de* nou. *Desigur, nevinovatul clasicism al acestor oameni nu se potrivea epocii*

moderne. Dar să ne aducem mai des aminte de el, n-ar fi poate rău, tocmai ca să cântărim mai bine chipul nostru modern; şi, la urma urmei, nu e tradiţia cel mai bun vehicul al modernităţii?

Tot pe vremea aceea cunoşteam la şcoală, dar altfel, pe calea săracă a manualului şi a expunerii didactice, seria de oameni care au dat opere atât de mari. Când l-am citit pe Galaction, textele se potriveau atât de bine cu imaginea lui, cu încăperile pe care le cunoscusem, cu oamenii din jurul lui, cu tot ce se lega de el, încât el însuşi, de atâtea ori om chintesenţial, mi s-a părut o adevărată aromă a unei jumătăţi de secol. Am cunoscut destui scriitori, înainte de a-i citi, ori după, şi o operaţie obişnuită pentru mine era comparaţia între ei şi scrisul lor, între apariţia lor intimă, fizică, şi cea teoretică, tipărită. De puţine ori am simţit bucuria unei adevărate armonii. Generosul, onestul Galaction mi-a dat un unic prilej.

Fascinaţia acestui nuvelist a fost foarte puternică, asupra mea. Nuvelist? Bucăţile lui scurte sunt cuprinzătoare nu cât nişte romane, ci cât adevărate mitologii. Cultura clasică, gândirea biblică îndeamnă în acelaşi timp spre concizie şi spre naturaleţe. Sunt scrise într-un spaţiu ritual şi mitic, unde există o tensiune apriorică şi unde evenimentele au o permanentă calitate iniţiatică şi simbolică, totul fiind simplu, dar arhetipal, firesc până la naivitate şi adânc până la filosofie. Regulile obişnuite ale prozei par nişte frivolităţi faţă de aceste compoziţii, bogate în savanterie implicită, atât de bine încorporată şi trăită de autor, încât ea devine spontaneitate. Povestitor e termenul ce i se potriveşte cel mai bine lui Galaction, cum se potriveşte şi lui Creangă, Sadoveanu, Voiculescu ori Arghezi prozatorul. În alte literaturi, acest calificativ nu se foloseşte deloc. În literatura română, „povestitor” înseamnă ceva. A şti să povesteşti e în sine un mare dar oriental, şi darul de povestitori l-au avut, după mine, toţi bunii prozatori

români, chiar aceia moderni şi constructivi (Camil Petrescu era un bun povestitor, deşi el însuşi, în direcţia aceasta, nu se aprecia destul). Calitatea povestirii e o floare târzie, laică, a unui fecund sol slav-bizantin-ortodox. Creştinismul oriental, contemplativ, folcloric, estetic, a scăpat în evul mediu de constrângerile dogmatice, dând nu numai aria culturală balcanică (atât de preţioasă unei Europe complete, şi nefericit ignorată de mulţi filosofi ai culturii din zilele noastre), ci şi un mod cu totul special de a gândi şi închipui frumosul. Galaction e o întruchipare a acestui mod nu numai în scris – a trăit la fel de frumos şi de pur, unanim stimat pentru generozitatea fiecărei întreprinderi, pentru nobleţea fiecărui gând: rar portret mai curat, chiar în generaţia sa de ctitori.

Povestea *a fost, pentru aceste meleaguri, mai ales în epoca haotică şi ţepoasă a evului mediu, un mod de a gândi, de a trăi chiar, o condiţie a istoriei, ştiinţei şi filosofiei. Povestea a fost totul, şi totul a trecut prin poveste. Pentru că povestea e o sumă a unor secole, un depozit de fapte şi de semnificaţii, povestitorii au acel unic ton naţional, şi cuprind arhetipul românesc în cea mai previzibilă anecdotă. În fiecare rând şi cuvânt, Galaction (şi odată cu el toată specia de asemenea creatori) e profund patriotic, chiar dacă, practic vorbind, rândul şi cuvântul nu au nicio încărcătură pedagogică. Este calitatea unui abecedar sufletesc, în care se învaţă în chip de litere temeliile vieţii şi virtuţile cetăţeneşti.*

De la poveste şi până la proza de azi e desigur cale lungă. Totuşi, în proza de azi ne căutăm toţi, inconştient ori conştient, ori chiar disperat rădăcinile. Adică povestea – linia subţire între două puncte; drumul ars către un liman obscur; căderea picăturii de timp în clepsidră; priza perfectă a personajului cu destinul său. Simplitatea, sărăcia de elemente, care alcătuiesc un fel de pustiu principial, garantează tensiunea epică de care aminteam, încărcătura simbolică a fiecărui detaliu din întreg.

Povestea e o axiomă – frapantă prin evidenţă, prin genialitatea conciziei şi simplităţii.

În acest spaţiu auster, dinainte prevăzut, căutăm specificul naţional, autenticitatea istorică, sublimarea personalităţii autorului în favoarea mitului. Le găsim scăldate într-o lumină a nobleţei şi a violenţei, ca o auroră pastorală. „Tare" prin esenţa ei, scurtă ca soarta, refuzarea oricărui artificiu, cum e scurtă şi viaţa simplă a naturii, legenda haiducească şi călugărească este, prin atracţia ei, „westernul" superior, amar, sceptic, şi totuşi plin de idealism şi delicateţe, al câmpiei Dunării. Şi atâţia scriitori moderni ca structură sufletească şi modernişti ca atitudine au simţit măcar o dată ispita unei asemenea compoziţii, în care puterea şi originalitatea înseamnă să te supui deliberat unui tipar, cunoscut şi despotic ca vremea primordială în care s-a născut.

Ispita aceasta e şi în mine. Sunt aproape zece ani de când am încercat prima oară un asemenea pariu cu propriile mele rădăcini. Într-un volum de nuvele, în 1967, publicam o „legendă munteană": „Sultana lui Zdrelea", *dedicată fireşte lui Galaction. Zdrelea fiind un bandit autentic din aria Vlăsiei, hoţ de biserici, eroul unor poveşti auzite la mânăstirea Pasărea, poveşti care circulau şi mai circulă. Am copiat cu neruşinare schema epică, fără niciun scrupul de originalitate. Un depozitar remarcabil de asemenea mitologie monahală e chiar tatăl meu. De la el ştiu povestea hoţului de cai preot, tras în ţeapă de ciobani, cântând prohodul din înaltul lemnului osânditor. Circulau aceste poveşti şi în familia noastră, încântând copilăria mea, şi în familia episcopului Nifon, rudă sufletească evocată şi în bucata de faţă, într-o formă grotescă, desigur, ce n-are legătură cu realitatea istorică.*

După cum se vede, nicio originalitate epică în „Copiii Domnului", pentru că aceste poveşti sunt toate la fel – toate alcătuite pe un păcat: păcatul luminos – aspiraţia spre frumos, păcatul josnic – lăcomia ori micimea sufletească. Ruperea unei condiţii iniţial netede, curate, şi

pedepsirea ei neşovăielnică, semănând cu o lege a naturii. Motive din Sadoveanu poate, ori din Caragiale, pe lângă acelea din Galaction, cu siguranţă că se vor deştepta în amintirea cititorilor, literaţi sau nu. Dar aici nu se poate inventa prea mult, şi nici nu trebuie, ieşirea din tipar distrugând parfumul adevărului. Şi nu subiectul contează, nici ingeniozitatea în crearea vreunui personaj neprevăzut. Ci tensiunea, asprimea, retrăirea personală, cu toate forţele, cu toată dăruirea şi încrederea, cu suprimarea totală a personalităţii, a complexului „de autor”.

Această neaşteptată atracţie spre rural şi bucolic poate trezi zâmbete în cazul unui scriitor ca mine, mândru de ascendenţa lui pur bucureşteană, şi care a cultivat în chip exclusiv, afişat şi programatic, oraşul. Eu însumi, azi, capabil să imaginez şi subiecte deosebite de cele pur citadine, datorită unei fireşti maturizări, caut să lărgesc un program a cărei unilateralitate a fost la început utilă, atât mie cât şi conştiinţei literare generale. Acum, citadinismul îmi apare ca o stare sufletească, o dispoziţie structurală, o atitudine şi practică de lucru, şi el nu mai depinde doar de teme şi motive stilistice. Cred consecvent în citadinism ca singură formă viabilă a prozei de azi. Tocmai pentru că îi dau asemenea credit, îl socotesc capabil să abordeze cu intuiţie şi subiecte la prima vedere străine lui. Scrisul inteligent, percutant, bine ritmat, echilibrat ca epică şi compoziţie umană, propriu ca termeni, îndrăzneţ în mărturisirea personală, deci sincer, nu poate să nu se exercite cu succes asupra oricărei epoci, asupra oricărei materii. Alexei Tolstoi în „Petru I”, Camil Petrescu într-un „Om între oameni”, rafinorii modernişti germani interbelici, care au dat romane istorice fabuloase, pledează toţi pentru triumful autorului intelectual în orice domeniu, cu condiţia să-şi păstreze sinceritatea, să nu se falsifice, să-şi trăiască viaţa în chip la fel de dezinhibat şi de spontan ca la început. Nu există senzaţie frustă mai bogată, mai

integral resimţită, mai adânc justificată şi exploatată, decât aceea a intelectualului – atunci când o are. Secretul de a rămâne viu şi tânăr e secretul de a trăi direct – şi secretul de a trăi direct e secretul literaturii. Literatura modernă, oricât de intelectualistă, se supune aceleiaşi legi.

De altfel, aflându-mă într-o clipă de prefacere, aproape de capătul unui drum între două moduri de a scrie proză, încerc să-mi investesc energia reanimând o lume care m-a dat şi pe mine. Şi în clipa de cumpănă a unei creşteri, spre ce să mă întorc dacă nu spre rădăcini?

octombrie, 1973

PETRU POPESCU

Din nou lui
GALA GALACTION
acest târziu ecou
al incomparabilei lui viziuni.

TOATE, ŞI MÂNĂSTIREA, ŞI mlaştina, şi satele, şi stropii de pădure, aruncaţi pe pământ ca nişte pene pierdute din cuib, şi dealurile goale, încăpeau în cotul Dunării. Apa se întorcea, moale, rotund, fără rost, ca un braţ după un mijloc; şi erau, în îmbrăţişarea ei, oamenii şi înfăţişările, simple şi mici ca în scriptură. Parcă întreg pământul crescuse acolo, cu tot înţelesul lui, şi apa îl iubea, îl răsfăţa în ducerea ei somnoroasă, spre neştiut şi nesfârşit, drum fără drumeţi. Ca într-un vis care devine rău din frumos pe nesimţite, priveliştea trecea apa, spre sud, spre partea tătarilor. Cât era de verde în partea mânăstirii; atât era de pustiu dincolo. Lanuri de nisip roşcovan, drumuri care nu se mai cunoşteau, vânt miorlăitor, ca un cotoi sălbăticit. Undeva, în fundul lumii, erau raiale, din care se prăbuşeau tătarii, când şi când. Uneori, satele apucau să fugă. Când oboseau tătarii, se întorceau creştinii la vetre, găseau pe uliţe, prin curţi, morţii deschişi vederii, femei răsfirate din braţe şi picioare ca nişte cruci, bărbaţi înjumătăţiţi ori făcuţi arici de săgeţi. Îi îngropau, şi se rugau să fie ultima nenorocire, şi Dumnezeu făgăduia, şi uita.

Scăpa mânăstirea. Era departe, întărită cu zid burtos, despărţită prin mlaştină. În mlaştină tătarii nu îndrăzneau. Mânăstirea se zicea că e bogată. Odată, înainte cu o sută de ani, şase căruţe pline cu odoare luaseră calea meleagurilor străine, când se auzise de o năvală turcească mai grozavă decât altele. Nu se ştia dacă se întorseseră, ori de ce nu. Bogată rămăsese mânăstirea, şi albă de maici. Maicile erau străvezii de frigurile mlaştinii.

Luceau de febră, ca nişte oglinzi. Erau frumoase, şi nici nu erau: n-avea cine să le privească.

Scăpau şi ciobanii, cu turmele; nici nu aflau până se coborau iar. Morţii erau îngropaţi, şi satul împuţinat, iar turma crescută. Cu trei degete ridicate spre semnul crucii, numărau gospodăriile arse, şi-şi muşcau în bărbi un zâmbet chivernisit. Iarna nu prea loveau tătarii. Şi tot aşa, de la începutul pământului.

Între mânăstire şi sate; între mânăstire şi tătari, între mânăstire şi lume – mlaştina. Adâncă şi încâlcită, era străbătută de o singură cărare, şi nu suferea un cal prea încărcat. Maicile mânau câte-un măgar pipernicit, cu desagi săraci, şi mergeau îngăimând rugăciuni, fiindcă li se părea cazanul Satanei. Stătea pe marginea lumii, ca un nor verzui, ca o coajă de coptură. Din mânăstire, părea că mişcă. În greul verii, mirosea de te ameţea. Aburii groşi, smaraldii, se ridicau noaptea, şi dacă era lună parcă se înălţa la cer un sobor de stafii. Boarea nopţii mâna răsuflarea mlaştinii, făcea să tremure plângător fantomele lungi, care izvorau în sus, subţiindu-se, descărnându-se în cer, pierzându-şi mâinile osoase, picioarele, şi smocuri din păr. Când era furtună, cădeau fulgere pe încingerea ei otrăvită şi se stingeau sfârâind, ca un cuţit călit. Nici focul din cer n-ar fi izbutit s-o cureţe. Maicile smulgeau crengi uscate şi trestii iarna, ca să se încălzească. Sunau ca nişte schelete pângărite – cum să nu te sperii? Şi desişurile erau pline de fiare, mai ales de şerpi. Demult, maica Macrina – acum o babă – călcase pe un cuib de vipere. N-o muşcaseră. Însă de spaimă îi pierise graiul.

— Cum nu înţelegeţi gândul Domnului? se supăra părintele Irineu. Domnul alungă răul prin rău, şi din rău face bine. Ce s-ar întâmpla dacă n-ar fi mlaştina să ne păzească? Cine ne-ar scăpa de tătari? Cine-ar apăra odoarele bisericii? Şi pe voi credeţi că v-ar cruţa necuraţii?

Decât cu tătarii, mai bine cu mlaştina. Era alta în

fiecare zi. Primăvara avea prospeţimea întregii firi – chiar şi din veninul ei dădeau boboci, şi parfumul era curat, feciorelnic, neîntinat. Parcă otrava se pocăia, făgăduia să se îndrepte, se spovedea şi postea. Dar, odată cu vâlvătaia verii, colcăiala dedesupt, zeama fierbătoare, biruiau iar. Cam de la arătarea Sfintei Cruci începea să pută sănătos, şi aşa o ţinea până în jumătatea lui octombrie. De sfântul mucenic Longhin sutaşul, mânăstirea răsufla. Mlaştina era roşie-cenuşie, ca o fiară pe moarte. Parcă scăzuse, parcă se retrăgea. Flacăra rece a iernii, ca spada arhanghelului, o răpunea. Şi maicile îşi recăpătau puterea, culorile obrajilor, veselia, erau oameni, erau femei. Golite de narcoza grea a trei anotimpuri, se împleticeau la utrenie, când era frig în biserică tot ca afară, şi aruncau sfinţilor din bolţi sărutări nevinovate cu aburii lumeşti ai respiraţiei. Mlaştina era ceasul mânăstirii, oglinda ei, pilda ei. Odată era fermecătoare şi lichidă, altădată închisă în sine, grea, minerală, ca o cetate, alteori uscată şi foşnitoare. Şi înainta, ziceau maicile mai bătrâne, încet-încet, spre ziduri, acum douăzeci de ani nu ajunsese să se vadă din toate chiliile, şi salcâmişul ăla, uite, a fost cuprins de mlaştină, altădată era liber, pâlc de câmpie. Unele maici mai tinere, mai slabe de înger, înnebuneau privind păcatul verde, şi închipuindu-şi dospirea lui de sfârşit de lume, se cocleau şi ele la chip, ca mlaştina, le băltea culoarea ochilor, şi li se făceau buzele de scoarţă gălbuie.

De vreo câţiva ani însă, un chin nou le tulburase viaţa cucernică. Cu alte ispite nu prea avuseseră de luptat. Bărbaţi nu se arătau, iar părintele Irineu era atât de bătrân încât niciuna nu se gândea că a fost bărbat odată. Obrazul subţiat era ca ceara, mâinile luceau ca nişte coperţi de psaltiri, barba parcă stătea să se desprindă din piele, să se facă pulbere şi să se împrăştie în vânt. Singura lui parte mai bărbătească, mai vie, erau o pereche de urechi mari, care se mai înroşeau de frig uneori – erau ca nişte foi ciudate, pocite de vreo mană, ca

nişte verze roase de boală – şi un nas fleşcăit din care mai pica un bob cristalin, cine ştie cum se mai stârnea pe dinăuntru, ca o amintire de izvor secat. Ochii mai că nu se vedeau de broaştele pleoapelor. Când aprindea lumânări, atunci lucirea galbenă şi blândă parcă îl spăla, îi dădea un reflex de icoană, şi avea o frumuseţe de sfânt, nicidecum de om. Lumina crescândă a lumânărilor, uscată, curată, le dădea şi maicilor alt chip, le întinerea, le netezea cearcănii şi ridurile, şi punea în ochii decoloraţi de friguri o poezie pe care vreuna n-o ghicea măcar. Părintele Irineu avea şi el o manie blândă – să aprindă lumânări, frigându-se fără să simtă, fiindcă lumânările, adăugându-şi lumina în şiruri, îi dădeau o senzaţie deosebită, de cald, de adevărat, de sfânt. Simţea singur că dă lumină, se pătrundea de o copilăroasă mândrie. Uneori, de bătrâneţe, uita să se roage şi se pierdea în para flăcării, cu buzele întredeschise pe dinţii rari.

Ispitele pântecului, nici ele, nu erau prea bogate. Verdeţurile pe care le mâncau maicile creşteau în jurul mlaştinii, şi le era scârbă, numai gândindu-se că ridichiile ţâţoase, cepele şerpoase, cartofii buboşi trăseseră apă dintre vârcolacii pământului. Erau femei din popor, n-aveau darul învăţăturii, nici trufia cărţii. Şi trăiau în aburul paraginii, ca nişte surori, piele bătută, ochi lucioşi, dinţi patinaţi. Sănătoşii săteni sosiţi în şir la slujbă, aruncând în fală câte-o scândură, prin locurile unde bănuiau adâncul şi capcana, se uitau la ele şi le venea să se închine de subţirimea lor; de frăgezime, străvezeală şi moliciune, îi treceau fiorii pe şira spinării.

Chinul cel nou era că maica Eufimia nu putea să moară.

Maica Eufimia era cea mai bătrână. După socoteala ceţoasă a părintelui Irineu, ar fi trebuit să apropie o sută zece. De câţiva ani zăcea în coşciug, dar nu murea. Arăta însă ca moartă. Maicile o spălau, încercau s-o hrănească, şi se speriau mereu de răceala ei şi de culoarea de pagină veche. Dar nu era moartă: urechea apropiată de buze şi de piept auzea şuierul sufletului, ciocanul inimii. Uneori

prindea putere, făcea semn să se spovedească, părintele venea în goană, presărând coridoarele cu fire lungi din barbă (fire îi căzeau peste tot, mereu, şi în fiertură, şi, fiindcă nu vedea, o maică de lângă el i le trăgea la vreme, să nu le înghită şi să se înece; maica aceea încercase chiar, de câteva ori, să numere în gând firele bărbii părintelui, dar oricât îngusta ochii avea vederea prea slabă ca să aleagă fir de fir; cu ochi mai zdraveni, ar fi putut, atât de puţine se făcuseră). Dar când se apleca peste ea, maica Eufimia cădea iar în neştiinţă. Şi tot aşa, săptămâni, luni, ani, nici nu trăia nici nu se sfârşea. De ce nu căpăta destulă putere ca să se mărturisească? De ce n-o lua Dumnezeu? De ce-o ţinea la hotarul dintre lumi? Ce greşise maica, ce păcate groaznice ţinea în ea, de nu putea trece vămile cerului? Uneori, după încă o spovedanie pierdută, maica se zbuciuma, gemea şi se muncea, parcă zicea ceva, dar înţelesul se pierdea. Părintele Irineu luase toate rugăciunile la rând, doar-doar i-o găsi linişte maicii. Nu pricepea, aşa ceva nu mai întâlnise.

— Să fie Satana? Să mă încerce Dumnezeu în aşa chip, tocmai acum, la bătrâneţe?

Se îngrozea singur de ce gândea. Satana la mânăstire? Încuibat într-o maică? Bine, dar dacă nu era el, de ce n-o dezlega Dumnezeu?

În toată păstoria, părintelui Irineu nu i se arătase Domnul niciodată. E drept, nici pe dracul nu-l văzuse. Credea cu tot sufletul, dar de întruchipări se cam îndoia, mai ales de întruchipări atât de la îndemână, şi care să i se întâmple tocmai lui. Dar, fireşte, nu dezarma şi nu ostenea. Maica Eufimia devenise singura lui grijă. Din zori şi până în noapte viaţa lui era închinată morţii ei.

Uneori, dimineaţa, deschizând uşa chiliei, găsea pe maica veghetoare adormită alături de muribundă. În vârful picioarelor, se apropia şi punea urechea lângă mâinile lemnoase ale Eufimiei, pe piept. Tot se auzea? Tot! Degeaba sperase s-o ia Dumnezeu lin, nespovedită,

neîmpărtăşită şi fără de lumânare, ca să rămână totul o taină înaltă, între Domnul şi roaba lui, şi el, nepriceputul duhovnic, să nu fie primit. Şi-ar fi poruncit un canon, ar fi dus-o aşa la groapă, bucuros că totul se terminase fără niciun înţeles pentru el, şi gata, el, mânăstirea, toţi ar fi scăpat de chin!

Maicile celelalte, încet-încet, începuseră şi ele să nu se mai îngrijească decât de moartea Eufimiei, să nu mai slujească decât întru acest misterios sfârşit. Chibzuind că Eufimia se canoneşte pentru nespuse păcate, se rugau şi se căzneau şi ele, ca să împartă păcatul cu ea şi să-l micşoreze. Ori poate Domnul, în chinul Eufimiei, arăta cu degetul la păcatul lor? Îşi învineţeau zelos genunchii în biserică şi în chilii, posteau până li se umflau gingiile şi le ieşeau bube pe limbă, îşi rodeau coatele copiind cărţi sfinte. Maica Eutasia, cea vorbăreaţă, îşi luase canonul tăcerii; nu i se dezlipeau buzele nici la rugăciune. Maica Cipriana, cea mâncăcioasă, arătase înainte de agonia Eufimiei ca o ciupercă: scurtă, înconjurată de şolduri late, purta pe umerii foarte înguşti un cap mare şi rotund, pe un gât lung, şi avea toată faţa roşie pişcată des cu alb – parcă era pălăria şarpelui. Ca să se muncească, se ruga ceasuri întregi alături de blidul cu linte sleită, ca până la urmă să-l arunce. Slăbise atât de tare în urmă, încât se întreba dacă n-o va lua Dumnezeu înaintea Eufimiei. Maica Neonila, cea mai tânără, şi mai frumoasă, fusese răsfăţata mânăstirii: dormea ca un copil, de n-auzea nici clopotul, nici toaca, şi alerga ultima la slujbă, cu ochii cârpiţi. Acum, în cămaşă de noapte străvezie pe trupul gol, neatins de vreo privire hoaţă, stătea ceasuri întregi în genunchi în chilie, rugându-se, şi ca să n-o biruie somnul, ori s-o lase voinţa, îşi împletise părul negru şi frumos într-o coadă lungă, terminată cu un ochi, pe care îl agăţa sus, într-un cui mare, deasupra ferestrei: când îi cădea capul în piept de oboseală, ori sfârşeala îi muia mijlocul şi genunchii, coada se întindea, şi durerea rădăcinilor părului o trezea. Legată de otgonul pletelor, rămânea aşa

până îi bubuiau tâmplele. Toată mânăstirea îşi spărgea capul să găsească pedepse.

Până la urmă, bietele maici se jigăriră ca niciodată, iar maica Eufimia nu murea de fel. Li se spărgeau dinţii în gură, rămânând în câte-o ridichie mai noduroasă, ori într-un morcov neruşinat, şi se întrebau dacă Eufimia va mai muri vreodată. De toate, zilele lui Noe n-au fost nouă sute cinci zeci de ani, şi apoi a murit? Dar chiar şi Sarra a ajuns o sută douăzeci şi şapte! În scriptură vârsta Eufimiei era tinereţe curată. Tatăl lui Noe, Lameh, avea o sută optzeci şi opt când a zămislit pe primul născut, şi apoi a mai trăit cinci sute şaizeci şi cinci, şi i s-au născut fii şi fiice, nu? Şi era Avraam de nouăzeci şi nouă de ani, când s-a tăiat împrejur! (Pilda asta n-o înţelegeau toate maicile prea bine, dar chiar şi neştiutoarele pufneau în râs). În fine, ajunsese Eufimia, ca şi mlaştina, măsura vieţii mânăstireşti, şi între cele două agonii maicile începeau să se obişnuiască.

Totuşi, după ce se muncise neîntrerupt, şi în ultima vreme, de la închinarea lanţului Sfântului Apostol Petru şi până la aşezarea în raclă a brâului Maicii Domnului, dormise tot la patru nopţi o dată, părintele Irineu îşi pierdu răbdarea.

Se plimba noaptea pe zidul mânăstirii. În mlaştină se încăieraseră rău două fiare. Făceau o larmă grozavă: scrâşnete, mârâieli, plescăituri, trânteli. Pe urmă una fu mai tare şi cealaltă începu să geamă, tot mai cu durere, tot mai din adânc de răni, parcă cerea îndurare, dar ţi-ai găsit! Când se făcu tăcere, murise una. Cârâiau batjocoritor broscoii; păsările, trezite din somn de lupta foamei cu altă foame, cârteau. Părintele Irineu, foarte milos din fire, s-ar fi tulburat la ţipătul sfâşietor al morţii. Înainte nu putea omorî o muscă, doar pe sine se căznea, şi cu maicile era destul de aspru. Acum, lupta naturii îl inspiră. Hotărârea sângeroasă, răutatea, viteza, forţa, auzite din bezna smârcului, toate îl umplură de un avânt

nou împotriva necuratului.

— Să iau taurul de coarne! zise el tare, nopţii şi mlaştinii.

Când îşi auzi glasul, roşi – cum era sfios, se certa de mândria pe care singur şi-o găsise în voce. Apoi se înfioră gândindu-se că acele coarne puteau fi chiar ale satanei. Îşi strânse hainele pe ţârul trupului, şi-şi aţinti privirea în infinit, în noaptea care lărgeşte totul, care eliberează proporţiile.

Mlaştina mirosea tare, scârbind până şi nara secată a popii. Se agăţa de rochia nopţii ca o mânjitură, sub o lună strâmbă, stinsă, cafenie, ca roşcova. Popa, gânditor, se scărpina în barbă. Îi cădeau fire, pe haine, pe zid, şi dincolo de zid, jos, în negrul nopţii. Duse de briză, mergeau spre mlaştină. Albe în negru, uscate, curate ca însăşi moartea.

Deodată, ţopăi electric, simţind că-i crapă creierul de gând. Cât pe-aci să cadă din piscul zidului, fugi cât putu de iute, încât în trei paşi, din violenţa mişcării, îşi pierdu un sfert din barbă. Ea rămase pe urma lui, scamă de om, pluti, se risipi, pieri.

Popa se prăbuşi în mânăstire, fericit. Îi venise ideea, atât de luminoasă şi de nouă încât se sufoca, şi o clipă avu o spaimă năpraznică – dacă, de vârstă, şi de adâncimea ideii, îi plesnea inima în piept?

Se lungi pe scândura goală, şi, fireşte, nu dormi. În zori, luă măgarul cel mai voinic, trecu mlaştina, străbătu satele, urcă pe dealurile goale, străpunse păduri, şi în trei zile se arătă, ca Isus, la Scaunul Vechi.

Fiindcă era vechi, nu mai rămăsese în târgul altădată vestit niciun motiv de faimă. Nici numele nu prea se mai ştia de unde se născuse. Popa se duse, tras pe fir, drept la mânăstire, la fraţii pe care nu-i mai văzuse de ani. Nil, Teopempt, Lampadie, Xenofont, Proclu, Achila, Mamant, Polien, erau la locul lor, ninşi de nerecunoscut, Savatie şi Dorimeclont ramaseră cu ciuma, Evsignie şi Tarasie se înecaseră acum un an, îi luase apa când pescuiau pentru

ceilalţi fraţi şi venise Dunărea mare, pe Elpidifor şi Eutihie îi omorâseră hoţii la drumul mare. Alţii se stinseseră firesc, altfel totul, slavă Domnului, în bună regulă şi la locul lui.

Le povesti, apoi luă de la ei o icoană mică: Maica Domnului Cernită, făcătoare de minuni, cu care sigur avea s-o dezlege pe Eufimia. O băgă în desag şi porni neîntârziat înapoi.

Poate fiindcă scăpase caii la mâncare şi băutură, şi-şi pierduse obişnuinţa – Mamant, bucătarul, gătea de-ţi lua minţile – îl trăsni pe drum la întoarcere o diaree cumplită. Ieşea afară cu sânge. Ori Satana, simţind că se apropie cu icoana, făcea totul să-i închidă calea, de frică să nu piardă sufletul ceţos al Eufimiei?

Popa cădea mereu de pe măgar, şi icnea pe vine în marginea drumului. Bine că erau drumurile pustii. Mă pedepseşte domnul de trufie? Îmi încearcă tăria? Nici pe vine nu scăpa desagul din ochi. Măgarul păştea filosofic, fornăia din nas, bătea muştele cu coada. Doamne, ce cupă mai e şi aceasta? se întreba popa.

În loc de trei zile, se întoarse în şase, mai mult mort decât viu. Zăcu o zi, dar cum se întremă înălţă rugi fără seamăn, sluji din răsputeri, şi în sfârşit, cu icoana în mână, în fruntea alaiului cântător, porni spre racla deschisă şi spre moarta vie.

Coridorul era lung şi întortocheat, ca însăşi viaţa, şi întunecos ca patima. Lumânările îl dezveleau mişcător şi inegal, dând chipurilor lustrul lemnos de stranã cioplită, poleiul fad al zugrăvitului bisericesc. Mergând, părintele înălţa icoana în umăr, şi sub scutul ei, rugându-se, gâfâia de speranţă pe măsură ce se apropia. I se părea că drumul, coridorul, sunt însăşi viaţa lui, truda păstorească, greşeala şi ispăşirea. Se simţea cu adevărat trimis al Domnului şi se căznea să nu-l cuprindă mândria, dar bucuria de a alina îl biruia. Duse de mâini întinse, în treimea degetelor, lumânările pluteau drept pe apa zidurilor. Ochii, frunţile, nasurile, buzele, tot ce urma, ca o

cină de taină în marş, ca o pornire în cruciadă, curgea spre chilia Eufimiei. Iată, din rândul uşilor, cum se desface uşa ei. Iată, lângă lemnul bătrân şi ştirb al porţii, adâncul chiliei, iată lumina unor lumânări, aşteptând, nemişcate, pe suratele mişcătoare, care soseau în sobor, tremurând de curenţii de aer. Iată cum şi acestea, din chilie, încep să pâlpâie şi să se zbată, înhăţate de aer, iată marginea raclei, parcă trasă cu un creion în scena atât de bine tăiată în lumină şi umbră, iată chipul moartei vii, iată gura rânjită, pe care bolboroseşte sufletul captiv, iată jertfa, iată împăcarea, iată pacea!

Dar când popa dădea să păşească pragul, se auzi un pocnet puternic, atât de puternic încât născu ecou, şi umplu coridorul!

Icoana era înnegrită şi îngustă. Părintele înălţând-o cu braţele, dăduse maicii domnului altă înfăţişare: se apleca asupra lumii, acoperind-o cu o privire de ulei. Gura îi era închisă, pură că o linie. Obrazul strâmt arăta măcinat de curgerea neîncetată a lacrimilor, ca o lespede în picurul neîntrerupt al unui izvor. Clătinându-se la capătul braţelor de om, Maica Domnului dădea din cap, un da îngăimat, ca o femeie cu buzele tremurate de plâns, cu privirea orbită, încuviinţând în neştire. Astfel era la un pas de Eufimia, dădea să treacă pragul, aplecându-se pe sub tocul uşii către bolnavă, ca un doctor. Şi pocni tare, drept în mijloc, iar cele două jumătăţi, despărţite, rămaseră fiecare în câte-o mână a părintelui, care se zăpăci atât de tare încât o clipă închise ochii, şi stătu cu braţele ridicate spre tavanul coridorului, şi cu cele două scânduri, mititele şi afumate.

Crăpătura venise chiar din inima lemnului. Izbucnind tare, ca o împuşcătură, tăiase lemnul dintr-o bucată în două, şi, rupând pe dedesubt, pulverizase zugrăveala. Capul Fecioarei sări în mii de stropi, şi praful de culoare fu înghiţit de coridor într-o clipă. Zugrăveala se mistui până-n umeri, pe toată faţa scândurii, şi părintele nu mai ţinea în mâini decât două lemne vechi. Un iz de putrezeală

lemnoasă fu tot ce mai ieşi.

Tulburarea părintelui Irineu nu poate fi descrisă. Apropie, cu mâinile tremurânde, cele două jumătăţi: lemnul se potrivea, dar chipul nu se alcătui la loc, culoarea nu sosi, din aer, ca la o chemare, să se aşeze pe lemn ca din început. Ţinea la un loc o scândură.

Cu ea în mână, aruncă o privire în chilia Eufimiei. Era o privire de învins. Se auzea horcăitul cunoscut, lumânările aproape se stingeau, şi nemişcarea flăcării parcă sublinia o înfrângere, o întoarcere în obişnuit, în lungul coridorului, ochi în feţe de ceară se căscaseră de spaimă.

Toţi se întoarseră, fără să sufle. Părintele Irineu zăcu iar, de uimire şi mâhnire. Întreaga mânăstire tăcu îndărătnic o săptămână. Abia apoi se dezlegară limbile, ca să-şi fluiere şerpeşte îndoiala şi teama. Scândura, odată icoană, fu aşezată împreunat pe masă în altar. Când se ridică, părintele Irineu sluji în jurul ei, dar chipul tot nu se ivi. Pe lemnul uscat, paşnic, cumsecade, cădea câte-un fir din barba popii, la fiecare slujbă, ca o lacrimă pe o pernă.

TOTUŞI IZBĂVIREA VENI.

Veni sub forma episcopului Nifon.

Părintele Irineu îl văzuse pe episcopul Nifon o singură dată în viaţă, cu zece ani înainte. Cât despre maici, niciuna nu-l zărise vreodată.

Nu-l aşteptau să vină. Căzu într-o zi de marţi, spre prânz, însoţit numai de diaconul Codrat. Aşa călătorea de obicei şi întotdeauna apărea pe neaşteptate. Dar cu toate că nu-l aşteptau, faima i-o luase mult înainte. Pătrunsese şi în fundul lumii, găsise şi calea prin mlaştină, povestind de isprăvile focosului.

În tinereţe fusese zburdalnic. Cu toate astea lumea credea în harul lui. Cu părul foarte negru, cu barba creaţă, cu ochii atât de negri încât, în clipele de concentrare, păreau roşii, cu vocea aprigă, avea ceva de mântuitor furios. Vocea mai ales, ca o gâlgâire vulcanică, ieşea din străfundul boltit al pieptului, urca năvalnic, şi se unea sus într-un bronz spart, încât pe credincioşi îi treceau fiorii. La cântat nu era atât de meşter pe cât era glasul de gigantic; avea „organ”.

În vremurile tulburi de atunci, cu molime, năvăliri, schimbări de domnie, războaie şi alte năpăznicii, păstorul sufletesc era pierdut fără glas zdravăn. Dacă-l avea, puterea asupra credincioşilor era sigură. Unind glasul cu o înfăţişare izbitoare, Nifon stăpânea adunările: era scund, cu braţele ca nişte otgoane, noduroase, muşchiuloase şi lungi până către genunchi, cu umerii de trei ori cât mijlocul, cu picioarele strâmbe şi scurte, cu genunchii cât maiul, cu coapse de cremene, şi cu labele mari şi late

întoarse mult în afară. Faun popit. Peste toate se răsfira barba insinuantă, iar deasupra ardeau ochii, încălecând un nas lung şi coroiat, cu nările atât de răscroite încât, dând capul pe spate, spre Domnul zugrăvit, i se deschideau în obraz două coridoare păroase, parcă până-n fundul creierului. Avea mâinile late ca nişte lopeţi, cărnoase, acoperite cu păr creţ şi negru, neruşinate. Degetul mic era mai lung decât inelarul, iar mijlociul mai scurt decât arătătorul. Buza de jos ieşea cu dispreţ în afară. Pe cea de sus şi-o muşca mereu, o trecea prin sita dinţilor mari, întregi şi foarte albi. Era vestit ca mâncător de ceapă. Era vestit ca vorbitor; în clipe groaznice salvase seminţii rătăcite. Odată, lumea se sfâşia să iasă dintr-o biserică în flăcări: era de Paşti; o femeie duşmănea pe alta – îi dăduse foc cu lumânarea: de la cosiţele duşmănitei se aprinsese biserica; luptându-se în uşa strâmtă, peste cadavrele a doi sufocaţi, erau să piară cu toţii; Nifon sosise în goană, *intrase* în biserică, împingând înaintea lui, din umeri şi coate, viermuiala omenească, şi în larmă, în groază, în fum, le poruncise să iasă câte unul, într-un rând! Tremurând, se aşezaseră unul după altul, simţind cum focul li se agaţă de pulpanele hainelor. De unde n-ar mai fi ieşit nimeni, scăpaseră jumătate. Altădată trecuse peste gheaţa Dunării un sat întreg, ca să-l scape de un jaf căzăcesc: fiind spre primăvară, nu s-ar fi încumetat nimeni. O luase înainte, arătând crucea ridicată malurilor pustii, şi zigzagurilor de ciori. Mă rog, îl pomenea toată suflarea, era ascultat ca un prooroc şi urmat ca un apostol. Celelalte feţe bisericeşti, mai înalte ori mai scunde, făceau căţei pe inimă când auzeau de faima lui.

Faima asta avea însă o a doua latură, cu totul deosebită de prima. Fiindcă mântuise, i se ierta zburdălnicia. Dar de vorbit se vorbea. Zumzăia şi mânăstirea de asemenea zvonuri.

Odată, de mult, când era tânăr de tot, trecea printr-un sat. Zărise într-o poartă o fată tânără şi arătoasă. Oprise

calul şi o întrebase drumul spre alt sat. Într-acolo mă pornisem şi eu, spusese fata, nu ne duce calul sfinţiei tale pe amândoi? Întinzând mâinile lungi, o săltase de subţiori, o adusese prin aer, şi o înfipsese drept în şea, în faţa sa, cu picioarele desfăcute bărbăteşte, după care plecaseră împreună, în trap săltat.

Să fi fost şeaua? Să fi fost mişcarea trapului? O dăduse jos din şea în satul următor. După mers neîntrerupt, fetei i se născuse, după nouă luni, un prunc leit Nifon!

Povestea asta le topise şi pe maicile care nu-l zăriseră niciodată. Uneori păcătuiau trăncănind pe pragul chiliilor. Maica Agripina şi maica Anisia se pasionaseră într-atât încât uitaseră de trecerea timpului. Cântau cocoşii, iar ele, chemându-se neîntrerupt cu „maică”, îşi băteau capul dacă un copil poate fi zămislit ori nu în trapul unui cal.

— Poate doar Sfântul Duh să facă asemenea minune, maică! îşi dădea cu părerea maica Anisia.

Era frumoasă, blondă, subţirică, şi de mică la mânăstire. Când vorbea de asemenea taine îi tremura vocea, şi începea să-i pâlpâie sub bărbie o vinişoară cât un ac, ca un cesuleţ al nevinovăţiei.

Maica Agripina se călugărise la treizeci. Cunoştea lumea. Ascunzând într-o mustaţă haiducească un zâmbet de dispreţ, răspundea:

— Bărbatul e diavolul, maică, fie el şi episcop. Găseşte calea, maică. Dacă adulmecă păcatul, maică, şi prin broasca uşii îşi revarsă veninul, şi tot te-ajunge. Aşa-i toată partea bărbătească: păcătoasă şi isteaţă, maică. Peştii dacă ştiu unde să-şi arunce sămânţa, maică, cum să nu nimerească oamenii? Zi bodaproste că nu ştii, maică!

— Zic, maică, zic, se grăbea să încuviinţeze Anisia, cu glasul tremurat. Şi cuibărea un semn al crucii între sânii încă frumoşi. Dar, maică! Dacă ar fi aşa spurcat, de unde i-ar veni harul, maică?

— Dumnezeu le potriveşte, maică! Din tină, maică, iese

cea mai frumoasă floare! Ei, da mai bine să ne rugăm, maică.

— Noapte bună, maică!

— Noapte bună, maică!

Trăgeau uşile de lemn. Anisia se ruga cu foc pentru liniştirea Eufimiei, şi pe urmă îşi spărgea capul cu Nifon, şeaua, calul şi pruncul, până adormea. Agripina se ruga şi ea pentru liniştirea Eufimiei, şi în timp ce se ruga îi treceau prin trup amintiri dinainte de călugărie. Uite cum mă momeşte necuratul! Se lovea cu fruntea de zidul chiliei, şi durerea parcă o curăţa de păcatul cu gândul.

Nifon, sosit, nu mai era nici pe departe atât de focos. Îmbătrânise destul. Barba, acum de argint, nu mai era la fel de creaţă – chemarea ei păcătoasă se stinsese. Slăbise mult, şi arăta obosit şi nervos, parcă ar fi mâncat din el însuşi. Mâinile atârnau de-a lungul trupului, mereu strânse pumn, cu degetele gheare. Numai ochii şi glasul nu obosiseră defel.

— Ce te-ai coşcovit aşa, Irineu, că doar n-ai o mânăstire grea! bubui el spre părinte, înainte să desprindă piciorul din scară. Din trei paşi fu înăuntru, şi arse cu privirea străvezimea maicilor. Şi cu ele ce-i? Ce-s aşa muncite? Ori n-au ce pune în gură? Se zice că mânăstirea voastră e cocă de bani! Vă e frică să nu se afle? Faceţi pe săracii?

Irineu, la auzul glasului, simţi că îi curge în vine sângele de la optsprezece ani. De fericire, nu reuşi să bâlbâie niciun cuvânt de bun venit. Se roşise, şi se gudura la dojana vlădicii ca un căţel uitat de mâna stăpânului.

Cât despre maici, se pierduseră de tot. Glasul şi ochii le dărâmară pe loc. Unele nici nu văzuseră atâţia bărbaţi deodată. Bătrân, Nifon părea şi mai lumesc. Roaderea trupului nu vorbea de timp, ci de trăirea plină şi triumfătoare, care îmbătrâneşte altfel; seacă, descărnează, adânceşte trupul spre schelet. Nifon aducea cu el parcă indecenţa unei răni deschise, ca o sângerare pe o crupă, la care se înghesuie bâzâind pofticios muştele şi bondarii.

— Preasfinţiiiiite! Preasfinţiiiite! zumzăiau ele, repezindu-se la mâna lui, dând rătăcit din aripi, ca nişte gâze bete, spre lumina bărbatului. Maica Afrodisia, una din frumoasele mânăstirii, sughiţă voluptuos, şi căzu pe spate, leşinată în braţele Agripinei. Diaconul Codrat era învăţat cu asemenea scene. Era uriaş, chel de tot, cu fălci de dulău, cu ochi albaştri, glaciali, şi îl urma pe Nifon pas cu pas, de parcă episcopul ar fi aruncat în urma lui o umbră gigantică. Mergea măsurat, pasul nu i se auzea, era mereu la cotul ori la subţioara vlădicii, ca un mecanism întors pe mişcările celuilalt. Privirea albastră nu se uita nicăieri. Surâdea uşor scârbit. Şi punea mâna uriaşă, ca o pavăză, între Nifon şi roiul femeilor. Dacă ar fi venit singur le-ar fi speriat de moarte pe maici, cu tot straiul sfânt.

Nifon, gâfâind teatral, merse între Irineu şi Codrat până la scaunul pregătit. Se îngropă în el, îşi acoperi faţa cu ghearele, şi se lăsă privit. Fără să-şi descopere faţa, vorbi cu Irineu, puse întrebări, ascultă răspunsuri, îndrumă. Dar când auzi de Eufimia, şi mai ales de spargerea icoanei, se supără foc. Ţâşni din jilţ şi strigă de mută icoanele de pe pereţi cu foalele pieptului:

— Până când veţi şchiopăta de amândouă picioarele? Dacă Domnul este Dumnezeu, urmaţi lui! a zis Ilie Tesviteanul! Irineu, ţi-a căzut credinţa odată cu dinţii din gură? Aşa lupţi tu pentru un suflet? Unde-i maica?

Sfânta lui mânie nu putea fi balsam mai mare pentru mânăstire. Dacă proorocul i-ar fi ocărât ca la uşa cortului, tot s-ar fi închinat. De furie, Nifon se repezi înaintea tuturor, din încăpere în încăpere; fiindcă nu ştia drumul, se împiedică scoborând un prag. Îi alunecă piciorul pe o treaptă pitită şi fu cât pe-aici să cadă, aşa că înjură deodată în gura mare, ca un birjar. Toţi se cutremurară. Dar din alunecătură, dădu în genunchi. Îşi înhaţă pieptul cu ghearele, şi sfâşiindu-l adânc, strigă:

— Daţi-vă acum la o parte, ca să-mi săvârşesc şi eu jertfa mea! după care, cu buzele mişcând, închise ochii să

se roage. Irineu şi Codrat îngenunchează pe urma lui. Irineu, care ştia regii pe dinafară, vru să se roage şi el, dar iar nu putu. Mintea îi rotea iute, ca o morişcă. Bucăţi întregi din cartea a treia, şi în chipul lui Obadia se vedea chiar pe el, cunoscându-l pe Ilie, dar neîndrăznind să se ducă la Ahab. Codrat, mai obişnuit cu minuni, era rupt de foame şi de sete, şi mai că nu blestema în gând, fiindcă îl ştia pe Nifon apucat, şi zelos. Până nu alungă dracul, nu mâncăm, îşi zise, şi înghiţi în sec. Se întreba cât îi va mai trebui episcopului să-şi adune puterile, să sloboade maica, şi să-şi aducă aminte că veniseră călări mai bine de opt ceasuri.

Dar Nifon îşi găsi repede darul. Se ridică doar din arcul genunchilor, fără să-şi scoată mâinile din piept, se repezi iar în fruntea tuturor, izbi uşa Eufimiei de perete şi se aplecă peste sicriu.

— Duh mut şi surd. Eu îţi poruncesc! Ieşi din ea şi să nu mai intri în ea! După care băgă mâinile sub trup. Cu o mişcare scormonitoare, o înhăţă pe Eufimia din raclă şi o ridică, şi răcnind şi zguduind-o cu putere, ca Isus la vindecarea lunaticului, o duse în fruntea tuturor afară, şi o aşternu în curte, sub un măr. Eufimia arăta ca o păpuşă de hârtie, dar pleoapele începeau să-i pâlpâie, şi privirea, din fixă, se rupsese, şi se mişca trezită din somn.

— Eu ca arhiereu iau totul asupra mea! făcea spume Nifon, îngenunchind lângă moartă, sfărâmând aerul cu semnul crucii şi bătând ţărâna cu fruntea. I se înnegrise faţa: barba, mustăţile, sprâncenele erau pline de praf: arăta ca la judecata de apoi. Codrat, pătruns şi el, uitase de foame. Înfipsese genunchii în pământ şi se ruga scrâşnind din măsele. Irineu, mai mult mort decât viu, căscase gura şi ochii, îşi simţea capul plin de fum. Şi nu putea gândi ori îndruga nimic.

Moarta vie oftă tare. Întinse o mână, cu o troznitură de schelet, şi atunci Nifon îi dădu dreapta sa.

Atunci fulgeră şi trăsni, foarte aproape, în mlaştină. Ţâşni un miros de-pucioasă, dar o ploaie năpraznică îl

spălă cât ai clipi. Într-o clipă îi muie pe toţi până la piele, şi părul unsuros al lui Nifon se despărţi în două sub pieptenele ploii. Pe chelia lui Codrat săreau băşici lucitoare. Irineu primi în gura căscată revărsarea cerului, şi linse cu poftă gustul ei sălciu. Pe maici le izbiră stropii mari ca nişte degete lacome, căutându-le trupul prin stofa aspră. Gâdilată de ploaie, Afrodisia izbucni într-un râs păsăresc, şi leşină a doua oară. O tensiune ciudată trecu prin toţi, şi maicilor le dădu călduri – lupta prihanei cu cugetul lui Nifon. Ploaia terciui de tot curtea mânăstirii, şi Nifon, neoprindu-se din mătănii, se umplu de noroi pe faţă, iar vocea îi ieşea ca printr-o mască.

În ploaia aceea atât de puternică încât dărâma omul, Eufimia se înălţă din coate, şi şopti foarte desluşit:

— Am scăpat şi voi spune. E vreme până diseară.

Fu purtată înapoi, şi vorbi. Muri la căderea serii, împăcată, după toată rânduiala. Dar înainte să moară spuse o poveste care îl cam ameţi chiar şi pe Nifon.

ÎNAINTE DE CĂLUGĂRIE, maica Eufimia fusese preoteasa lui Anichit. Anichit slujea într-un sat de lângă Scaunul Vechi. Un sat sărac şi împuţinat.

Satul, în alt cot al Dunării, într-o privelişte la fel de pierdută, era, cu o sută de ani înainte, tot strâns între apă şi o mlaştină. Toate întoarcerile Dunării sunt la fel, şi în toate se aşază acelaşi fel de oameni. Plugari erau puţini în sat. Copitele năvălitorilor prea striveau des grâul. Bărbaţii creşteau oi. Plecau cu turmele spre dealuri. Fără oi ar fi pierit.

Mai jos pe mal era un sat de ţigani. Fuseseră robii unei moşii care se risipise. Acum pescuiau, făceau linguri şi căldări. Erau creştini. Veneau la biserică în satul românesc. Anichit îi cununa, boteza, îngropa.

Când o luase Anichit pe Eufimia, amândoi aveau optsprezece ani. Îi făcuse la iuţeală doi copii. Copii de vreme tulbure, făcuţi printre copitele cailor; nu miroseau a lapte ci a fum de ogradă arsă. Turcii din sud, hoţii din nord. Fiindcă printre dealurile goale erau hoţi, hoţi de turme. Ajunseseră şi copiii să nu mai aibă nimic nevinovat, le mirosea pielea a bejenie şi nenorocire, le intrase în pori fumul şi izul sângelui, în părul ciufulit, în plămâni, în toată fiinţa. Astfel creşteau, stăpâniţi de vraja sângelui, nu se mai mirau, nu se mai speriau de nimic.

De ani de zile, prăpăd cu turcii, prăpăd cu hoţii, cu toate rugăciunile lui Anichit: iar peste ele încă o pacoste; nu mai creşteau băieţi în satul românesc. Se năşteau tot mai puţini copii, şi fete, fete, fete. Numai bune să

potolească năvălitorii. În scurt timp, dacă lucrurile mergeau aşa, aveau să plece femeile cu turmele.

În satul ţiganilor, mult mai prăpădit (satul păstorilor, pe lângă al lor, arăta înstărit de-a binelea!), copii însă erau sumedenie. Şi băieţi câţi pofteşti. De orice s-ar fi putut plânge, dar nu de vreo secetă a cărnii. Se înmulţeau. În biserică, duminica, Anichit se uita peste o zare de capete, şi negricioşii erau cei mai mulţi.

Păstorii începură să se încuscrească cu pescarii. Erau ei negri, dar ce să le faci? De botezat se botezau, iar la făcut copii erau vânjoşi. Muierile văduve începeau să-i atragă în sat. Tot creştini, tot copii ai Domnului. Lui Anichit nu-i plăceau de fel, dar nu putea spune nimic. Odraslele lui tot două fete erau. Până şi Eufimia, când trecea prin satul pescăresc, se uita cu jind la dancii murdari: câţi băieţi, doamne, satul ăsta n-o să mai rămână fără flăcăi niciodată! Are cine să le apere vetrele!

— Nu-s buni de nimic, decât de puit! bodogănea Anichit. O să-i vezi când dau tătarii, ce fel de oşteni sunt!

Tătarii nu vroiau deloc să-i calce pe ţigani. Iar dincoace veniseră numai de când era Anichit preot de vreo două ori. Hoţii tot încoace pândeau, fiindcă ţiganii n-aveau turme. Şi se răreau copiii, iar băieţi nu se mai năşteau nici de sămânţă. Odată se iscă zvonul că hoţii de turme ar fi chiar ţiganii. Nu prinse. Hotărât, ţiganii biruiau.

Anichit era înalt, zdravăn, şi hâd. Îl lovise un cal cu copita, drept în faţă, când era de treisprezece ani. Arcadele se umflaseră ca nişte cucuie, fruntea era plină de găuri, nasul cobora în trei trepte, şi gura nu se închidea niciodată, fiindcă buze nu mai avea deloc. Veşnic deschisă şi veşnic băloasă, scotea şuiere peltice, pentru că de pe urma loviturii i se rupsese şi limba, şi ea despicată acum în trei, mai grozav ca la şerpi. Eufimia era latră şi urâtă, plină de păr, şi când obosea se uita cruciş. Slavă domnului, fetele nu-i semănau lui. Dar cu cine am să le mărit, aşa cum sunt, dacă nu se mai nasc băieţi în sat? se măcina cu gândul Anichit. Să le măriţi departe, şi

bine, asta însemna avere. Anichit începuse sărac, şi parohia numai îmbelşugată nu era.

— Să nu cârtim, să nu ne mirăm, ci să îndurăm cu supunere! pelticea el în biserică mulţimii alb-negre. Să nu credem că suntem fără de păcat! Tătarii, şi hoţii, şi nenaşterea de bărbaţi, toate sunt pedepse! Şi dacă nu sunt pentru noi, sunt pentru părinţii noştri! Dacă păcatul nu-i al nostru, atunci a fost al lor! E scris că păcatul va cădea pe urmaşi, şi vor pătimi fiii pentru părinţi! Creştini! Să ne înălţăm ruga noastră! Să ne lepădăm de Satana! Mântuire va fi şi pentru noi, când vom fi vrednici!

Limba despicată şuiera în biserică. Un nou venit nu l-ar fi înţeles. Enoriaşii se învăţaseră însă. Ghiceau ce spune popa.

Stând cu nasul rupt în perdeaua tocită a altarului, se simţea golit de putere, parcă fără niciun rost pe lume. Urma o cununie, era sfârşit de vară, în biserică bâzâiau tare muştele, curgea ceara, încă o zi, încă un cap de săptămână, şi cerul bătut în cuie deasupra firii. Încă tânăr, Anichit era cuprins de o greaţă ciudată, ca de gustul sfârşitului lumii. Simţea că ar fi vrut să moară. Dacă s-ar deschide perdeaua altarului. Într-o blândă lumină albastră, şi m-aş duce pe rază, ca pe o cărare lină, în urcuş de mii de ani, în taina începutului? Avea uneori asemenea năluciri, ca şi cum o aripă grăbită, a sfinţeniei, şi-ar fi lăsat o pană pe umărul lui. Dar venea viaţa crudă, şchioapă, peltică şi mirositoare, să-l smulgă din loc, să-l lovească aprig, pentru fiecare încercare, pentru fiecare vis de fugă, de libertate şi pace.

Strâmbându-se acru, cu ochii aproape închişi, acoperiţi cu totul de streşinile arcadelor frânte, se întoarse spre biserică. Biserica era foarte mică, deci mereu plină. De oameni, de zidurile afumate, de ferestrele foarte înguste, era mereu întuneric. Anichit, strâmbându-se, îşi mai îndrepta trăsăturile. Faţa lui era pe dos decât a altora: dacă vroia să se urâţească, şi se schimonosea, tocmai atunci i se netezeau semnele, şi-i plutea pe obrazul

ciumat o părere de frumuseţe, care se stingea cât ai clipi.

Fata, înaltă şi dreaptă, se uita în privirea lui care abia se crăpa, atât de curat şi de tare încât îl durură ochii. Parcă i-ar fi deschis cât să înfigă în ei un duşman două cuţite. Era foarte albă în cenuşa bisericii. Rochia de mireasă o împlinea frumos. Lângă ea, ţiganul mire, întunecat, abia se desluşea, şi arăta firav de tot, ca o ramură cojită.

Anichit îi ştia pe amândoi. Îi văzuse de multe ori. Dar acum, alături, ei pătrundeau cu adevărat în privirea lui prima oară. Zăpăcit, se holbă la fată o clipă lungă. Dar fiindcă arcadele îi apărau ochii, puţini îşi dădură seama de tulburarea lui.

Fata era Maria morarului, şi într-adevăr o ştia de când lumea. Uite cum fusese nevoie de bezna bisericii pentru ca trupul înalt să ţâşnească în toată lumina lui! Părea mult mai mare şi mai voinică decât ţiganul, şi era albă-roză peste tot: avea umerii obrajilor destul de laţi, ochi mari şi foarte verzi – se vedeau verzi până şi în biserică – un nas scurt şi drept, o gură cărnoasă şi mereu zâmbitoare, şi părul păios, strâns acum. Bărbia rotundă şi grea prevestea golul copilăresc al gâtului, atât de plin încât beregata nu se ghicea deloc, pe urmă întoarcerea neştiutoare a unor umeri plini şi albi, care se zăreau prin podoabele de mireasă, ori îl ducea mintea pe Anichit? Sânii erau foarte plini, parcă umflaţi dulce de lapte, şi sub ei pântecul începea să se rotunjească. O fi grea de pe-acum, s-a grăbit spurcatul, se gândi Anichit, în timp ce gura băloasă i se scurgea şi mai mult decât de obicei. Rochia de mireasă era împunsă moale de un genunchi. Trupul lovea atât de grăitor hainele încât închipuirea lui Anichit aşează deodată pe ele perechea ţâţelor iscoditoare, un mijloc alb şi cald ca un abur, un buric ca un ochi care clipeşte, coapse pleznind dinăuntru de atâta viaţă, pulpe, şi chiar tălpi şi călcâie, tălpi înguste, glezne subţiri, călcâie rotunde, încât se şi miră cum trupul plin şi greu îşi găseşte echilibrul, cum pluteşte simetric pe vârfuri atât

de gingaşe. Se uită la mâna ei roză, prinsă în lemnul ars al mâinii ţiganului, şi văzu o încheietură la fel de subţire, de fragilă, de necrezut, şi prin mânecă, suind spre umăr, ca o gâză flămândă, părintele văzu pulpele şi coapsele pline ale braţului, fierbând de muşchi. O văzu pe toată, goală, ca un snop de inele luminoase, ca un candelabru care începe subţire, se îngroaşă, şi apoi sfârşeşte subţire, suspendat, coborând de sus, plutind în neverosimila lui lumină. Simţi cum se mişcă în el un strop lăptos şi mare, şi scrâşni fără să vrea din măsele, ca să se stăpânească.

Maria, aşa voinică, şi poate plină de rodul ţiganului, arăta foarte nevinovată. Înălţă spre părinte o privire foarte dăruită, de frunză proaspătă. Se deschidea toată, fără să ştie ce face. Corpul ei chema şi respingea, ca un miez tare într-o carne pufoasă, blând paradox grec, poezie pe un mormânt. Anichit, cu toate simţurile încordate, trecu cu gândul prin anii de învăţătură, şi i se păru că revede atâta spirit cât atinsese toată viaţa lui. Atâta filosofie, contradicţie şi mister. Teodora, împărăteasa Bizanţului! hotărî el, care habar n-avea cum arătase Teodora, nici ce isprăvi împărăteşti se legau de un asemenea nume. Armonică şi neştiutoare, dar plină şi atotghicitoare. Dulce şi proastă, puternică şi profundă. Excitat, părintele avea şi o senzaţie intelectuală cu totul deosebită, cum nu simţise de ani de zile. Un miez al universului părea că se dezvăluie în faţa lui.

— Asta s-ar putea să fie! mormăi el deodată, tare, fără să-i mai pese de slujbă. Dar cum vorbea el, sufocat şi stropit, nu înţeleseră toţi, şi li se păru că anume vorbe sfinte popa le trecuse mai repede, de aceea nu le prinseseră.

Ţiganul era Ursan, din *Pescărie.* Purta un nume de două ori caraghios, fiindcă era plăpând la înfăţişare. Ca mire arăta nemaipomenit de slab. Nu era urât, altfel. Avea un cap mare, pe un gât lung, profil de cal, ochi înfundaţi, şi mari de tot, cu pupila foarte neagră, cu albul foarte alb, astfel încât, mai de la depărtare, mâncau toată faţa.

Parcă purta două ouă mari de tot, foarte albe, sub frunte, pictate cu negru la mijloc, şi agăţat de ele obrazul întreg devenea un cearcăne uriaş. Pe Ursan îl botezase chiar Anichit, acum zece ani. Ţiganul avusese atunci tot vreo zece, fusese botezat târziu, şi ai lui, când îi vorbeau pe ţigăneşte, îi spuneau altfel.

Văzându-l pe Ursan că se însoară, Anichit îşi zise deodată: sunt încă tânăr! Şi abia după ce îşi zise, îşi dădu seama ce-l apucase să-şi spună o asemenea frază: sigur că era bătrân, bătrân faţă de alţii! Dacă se însura Ursan, el însuşi, Anichit, avea patruzeci bine bătuţi! Şi în acelaşi timp i se urni iar bărbăţia gândindu-se cum stăpâneşte ţiganul negru comoara roză a Bizanţului. O dorinţă atât de puternică nu simţise de când se însurase. Era bătrân faţă de ei, era limpede; cei doi, în faţa lui, erau cea mai bună dovadă. Cei doi adunaţi să facă, prin sfinţirea lui, din două jumătăţi un întreg. Iar una din jumătăţi îl făcea să se simtă ca de optsprezece ani.

În mişcarea lui, soarele lingea rând pe rând gemuleţele împărţite, din care unele ochiuri lipseau. Cădea pe un loc gol, astupat urât, pe urmă ajungea iar la sticla plină. Un cerc de sticlă roşie, ca cerneala episcopală, mai rămăsese singur astfel, demult. Soarele trecu şi prin el şi ajunse la voioasa adunare. O făcu pe Maria mai roză, mai strălucitoare. Pe Ursan îl făcu mai negru, şi stins ca un ban vechi, pe care îl freci înainte să pleci cu el la târg, să-l dai pe cine ştie ce. Anichit îşi aduse aminte că Ursan nu-i ţigan decât pe jumătate. Era fiul unui pescar ţigan, şi al fetei unui păstor. Pescarul ţigan era cumsecade, îl chema şi Ion, şi n-avea decât un păcat: se îmbăta. Când se îmbăta, fata păstorului îl dojenea, şi dacă era altcineva de faţă, spunea negreşit: „De, Ioane, de! Eu romăncă, şi tu... de!” Era atâta subînţeles în ton, încât Ion se dezumfla şi se ducea să se culce, ca un copil certat. Povestea o ştia toată lumea, de ani de zile. „De, Mario, de! Tu romăncă, şi el... de!” îşi zise Anichit în gând, înveselit de amintire. Uite însă că Ursan ieşise foarte cafeniu, şi nici cu botezul

nu se prea grăbiseră. Pruncul ăsta nou, cum avea să iasă, că era pe trei sferturi alb? Dacă biruie tot negrul?

În raza roşie, Maria îl ducea cu gândul cu totul în altă parte. Bizanţul, Roma, Veneţia plină de odoare, roşu şi aur, verde şi soare, catifea şi ţechini. O viziune de belşug şi lenevie, cum Anichit, preot simplu de ţară nu încercase niciodată. Ce ţinea minte din cărţi, povestirile preoţilor şi călugărilor mai călătoriţi, de la Scaunul Vechi, două-trei prilejuri în viaţă când stătuse faţă în faţă cu vreun străin mai învăţat, toate se împleteau într-un vis colorat, într-un dor de altă lume, care se treziră acum din lumina Mariei. Se afla odată la Scaunul Vechi, când trecu o misiune catolică – se ducea la Sfântul Mormânt, apoi în Persia, de acolo în India şi China, şi poate mai departe, unde, spuneau ei, erau credincioşi papistaşi – şi mulţi chiar! Ortodocşii îi ascultaseră foarte neîncrezători, dar mă rog! Îi primiseră cum se cuvine, îi înconjurară cu bunăvoinţă, ocoliseră prilejurile de ceartă, şi le unseseră, mai ales, limba ascuţită cu vin fiindcă italienii sosiseră foarte puşi pe întrebări şi observaţii ironice. Erau din Veneţia, din Florenţa, din Bologna, din Roma! Roma, izvorul românimii. Doar pentru asta îi mai iertau fraţii de la Scaunul Vechi, fiindcă altfel tare i-ar fi învăţat minte, scârţâind pe greceşte ca nişte morişti, care e dreapta credinţă, şi de ce catolicimea era mai rea decât păgânii, mai oarbă decât evreii respingători de Mesia, mai încăpăţânată decât făcătorii de vrăji reci din nord. Căci Israel şi Ismael greşiseră drumul, dar Roma voia însuşi drumul drept să-l abată! Fraţii stătuseră la sfat, şi hotărâseră să nu-i mustre, să vorbească de ce aveau apropiat, să laude ce-i unea, trecând cu vederea prăpastia spirituală. Se vorbise de alte ţări, de călătorii, de arte, de prefacerile timpului, şi de sfârşitul lumii care e atât de aproape, fiindcă prea păcătuieşte lumea, prea iscodeşte şi născoceşte ce cu gândul nu gândeşti, şi numai cărturarii sunt de vină, savanţii şi scriitorii, mai cu seamă cei din urmă, bagă zâzanie, inventă, sapă la

rădăcini, şubrezesc tot ce e aşezat şi slăvit, n-au nici teamă de nimic, nici nimica sfânt. Catolicii, aici, când veni vorba de scribi, se împărţiră în două: cei mulţi erau împotrivă – primejdioşi şi ciudaţi, de neprevăzut, pot fi doar folosiţi, dar nu-s cuminţi nici devotaţi, într-un cuvânt un balamuc şi o belea. Ăştia, cei mai aprigi, erau cei mai bătrâni şi mai mari în rang. Cu umilinţă şi respect, dar totuşi destul de temeinic, doi-trei papistaşi mai tineri apărară noul, susţinând că nu-i aşa primejdios cum pare, nu-i sfărâmător de instituţii şi state, ba chiar Roma ar face mai bine să-l apere şi să-l răspândească, ar fi spre faima şi folosul ei. Dar la voi, la Bizanţ, cum stau lucrurile? Distinsa consfătuire, dusă prin trei tâlmaci, ori direct în latină şi greacă de cei mai cu carte, era la mânăstire în încăperea cea mai mare, aşezată rotund în jurul pereţilor, în trei cercuri concentrice, toţi adresându-se ceremonios şi înflorat, cu zâmbete şerpeşti, fiecare jucându-se cu crucile de pe piept, cu toiegele, cu inelele din degete, papistaşii mai ales; ei erau gătiţi bogat de tot, aveau feţele albe, ieşite de spălat, şi oasele subţiri, şi mâini nemuncite, muiate în gălbejeală domnească, ca tacâmurile în pudră de aur. Ce mult era de atunci! Anichit era în spate, cu farfuriile şi paharele, alături de alţii la fel de tineri ca el pe vremea aceea, dar nu scăpa o vorbă, şi-i umblau ochii ca la hârciogii încolţiţi, Doamne păzeşte! Murea de curiozitate, şi boarea parfumată a apusului îl zăpăcise – unii catolici miroseau de-a dreptul ca curtencele păcătoase. Răsăritenii scurţi, zdraveni, pletoşi, cu obrazul ca trunchiul de nuc şi tăiat de vine lemnoase, fără podoabe prea multe, unii cu cruci mari de lemn legate de gât cu sfoară, răspundeau la întrebări şi parcă erau nişte peşti mari rupând ochiurile unei plase cusute prea meşter. Adunaţi în ei, ca o ceată urmărită, făcuseră din umeri şi capete o grămădire muntoasă, vârfuri şi văi, brâne şi şei în jurul unui pisc episcopal – vlădica Eufrasie, care semăna pur şi simplu cu muntele măslinilor, aşa îi ţâşneau pe obrazul spânos, ca nişte arbori, ca nişte

tufişuri printre pământ pietros, pâlcuri de mustăţi şi barbă. Şi dă-i cu vorba, şi dă-i cu vinul, pe care întâi îl refuzaseră oaspeţii, apoi îl acceptaseră foarte rezervat, apoi îl doriseră şi iubiseră. Vă place, da? Aşa v-ar place toate, dacă v-aţi osteni să le gustaţi, le spuse Eufrasie pe greceşte. Tinerii, cei care apăraseră arta, se dădeau la vin cu mai mult curaj, şi erau gata să se înţeleagă în toate cu răsăritul. Ehei, ce prieteni de-ai voştri v-au primit mai bine decât vă primesc duşmanii de aici? întrebă pe româneşte vlădica, iar italienii, zâmbitori, se interesară ce spunea. Ce să spună? Îi pare bine că vă place şi că vă simţiţi ca acasă, că doar suntem braţe din aceeaşi cruce, traduseră înţelept fraţii tălmaci. Da, da, aşa e bine, să stăm de vorbă, să ne cunoaştem, şi să vezi că lumea se va linişti, se vor găsi soluţii pentru toate, cu timpul, cu răbdare şi pace. Principalul e să stăm la aceeaşi masă, şi să ne vedem în oglinda vinului cât de asemănători suntem: oameni şi pământeni cu toţii, şi e loc pentru toţi pe pământul nemăsurat, şi decât atâtea bucate prăpădite în războaie, atâta avut pe armuri mai tari, ghioage mai groaznice, otrăvuri mai afurisite, mai bine pluguri, şi vetre, şi pâine pentru săraci. Cu un surâs de tristeţe şi neîncredere, vlădica binecuvânta paharele, şi mâncarea, şi înţelegerea trecătoare.

„Cum Dumnezeu am ajuns să mă gândesc la toate astea?” se întrebă Anichit.

Adevărul e că îi plăcuseră catolicii tineri, care stătuseră după aceea de vorbă cu ortodocşii tineri, altfel decât când erau cu toţii, când ascultau de cuvântul boierilor bisericii. De la ei rămăsese cu un gust ciudat, a ce e nobil, luminos, şi din altă parte, nobil şi luminos pe care n-avea poate să-l vadă niciodată, parte a lumii pe care n-avea niciodată s-o calce, născut jos, cum era, şi mai ales născut într-o lume tăiată în două, războindu-se între jumătăţi. Felii gemene, atât de apropiate, şi totuşi atât de depărtate, de uneori nu le lega nimic, nu se întâlneau în nimic, nimic dintr-o parte nu se atingea cu ceva din alta,

decât poate se ciocneau cap în cap şi se izbeau în aer ocările şi scuipăturile veninoase pe care le trimiteau adesea cu sârg şi Roma şi Bizanţul. Preoţii tineri parcă ar fi vrut altfel de lume. De la ei îi rămăsese un ecou de liră, un târziu de parfum, un reflex stins, al renaşterii, şi simţea că muzica, parfumul, lumina, renasc acum în faţa asta zdravănă de păstor. „Să fie asta?" se întrebă iar. Asta era acel ceva dintr-o sferă superioară. Lumea altora, nu a lui. Destinul aleşilor, nu al lui. Şi prin urmare, un adevăr mai larg, o privire mai adâncă, întruchipate în Maria. Ei, sigur, nu era Maria cea zdravănă chiar o icoană a frumosului şi rafinatului, dar în biserica afumată, mică, veche, lângă mirele negru, în roşul ferestrei, aşa părea.

Maria ţinea foarte supusă mâna în mâna ţiganului. Mare şi voinică, l-ar fi călărit dacă şi-ar fi pus în minte. Dar se supunea în chip foarte vizibil. Să vadă toţi a cui e, cine o are şi o răpune. Şi Anichit, când se gândea cum pătrunde tăciunele încins al Orientului în această după-amiază pură, în această boare de lagună veneţiană, bătând ca o aripă moale sub un balcon ducal, îl apuca turbarea.

Ţiganul slab o ţinea mândru de mână. Dădea capul pe spate, şi coama cârlionţată atârna greu în jos, parcă ar fi fost gata să-l dărâme. Un foc poetic îi aprindea ochii. Dar în acelaşi timp era în el şi o umilinţă, o pătrundere de harul bisericii, şi o bucurie foarte limpede. Se bucura de nunta lui, ca un copil de-o acadea. În bucuria asta copilărească erau la fel.

Anichit, simţind că nu mai poate, făcu peste ei semnul crucii, apoi închise cartea. Îşi scoase iavaşalele străvechi, lăsate moştenire de un călugăr care îl învăţase demult să copieze cărţi, şi spuse tare, căznindu-se să nu sâsâie, să fie înţeles (de ce se căznea – să fie înţeles, ori i se făcuse ruşine de Maria, cum nu i se făcuse toată viaţa, de nimeni?):

— Să ne bucurăm de această sfântă unire, şi de roadele ce vor veni de la ea! Vom birui, ne vom înălţa,

vom găsi pacea şi calea! Turcii, hoţii, seceta şi sterpenia se vor pleca, se vor frânge de puterea noastră! Să ne rugăm! Să credem! Să ne unim şi să trudim! Şi aici, în fundul lumii, ne priveşte Dumnezeu!

După care, învins, fugi în altar. Îl trecuseră toate sudorile, îl mânca din frunte în tălpi, simţea nevoia să-şi smulgă hainele şi să se însângereze cu mâinile, să alunge pe dracul. Şi aşa şi făcu, până se simţi alinat. „Îl scarpin între coarne, îi mângâi spinarea păroasă, ceafa de ţap şi râtul de mistreţ”! mormăi cutremurat de scârbă. Pe jumătate gol, căzu în genunchi şi se căi şi ceru iertare.

IEŞI TÂRZIU DIN BISERICĂ, ŞI clipi des, de lumină. Soarele pripea tare. O să plouă după prânz. Îşi făcu loc prin cimitir. Cimitirul, cu cruci scufundate, înconjura biserica din trei părţi. Pe cruci aproape se culcaseră nişte nuci, care, nu se ştie de ce, nu vroiau să crească drept. Copiii spuneau că-i trag morţii de picioare.

Piatra şi lemnul, afânate de timp, erau năpădite de ierburi care mâncau cărările. Anichit nu reuşea să bată un drum. Natura îi creştea sub tălpi. Prin încurcătura mormintelor avea calea lui, se sprijinea de anumite pietre, ori se agăţa de câte-o creangă. Pietrele lui se lustruiseră de atingerea palmelor, iar crengile se desfrunziseră, îi făcuseră loc să apuce. S-ar fi descurcat cu ochii închişi, noaptea.

Ajuns la marginea cimitirului se sprijini de ultima piatră, ca de un mal pe care îl părăsea, şi privi în jos.

Satele se vedeau ca-n palmă. Era *Livada,* albă de ziduri şi cenuşie de acoperişuri stufoase. *Livada* care o dăduse pe Maria. I se spunea livadă fiindcă oamenii, aşezându-se, găsiseră meri sălbatici. Alt nume nu i se mai pusese. Mai jos se zărea şi *Pescăria,* zămislitoarea lui Ursan. Asta era pestriţă rău, şi de depărtare şi de sărăcie. Înainte fusese un sat de plugari, se pustiise, veniseră ţiganii robi, se aşezaseră în case, şi stătuseră până începuseră să cadă casele pe ei: nu ştiau cum să le dreagă, nu era meşteşugul lor. Când se sfărâmase moşia, sloboziţi de la sine, prin plecarea stăpânilor, ţiganii se făcuseră pescari, şi tot atunci părăsiseră casele şi-şi făcuseră bordeie.

Rămăsese numele *Pescărie.* Din *Pescărie* mânca şi Anichit mai bine de jumătate din an.

Îşi făcu palmele ochean, şi cu ochii luă drumul în jos. Pe la jumătate ajunse cu privirea convoiul nupţial. Drumul era lung şi destul de greu, iar nunta nu se grăbea. Se duceau la socru, la morar.

Uitându-se în *Livadă,* şi canonindu-şi rău privirea, Anichit reuşi să vadă însăşi curtea morarului, în care albea ceva care de aici se vedea lung şi îngust. Masa pusă, fireşte.

Era şi el poftit, fireşte.

Împinse cu mâna piatra lucioasă, şi începu să coboare el însuşi. Soarele îl izbea foarte tare în cap. Se opri după treizeci de paşi. Se uită iar. Îi lipsea ceva, şi nu ştia ce. Luă la rând toată zarea, încercând să-şi dea seama. Se uită spre Dunăre. Zăcea dospită în albie, ca un balaur sătul. Se uită în partea turcilor. Nu mişca nimic. Nici nori de praf, nici fum, slavă Domnului.

Astfel de priviri aruncau toţi, în fiecare zi. Norii de praf însemnau copite, şi fumul sate arse. Era semn sigur că trebuie să-şi ia tălpăşiţa, dacă vroiau să scape de iatagan şi de ţeapă.

Zarea asta goală, ca o minte îmbătrânită, o mai văzuse de sute de ori. Ca să înţeleagă i-ar fi trebuit altă privelişte.

Se mişcă iar. Îi tremurau puţin genunchii, îl durea pe la stinghie, şi mijlocul îl cam supăra. Oboseala. Dar nu numai ea.

Astfel, căuta amănunte, care să-i spună limpede că e bătrân.

Nunta Mariei cu Ursan îl mirase cum te miri că propriul tău copil e în stare poate şi el să facă alţi copii. Îi ştia pe amândoi de ani de zile. Pe Maria o vedea fără s-o vadă de ani de zile. Nevinovată şi albă-roză, ca azi. Nici nu se uita la ea, dar ştia când trece, ştia când e în biserică, şi, dacă-i zărea pe ai ei, undeva în spatele minţii îl trecea gândul că sunt ai ei. Că stau sub un acoperiş cu ea.

Norii cretoşi, pe cerul spălăcit, parcă erau zugrăviţi în biserică, jur împrejur, întrerupţi de altarul dealurilor. Ca într-o biserică mai mare. Anichit străbătea naosul lumii, bătând pardoseala cu cizmele lui vechi. Se mai opri o dată ca să se descalţe. Luă cizmele pe umăr, una în faţă, alta în spate, şi merse pe iarbă. Şi cum mergea aşa, căutând dovezi, văzu că nici iarba sub picior nu o mai simte la fel. Şi talpa îşi pierduse virginitatea, se uzase. Îmbătrânise, ori poate chiar şi iarba?

„Tocmai pentru că sunt bătrân. Mai bătrân decât ei, oare n-am dreptul să mă bucur de viaţă cât ei, ori mai mult decât ei?” se întreba el apropiindu-se de masa morarului.

Masa morarului era bogată în pâini mari şi rumene, cât roata carului. Doar socrul era morar. Era plină de peşte. Doar ginerele era pescar. Undise pentru Ursan şi nunta lui tot neamul ţigănesc. Mai era şi brânză, şi miel, doar atâtea rubedenii erau păstori. Şi mai era şi vin aspru, verzui, adus de la Scaunul Vechi.

Deodată îşi aminti că ştia bine de nunta asta. Vorbise cu morarul, acum câteva luni, prima oară, şi nu prea-l ascultase. Nu ascultase nici mai târziu, era cu mintea în altă parte, şi abia azi dimineaţă înţelesese pe cine unea. Dar morarul îi spusese demult, totul. Că Ursan şi Maria se iubesc, că se vor lua, şi că Ursan va pleca cu oile, cu fraţii Mariei. Îşi aduse aminte că zâmbise: ţigan plecat cu oile! Aşa ceva încă nu se auzise în *Livadă.*

Îşi supse zgomotos gingiile, neauzit de nimeni, şi-şi suflă mustaţa din gură. Fiindcă n-avea buză, mustaţa îi era veşnic udă, pătrundea între dinţi, şi el o rodea mereu.

Mergând foarte încet, intră în *Livadă,* coti pe altă uliţă decât drumul obişnuit, fiindcă acela trecea prin pragul morarului, şi se duse acasă. Drumul nou era la doi paşi de nuntă. Chiar netrecând dinaintea casei, auzea bine larma. După unele glasuri, se şi băuse ceva.

Ajunse. Îl întâmpină Eufimia, care se gătise cu ce avea. Când îl văzu că se dezbracă îl privi foarte mirată.

— Nu mergem. Nu mi-e bine, o vesti el.

Eufimia înghiţi. Îşi cunoştea prea bine bărbatul, înţelese că e altceva la mijloc, dar nu îndrăzni să întrebe nimic. Oftă şi începu şi ea să-şi scoată rochia de sărbătoare.

Fetiţele lui Anichit se jucau în curte, cu o păpuşă de cârpe, aproape cât ele de mare, şi care întruchipa un bărbat: îi făcuseră cu cărbune mustăţi şi barbă, şi îi înnegriseră bine creştetul – putea fi păr, ori chiar un potcap. Se luptau pe el, şi ţipau, trăgându-l în două părţi.

— Măi, fetele astea cu un popă se joacă? surâse fără veselie Anichit.

Eufimia aruncă o privire temătoare fiicelor, apoi bărbatului. Îi citi oboseala, şi înţelese că nu-l supăra jocul cu păpuşa, nici ţipetele, altfel pe loc le-ar fi smuls jucăria şi le-ar fi alungat. Aşa, îşi îngădui şi ea un zâmbet:

— Se joacă şi ele, cât mai au să se joace? Ca mâine sunt mari de tot.

Popa de cârpe, tras împotrivă, se rupse deodată. Fetele căzură. Cea mare aproape se dădu peste cap. Cu picioarele în sus, strângea pe pieptul născând jumătatea de sus a popii.

— Au rupt popa! râse Anichit. Măi, ce aprige sunt! Dar când s-or certa pe-un bărbat adevărat?

— Mai ştii pe cine se ceartă şi acum? Aia mare se şi uită după băieţi! Aşa-i firea acum, se grăbeşte. O să le dăm curând. Fetele de azi...

Eufimia se căznea întotdeauna să-l imite. Spunea fraze pe care nu le sfârşea, cu un bariton bărbătesc, înţelept, fiindcă se muncea să-şi îngroaşe vocea. I se părea că o preoteasă aşa trebuie să se poarte. Ce-i lăsase femeiesc natura, înlătura chiar ea.

— O să le dăm după cine? După ţiganii din *Pescărie?* Ca pe Maria Morarului? bufni deodată duşmănos Anichit, şi scuipă cu sete un trifoi alb, fiindcă nu putea niciodată scuipa întreg, din pricina limbii întreite.

Eufimia, la auzul schimbării de ton, amuţi. Anichit îşi dădu şi el seama cât de pătimaş vorbise, şi se roşi, ca şi

cum s-ar fi demascat.

Tuşi, mai scuipă o dată, în trei stropi mai mici, şi întorcându-se cu spatele, ca să-şi ascundă trăsăturile, porunci:

— Îmbracă-te! Ia fetele! Duceţi-vă la nuntă! Spuneţi că sunt bolnav!

Simţind că după răbufnirea de ură de adineauri nu va mai urma nimic, Eufimia spuse mofturos, cu o sclifoseală de fată:

— O preoteasă singură la nuntă? Ce-au să zică oamenii? N-ai lipsit niciodată!

Dar Anichit se întinse fără să-i mai răspundă. Cât Eufimia spălă şi îmbrăcă fetele, stătu trântit, gândindu-se la lumina roşie a renaşterii, rozându-şi mustăţile şi barba. Se sculă, o căută pe Eufimia, o găsi aproape dezbrăcată, trăgându-şi a doua oară, peste cap, rochia de sărbătoare. O cuprinse pe la spate, pe când ea era tot încurcată în rochie, o îndoi, o supuse, tremurând câineşte, gemând strivit pe gura fără buze. Eufimia, cu obrazul prins în întunericul rochiei, închise şi ochii, zăpăcită, aproape înspăimântată de acest noroc neaşteptat. Anichit scrâşnea şi încerca să se gândească la fata morarului, dar nu reuşea, tot Eufimia era, tot a lui, tot ştiută, şi îl apuca o scârbă nesfârşită, de el şi de toate, o scârbă de bătrân.

În curtea morarului se bea cu măsură încă. Toţi aşteptau, şi se întrebau ce-o fi cu părintele. Începeau să-l înjure în gând, nu mai aveau răbdare, le strica petrecerea. De aceea, când sosi Eufimia şi le spuse că lui Anichit nu-i e prea bine, mormăiră ceva şi se aruncară cu poftă asupra cănilor, fericiţi că pot să-şi dea drumul.

RĂMAS SINGUR, ANICHIT

dormi. Se întoarse la biserică, mergând cât putea de repede, dar parcă era împietrit de la brâu în jos, parcă o apă invizibilă ar fi cotropit lumea până la buric. Ajunse istovit, lac de sudoare, şi îşi făcu loc gâfâind, prin cimitir, rezemându-se de pietrele pe care le poleise cu podul palmei ani de zile.

Asfinţise, dar pe lume se prelungea o albăstrime ciudată. Nu mai era lumină, dar se vedea foarte limpede, încât Anichit dădea mereu capul pe spate, ca de o ciudăţenie, nu prea mirat dacă ar fi văzut un astru necunoscut, un soare nou, agăţat undeva în tărie, picurându-şi transparenţa de basm.

Cu tot târziul biserica era plină; îl aşteptaseră. Zâmbind stânjenit, Anichit se grăbi printre ei. În coridorul de trupuri cârmind drept spre altar, se mişca la fel de greu. Punea cizmele plumbuite într-o vată nevăzută, şi se lupta să simtă sub călcâie tăria pământului. Când se opri cu faţa spre altar, auzind în spate, ca retragerea unei mări, murmurul confuz al credincioşilor, aproape leşină de efort.

Murmurul lor îi cerea să vorbească. Doamne! vru să spună, dar când deschise gura simţi un gol din beregată până la buze; căutând să mişte limba simţi că n-o avea, ca şi cum i-ar fi fost smulsă. Vata ciudată a lumii îi pătrunse pe loc şi în gură. Mestecă, dar nu ajungea să încleşteze dinţii. Îl apucă spaima. Gândea disperat, Doamne, Doamne, Doamne!, doar-doar un gând se va preface în vorbă. Pironi ochii în perdeaua altarului. În

albastrul ei învechit, tocit de spălat, şi în braţele crucii cusute în albastru, de aur.

Şi atunci crucea se desprinse din fondul pânzei, şi pluti! În jur, albastrul se făcu cer, iar crucea începu să se depărteze în el. Dus către ea, Anichit trecu în altar, şi abia reuşi să-şi rupă capul din umeri şi să arunce privirea înapoi: nimeni! Nu era nimeni în urmă; lăsa biserica pustie, şi mişcarea care-l depărta de ea îi dădea o formă de barcă goală, zvârlită pe ţărm, fără vâsle şi cârmă. Simţind cum cerul rece îl cuprinde, cum i se aşază pe fruntea aburită şi îi pătrunde la rădăcina umezită a părului, Anichit privi iar, fricos, drept înainte.

Crucea se depărtase şi mai mult. Urcând, Anichit o urma într-un cer complet albastru, fără niciun relief, pe o cărare de un albastru mai deschis, spre o vatră albastră, înaltă, ca o planetă ceţoasă. Înainta destul de repede, drept pe drumul crucii, însă ea avea o viteză mult mai mare, se micşora. Urcau amândoi, ea, el, ca două păsări, ca două nave într-un ocean. Nici urmă de stele, ori de Dumnezeu, nimic, numai un frig destul de zdravăn, şi Anichit, în zbor, începu să-şi adune hainele pe trup. Simţea cum îi fâlfâie părul, barba, sutana, cum coseşte aerul cu picioarele ţepene. De altfel, nemişcate, picioarele îl dureau rău, ca de mers neîncetat, în tălpi, la genunchi şi la stinghie: se vede că mersul prin cer, oricât ar fi fără mişcare, e mai greu decât cel pe pământ, ori poate am să mă obişnuiesc?

Aţintindu-şi privirea, nu mai găsi crucea. Trăsese cu ochiul pe delături, fără să deosebească nimic, de altfel, şi o pierduse o clipă. Acum nu era. Vatra albă se închidea, cum se acoperă tăciunii de cenuşă, şi parcă se răsturna înăuntru. Anichit se căzni să zboare mai iute, fără să ştie prea bine cum, şi în timp ce parcă se înălţa mai drept, vatra începu să se şteargă. Simţi că-l trec sudorile de spaimă, şi răceala cerului creştea: îl ardea pe tâmplele lac, pe frunte, pe gât. Vatra se dusese de tot, Anichit continua să se înalţe dar nu mai ştia către ce, şi începea

să scadă lumina. Nu cumva asta-i viaţa veşnică, să zbori fără rost prin frigul pustiu? Dârdâi atât de tare încât îi veni să facă pe el. Dar parcă nu mai avea trup, şi cum să uzi cerul? Mai o fi mult? De unde atâta urcuş? Şi frigul ăsta? În iad fierbi, dar aici îngheţi de-a binelea.

Deodată bubui de-i pârâiră timpanele, şi i se-mpotmoli beregata. Poate fiindcă se gândise la iad, poate de altceva, se stârni pe loc o furtună: în cercuri multicolore veniră fulgere să joace în jurul lui. Norii săriră de peste tot să-l sugrume, o ploaie straşnică îi spălă mintea, şi atunci simţi că-l lasă şi băşica şi maţele, şi plouă şi el, împuţi cerul cu frica lui păcătoasă.

Apoi, printre fulgere, începu să pice. Fulgerele, din cădere, se văzură ca nişte şerpi lungi de lumină, verzi, galbeni, roşii, fire lungi ale cerului tăind norii cum taie aţa mămăliga. Prăbuşit printre ele, Anichit agăţă prosteşte unul şi simţi că-i sare mâna din umăr. Lovitura i-o îndoi, i-o aduse înapoi, şi-l plezni straşnic peste ochi chiar cu degetele lui. În plămâni, în splină, în rinichi, îl lovi un fier dinăuntru, pe care nu şi-l ştiuse în trup. Crezu că i se sparge ficatul, şi după ud îi curse sămânţa. Ar mai fi dat afară, dar nu mai avea ce. Cădea mereu, se întorsese şi se ducea cu capul drept înainte, căuta să-şi ţină braţele lângă trup ca să nu mai lovească vreun fulger, dar scăpă nu ştiu cum într-o pâlnie atât de îngustă încât se izbea mereu de unul, cu umărul, cu genunchiul ori călcâiul, şi atunci fu chiar îngrozitor. Zguduit de cincizeci de ori pe clipă, clănţănind din dinţi, simţi că-i intră şira spinării în creier, coastele-n stomac, genunchii în rânză, se zgârci ca o ciupercă, scuipă, şi nemaiputând să sufere, urlă din rărunchi, strângând ochii cât putea fiindcă se temea să-l lovească vreun fulger în ochi. Nemaiputându-se feri, rupse unul cu ţeasta, simţi drept pe nas unda scârboasă şi zbârnâitoare, îl pătrunse în nări, strănută de-i vuiră nările şi ieşi din nori cu un tunet apocaliptic.

Deschise ochii. Cădea într-un ocean roşu. Era foarte sus deasupra, lăsând uraganul în urmă. Oceanul era din

petale, ca de trandafir, care se mişcau toate deodată spre miez, într-o spumă la fel de roşie, ca de sirop de zmeură. Anichit era atât de fericit că scăpase de fulgere încât s-ar fi lăsat înecat în orişice, darmite în flori. Cădea iute, dar era atât de sus încât îl putu privi în voie. Zarea rotundă apunea, roşie, şi oceanul se năştea din margini, mereu mai mult şi mai mare, aflua către centru, unde dispărea misterios, dar venea iar din margini, mai bogat. O să dea peste răscoale! bâigui prosteşte mintea lui Anichit. Sosind ca o piatră, strânse ochii iar, ca şi cum s-ar fi temut de stropi, dar neurmând nicio udătură, îi crăpă. Oceanul se adâncea în faţa lui, roşu, asta ce-o mai fi? Prăpastie, crater, abis cusut cu petale, în care Anichit pătrunse, prea uimit ca să se mai teamă. De la fulgerul care-i intrase în nas, rămăsese cu strănutul. Din clipă în clipă năpădea pe nas şi pe gură, de nu mai vedea nimic înaintea lui, şi ameţise de tot.

Craterul de petale se făcu un fel de floare uriaşă, fără fund, în care popa căzu din ce în ce mai moale, şi din mirosul dulceag scăpă în cele din urmă de strănut. Pereţii roşii pâlpâiau în jurul lui, ca un trup văzut pe dinăuntru, în măruntaie. Tot mai moale, atinse un perete, şi se dădu de-a dura pe el, coborând o pantă nesfârşită. Erau într-adevăr floricele mici. Măcieşi, trandafiri, ţesute atât de des încât trupul lovit de ele era aruncat înapoi. Cu mâna desfăcută nu reuşea să zmulgă nimic – erau dese ca penele, ori blana castorului prin care nu pătrunde apa. Mirosul dulceag îl scârbea. Şi-i amintea ceva uitat, un miros de trup încins şi folosit. Îl durea îngrozitor gâtul de atâta tuşit, scuipat, strănutat şi sâsâit. Şi pe neaşteptate se propti cu umărul în tăria unui genunchi, într-un picior încordat ca un otgon, cu talpa tipărită pe florile roşii.

— Hai, părinte, că e târziu, spuse cu o supărare blândă Toma, după care întinse un braţ, îl săltă la subţioară pe Anichit, şi-l puse în picioare.

Într-o clipă, erau toţi în jurul lui. Făcu iute cruce peste ei, şi porniră. Se împleticea, şi Toma îl purta de subţiori,

ori îl îndruma din cot ca pe un copil mic. Înţeleseseră cu toţii că Anichit sosise, de data asta, pe o cale neobişnuită, aşa că îşi amânaseră mânia. Altfel ar fi izbucnit într-o vijelie de plângeri şi înjurături. Platon şi Roman, fraţii gemeni, mai pufneau pe nări, în mers, necazul nesăturat. Iacob, Ioil şi Paramon tăceau. Zotic ciungu, înainte, recunoştea drumul.

Astfel, cei opt lunecară pe marginea lumii, până când taina văii se deschise, şi se văzu mânăstirea de maici. Îşi suflecau mânecile, se legau cu funii peste piept şi şale, ca să nu le fluture veşmintele, să nu-i stânjenească la goană ori la luptă, trăgeau cuţitele din brâu ori din cizmă, când Anichit văzu oştirea în jurul zidurilor: coifurile rotunde ale Romei, scuturile şi mânecarele, săbiile scurte şi groase, amestecul de trup muşchiulos şi cioc de fier al armurilor. Care făceau tabără, care stăteau de veghe. O spirală de fum, subţire, neverosimilă, din focul ostăşesc, înhăţa luna, ştearsă, grăbindu-se spre apus.

— Noaptea asta, nu. Nici n-am mai fi avut vreme.

Mormăitura era a lui Toma. Se întorseseră, urcară panta roşie, şi când ajunseră la locul căderii din cer, Anichit se trezi de-a binelea din somn, şi pipăi perna lac de sudoare. Era întuneric de tot, în casă şi afară. Şi se auzea destul de bine, adus în întretăieri de briză, chiotul nunţii.

PE ÎNTUNERIC, ROASE UN CO-
dru de pâine, şi puse restul în sân. Lăsă hainele preoţeşti şi le îmbrăcă pe celelalte. Pipăi în colţ, găsi ghioaga, îşi trecu în brâu cuţitul, se închină spre colţul întunecat, unde icoanele nu mijeau deloc, ieşi, trase măgarul din grajd, şi se duseră împreună în noapte.

Somnul cu vis nu-l odihnise. Îl urmărea căderea în trandafirul uriaş. Nu prea credea în prevestiri, nici visele nu-şi îngăduia să le ghicească, fiind şi o copilărie şi un păcat. Însă visase întotdeauna lucruri simple, fără înţeles deosebit – câte-o pajişte cu vaci păscând, ori un drum, ori pe vreuna din fiicele lui. Se întreba dacă nu cumva, în scurtul lui somn, o visase pe Maria. Nu-şi amintea s-o fi visat-o, dar gândul ei nu-l părăsise, de fapt; văzu, gândindu-se la ea, pâlpâirea chemătoare a florii cărnoase şi roşii, în timp ce se afunda într-o râpă, printre maluri mărăcinoase, şi se întrebă dacă s-o fi terminat cheful, şi mai ales dacă mirii mai stau în capul mesii, ca o zugrăvire a fericirii în alb şi negru.

Aplecându-se tot mai mult în râpă, merse pipăind. De nori, nu se zărea deloc. Spinii îi brăzdau mâinile cu care căuta drumul. Ieşi într-o adâncitură nisipoasă, ca un ţărm fără mare, în care căderea tălpilor suna pisat, pulbere de cer şi praf de oase. Întipărindu-se cu călcâiele în nisip, popa parcă bătea în uşa timpului, dar nu se auzea nimic de dincolo, niciun răspuns înfundat, nicio părere. Fâşâitul sticlos al paşilor îşi pierdea înţelesul: suna ca inima depărtată a unei planete de hârtie, ca fluxul sec al unei mări din amintire, şi Anichit simţea că-i pârâie rădăcinile

părului.

În locul cel mai abrupt se făcu ghem şi-şi dădu drumul la vale, zdrelindu-şi rău coatele şi genunchii. Era singura cale spre gura văgăunei: un coborâş sălbatic şi un suiş abrupt în care îşi întorcea de fiecare dată unghiile pe dos; însă era locul cel mai potrivit, nu s-ar fi gândit nimeni să-i urmărească aici, şi greu i-ar fi putut prinde. Chiar în vârful suişului îl părăseau mereu puterile, mai ales că era stâncă lucie şi n-avea de ce să se agaţe. Ca întotdeauna, din gaura peşterii, Toma întinse deodată braţul, îl înhăţă între umeri, şi-l aduse sus cu o singură mişcare, punându-l în picioare înăuntru.

— Sărut mâna, părinte, spuse el, foarte înfundat, câlţi înecaţi în ulei.

Zăpăcit, ca de fiecare dată, de rostogolire şi apoi de urcuş, Anichit aşteptă să-i scadă bubuitul tâmplelor, să-i fugă sângele din creier. Feştilele luminau doar miezul peşterii, care era foarte mare şi nu prea friguroasă, fiindcă izvorul subpământean secase demult. În mijloc era un pătrat larg de nisip, foarte alb, în care sclipeau vine de sare; în el îşi săpaseră culcuşuri ceilalţi şapte, şi mai la o parte baba Steliana, care le gătea, îi spăla, îi cosea, şi se culca cu ei când n-aveau vreo ibovnică, afară de Anichit, care era însurat, şi de Ioil, pe care-l iertase Dumnezeu din naştere.

— Sărut mâna, părinte, tocmai spunea şi ea, grasă şi bondoacă, rotindu-se spre uşă. Avea faţa cât un fund de ceaun, şi la fel de neagră, pe care nasul în şa abia se cunoştea. Anichit, ca de obicei, întoarse capul cu scârbă – i se părea mereu că miroase, poate de la nasul mâncat, care lăsase în obrazul negru două găuri vinete, una mai mare, alta mai mică. Celorlalţi însă nu le era greaţă de ea.

Afară de Iacob, care dregea ceva la o şa, ceilalţi dormeau. Lipsea Paramon, băgă de seamă popa, numărându-i din ochi.

— Vine înaintea turmei, să ne dea de ştire, răspunse Toma la întrebarea nepusă. Dac-ai ostenit, poţi dormi

vreun ceas, părinte.

Anichit dădu din cap, ajunse la locul lui, şi se întinse în mormântul de nisip. Baba, văzând că vrea să doarmă căpetenia, stinse din opaiţe. Toma se foi niţel, apoi se aşează şi el pe marginea gropii lui. În întuneric, silueta lui astupa deschiderea peşterii şi mijirea slabă a nopţii. Avea un cap cât o baniţă, cu fălci care depăşeau rama feţei atât de mult încât se vedeau şi din ceafă, şi un gât abia o părere mai subţire decât capul, un cufăr mare şi boltit în loc de piept, braţe cât ceafa, pumni cât dovleacul. Răsuflarea i se rupea din piept, ca o cascadă astupată.

Anichit, pe spate, se uita în sus. Peştera era foarte înaltă. Se auzea foşnet de lilieci. Foarte sus, mult deasupra lor, zburau în zigzag cu sutele, se întâlneau, se ocoleau, se împreunau, se spânzurau din nou, iar îşi dădeau drumul, în limba lor, în lumea lor, în rostul lor. Se auzeau chiţăituri. Ţipete slabe, poate de furie, poate de mulţumire, dar totul simplu, neted, firesc, căci jivinele sunt mereu ele însele, n-au răscruci şi cumpeni, nu greşesc, nu se ceartă cu sine, nu caută căi, numai omul înţelege prea mult, şi se chinuie, nu se hotărăşte. Departe în fundul peşterii se auzea câte-o cădere de copită, uneori vreun mârâit. Acolo lega Iacob măgarii cu care duceau prada, şi Zotic câinii, buni să petreacă turmele furate până la târg, la vânzare. Dar erau departe de tot, nici nu se auzeau, nici nu li se simţea putoarea. Aproape, ca singurele semne ale vieţii, Anichit auzea doar liliecimea, şi sforăitul liniştit al celorlalţi adormiţi, dormeau adânc, ca oamenii osteniţi şi cinstiţi, odihnindu-se înainte unei munci care cere. Anichit îi putea deosebi după răsuflare, îi ştia de o viaţă, tâlhăreau împreună de ani de zile.

Cu un oftat, Toma se lăsă şi el în groapă, şi spatele îi sună ca o lespede peste o gură. Se întoarse de câteva ori, apoi nu mai mişcă. Dar Anichit ghicea că nu adormise.

— Ce-i părinte, de ce nu dormi?

Fusese el însuşi ghicit, şi începu să râdă în întuneric.

— Îmbătrânesc, Tomo. Mi se răreşte somnul.

— Credeam că te frământă ceva.

Se gândi o clipă dacă într-adevăr îl frământă ceva, şi hotărî că da.

— Aş avea ce. Am visat tare ciudat. Dacă dăm greş cumva în noaptea asta?

— De ce să dăm greş? N-am dat niciodată. În şoaptă, vocea lui Toma nu mai sfârâia uleios. Căpăta chiar un fel de melodie. Timbrul era deosebit de firesc: Cum să plouă? Nu vezi că nu-i niciun nor pe cer?

Simţiră amândoi, în aceeaşi clipă, cum un liliac, dacă nu chiar mai mulţi, smuls ori smulşi din roirea de sus, cad în zbor drept spre ei, apoi planează şi se înalţă iar. Simţiră după mişcarea aerului, după o undă vagă de răcoare, şi chiar după un strop de iz de jiganie.

— Ce-o fi şi cu şobolanii ăştia cu aripi? se minună Anichit.

— Ei, ce să fie? Ca şobolanii. Doar că au aripi, răspunse Toma nepăsător, cuvinte aruncate în aer, ca şi cum singur n-ar fi ştiut ce spune.

— Am văzut o fată, spuse Anichit.

— Unde-ai văzut-o?

— La biserică, azi dimineaţă. Se cununa. Am cununat-o.

— Ei şi?

— Era tare frumoasă.

Aştepta ceva, ca şi cum din câteva cuvinte Toma l-ar fi putut înţelege.

— Ei, da, făcu Toma după o pauză.

Confirma un adevăr care nu se spusese, şi pe care nu-l ştia.

— Ei da, ce? întrebă Anichit cam certăreţ, şi uitând să vorbească în şoaptă.

— Aşa-s ele, dacă-s tinere, explică Toma, în acelaşi ton lin, ca un fum drept, dintr-un coş, înălţat într-un cer fără adiere.

Părintele se simţi dezamăgit, ca şi cum într-adevăr ar fi aşteptat un răspuns salvator de la Toma. Închise gura, adică apropie buzele cât putea el de mult, şi prin golul

rămas oftă, neînţeles şi singur.

Şi în aceeaşi clipă geana slabă a intrării se stinse. Intra Paramon, care spuse tare, încât vui peştera:

— Treziţi-vă, fraţilor, soseşte vânatul!

Toma merse să-i zgâlţâie de umeri. Într-o clipă fură în picioare, adunaţi la mijloc, se rugară cu voci strânse, aproape în şoaptă, fiindcă toţi, afară de Toma, începuseră călugări, îşi făcură cruci, scoaseră măgarii, porniră.

Erau nori vineţi şi zori roşii, care-i aminteau lui Anichit de trandafirul uriaş din vis.

Într-un ceas fură la popasul turmei, unde-o găsise Paramon. Veghea un cioban, dar adormise în bâtă. Fraţii gemeni, îndemânatici îi trecură laţul de gât, şi traseră iute din două părţi, sprijinind câte-un picior chiar pe trupul sugrumatului, care se făcu mort din viu într-un sfert de clipă; îi ieşiră ochii şi limba, n-apucă să scuipe niciun sunet, şi maţele i se revărsară. Îl lăsară în duhoarea lui, în timp ce Ioil şi Iacob isprăveau de strivit câinii; însă lătrăturile apucară să-i trezească pe adormiţi. Cu o clipă înainte de ceasul obişnuit al deşteptării de fiecare zi, şi cu o clipă înainte de moarte.

Rotind bâta, Anichit sufla avan pe gura pocită. Izbind o ţeastă, simţi cum se-nmoaie dedesubt osul, dar n-apucă să desprindă arma de cel căzut şi cât pe-aci să se-nfigă întreg în cuţitul lung al altuia. Acesta însă căscă gura deodată, scăpă cuţitul, şi strigă: „Popa! Uite-l pe popa!”, cu un glas plin de răguşeala somnului. De uimire, fu pierdut. Toma muie cuţitul în el, pe la spate, drept în rădăcina gâtului. Un nod de oameni, patru sau cinci, căzând unii deasupra altora, se târau ciudat, cusuţi la un loc în luptă, răscolind pământul, şi din mijloc izbucnea înfundată buşeala pumnilor şi respiraţia strangulată. Toma apucă ciorchinele şi-l scutură. Se desfăcu şi căzură morţi din el doi ciobani, dar dedesubt îl găsiră pe Ioil, cu faţa îngropată, şi când îl întoarseră se îngroziră: îşi arsese groaznic obrazul, fiindcă ceilalţi îl apăsaseră drept în miezul focului de tabără. Tăciunii mai trăiau sub spuză, şi

nenorocitul avea în loc de chip o ruptură neagră, pe care se scurgeau albuşurile pleznite ale ochilor. Buzele îi atârnau ca nişte struguri storşi, iar gâtul era brăzdat de o tăietură largă.

Şi cei mai fioroşi, cutremuraţi, întoarseră capul. Ciobanii zăceau în lacuri de sânge. Mai la o parte, turma se frământa, simţind ceva neobişnuit, odată cu mirosul sângelui, ciudat în nările lor croite pentru mireasmă de frunză. Apoi se liniştiră, puseră botul în pământ, căci lupta se sfârşise, reîncepură să pască, să înghită, să macine în stomacul lor nevinovat rodul pământului, la fel de pline de viaţă, de biruitoare în neştiinţa lor, ca orişicine! Tâlharii zvârliră în râpi trupurile morţilor, lăsându-le pe seama fiarelor, adunară turma, înjunghiară o oaie şi ospătară, apoi se împărţiră: unii cu turma, spre târg, spre vânzare; alţii, ridicându-l pe Ioil pe o năsălie încropită din bâte, înapoi spre bârlog.

La Scaunul Vechi, în ultima casă din ultima mahala, aveau o tăinuitoare, o chioară care le ţinea banii şi socoteala câştigului. Le aducea cumpărători şi-i adăpostea. Era cale de două zile până la târgul de vite furate, iar până la Scaunul Vechi încă una. Schimbară oile, luară banii şi calea Scaunului, ajunseră la chioara, care-i ascunse în oale de pământ în beci. Erau prăpădiţi de mers, cu şalele cremene, cu gâtlejul fierăstrău de uscătură. Şi aici traseră un chef de pomină, singuri ei şi cu două femei din partea locului, chef fără vorbe, cu cântat puţin, cu băut pe-ncetul, chef ceţos, cum doar tâlharii ştiu să chefuiască, fiecare pierdut în sinea lui, muncit de amintiri noi şi vechi, până li se întunecă mintea şi li se năzare în pahare sângele proaspăt vărsat, şi au vedenii şi spaime, se ceartă, scot cuţitul, greu se împacă, şi se satură pe femeile stricate, ca să uite, să alunge spaima şi gâdilatul ştreangului pe gât, pe care îl simte orice tâlhar cu mult înainte să fie prins şi osândit, şi-l cunoaşte bine, şi-l visează adesea, încât atunci când îl simt cu adevărat parcă e îmbrăţişarea cunoscută a unui

vechi prieten. Şi de aceea ei strâng cu patimă carnea veştedă, târguită de atâtea ori, a femeilor de o noapte, fug în ea, de cugetul încărcat, de presimţirile negre, de ani, de îmbătrânire în rele, de cenuşa fiecărei zile.

Astfel se duseră şi de data asta, făcură după tipic, şi fu totul o slujbă, căci viaţa lor, cea de deasupra ca şi cea de dedesubt, era cu legi şi rituri, în biserică ori pe dealurile arse, şi Anichit, aici, nu era mai puţin, în purtare, păstor; tiparul obişnuit al vieţii lui fusese acesta mereu, simplu, neîmpins, şi el ştia încotro se îndreaptă. Religios şi ritmic, în altar ori în încleştarea hoţiei, nu ieşea din canon; drumul i se înfăţişa drept şi fără neguri, din înaltul pur al copilăriei, când fusese zdruncinat de copita groaznică, şi văzuse moartea cu ochii; de atunci acest drum cobora neted, şi mergea spre un adânc nesfârşit, spre focul subpământean, spre Gheena poate. Împăcat era cu gândul caznei, cu infinita pedeapsă, şi trăia parcă fără să trăiască, atât era totul de prescris. Tocmai de aceea se mira cât de tare îl muncea gândul Mariei, ca ceva din afară, nou, neaşteptat, neîngăduit, o rază care trece printr-o perdea groasă, sfărâmând un întuneric adunat cu grijă. De ani de zile, din nicio pricină, viaţa lui nu ameninţase să se schimbe. Înfundat într-o oală cu vin şi în propriul lui abis, surd la cheful mut, Anichit dădea în zâmbet, întrebându-se cu o curiozitate aproape savantă dacă acesta era prilejul, dacă cumva îi venise vremea să apuce pe alt drum, dacă fata însăşi, în trupul ei voinic şi nevinovat, în licărirea ei roză, nu era o răscruce.

CÂND SE ÎNTOARSERĂ, IOIL trăsese să moară şase zile.

Le ieşi înainte Zotic cu cearcăne de fier în jurul ochilor şi povesti pripit căpeteniei că muribundul se chinuia înspăimântător. Răcnea de sunau râpile, nemaisuferind durerea.

Se sfătuiseră dacă să-l omoare, să-l mântuie de durere şi să capete şi ei un pic de linişte; ziceau unii da şi alţii nu; fără să-l întrebe pe el, nu îndrăzniseră, dar în schimb se certaseră groaznic în jurul nenorocitului, cât pe-aici să se-ncaiere.

— NU! tresări deodată Anichit. În ruptul capului! Să desfacă Dumnezeu!

Toma îşi înghiţi un rânjet. Ar fi zdrobit ca pe o nucă ţeasta arsă a lui Ioil. Însă îl umplea de evlavie, de fiecare dată, uşurinţa cu care trecea Anichit graniţa între sfinţenie şi samavolnicie, dus fără îndoială de har, altă explicaţie nu găsea. În aceeaşi clipă, îi ajunse un zbieret cumplit, încreţindu-le carnea. Se găseau în pântecele de nisip al văii, trecuse de prânz, soarele frigea de zăpăcea, erau rupţi de oboseală, murdari, plini de praf. Nisipul, pulberea oaselor străvechi, se încinsese atât de tare încât îl simţeau prin tălpile cizmelor, şi li se suia tot stomacul în cerul gurii de rău, de durere de cap, de sete.

— Nu cred să fie mai rău în iad, spuse unul, din coada cetei, cu o voce golită, încât parcă era o prevestire – o voce atotştiutoare, dată de sus, semn tuturor.

În aerul alb ca un fier încins, sfârâiau hainele; lunecarea sudorii, scârţâitul prafului în mustăţi şi bărbi,

totul creştea de un ecou ciudat, ecoul arşiţei, zbârnâia electrizat, până şi vorbele săreau muşcate înapoi, ca nişte picături respinse de o ţesătură prea deasă. Parcă însăşi lumea, dilatată de căldură, nu-şi mai încăpea în sine, şi marginile se certau dureros, se frecau, scrâşneau siluit, chinuite de o atotputernică greaţă.

Anichit îşi dădu drumul pe derdeluşul de nisip, veni tumba până jos, lăsându-se liber căderii, şi din prelungirea ei îşi aruncă trupul în sus, apucă buza peşterii. Toma îl îmbrânci din spate. Pătrunseră. Pătrunseră într-un ţipăt nou, şi într-un miros de putreziciune.

— Capul. A-nceput să se-mpută de viu, zise unul dintre gemeni, care aştepta lângă uşă.

Până şi-n peşteră era cald. Ioil zăcea în mijloc, în culcuşul săpat, şi ţipa printr-un ştergar alb.

— Desfă-l, porunci Anichit.

Baba Steliana trase ştergarul. Capul era lăţit în toate părţile, de lovitură, şi cursese carnea topită în jur, ca un păsat. Ochii nu se mai cunoşteau deloc. Era tot un evantai de la negru de ars la sânge, în zdrenţe de carne, bucăţele de os, stropi de ochi, între care înotau prinse, ca tufişurile într-o revărsare, zmocuri de păr din pletele de altădată. Un zbieret nou arătă unde fusese odată gura: într-un colţ al terciului omenesc aerul înălţă câteva jerpelituri de carne, şi se zări o clipă ceva alb, poate ultimul dinte.

Patru roiuri de furnici coborau prin colţurile gropii, spre capul sfărâmat, să se-nfrupte din dulcea lui dospeală. Fiecare despărţit în două fire contrarii, ducea şi aducea, spre negura unui muşuroi din fund. Nici nu se sfârşise omul şi ele şi începuseră să-l împartă, temeinic, gospodăreşte, fără nicio clipă de înţelegere ori milă, grăbite spre preţiosul rod, cum însăşi istoria salvează, din mari prăbuşiri, frânturi înduioşătoare, ca să le pună la temelia altei vremi şi din ele să se mire odată învăţaţii câte au fost înainte pe lume, şi nu s-au ştiut, şi abia azi,

din cioburi, ghicim întregul care a pierit.

Roman, cu o lopată, încerca să stăvilească furnicile; arunca pământ, înfigea fierul în mişunul lor. O clipă se opreau, şovăiau, apoi ocoleau şi regăseau calea.

Cei şapte bărbaţi şi baba, în jurul cadavrului viu, amuţiră. Toma fluieră, dar îi muri fluieratul.

— Nu vrea să moară, părinte, spuse Iacob.

— Ioile, mă auzi? ţipă Anichit spre capul sfărâmat, întrebându-se unde-o fi fost auzul.

Din terciul de cap ieşi un geamăt scurt şi mult mai slab, ca de recunoaştere.

— Să-l slujim, hotărî Anichit. Să-l slujim şi să-l dezlegăm. O să-l ia Domnul.

Atunci Toma şi Steliana trecură la o parte, iar ei, strânşi în sobor, cântară, plânseră, se rugară, ucişi de oboseală, de ceasul greu şi presimţirea rea, de ţipete şi de duhoare.

Peste două ceasuri săpaseră gropi bătând nisipul peşterii cu genunchii, şi sudoarea udase în jurul lor ca o ploaie, când se răriră tot mai mult gemetele şi apoi încetară. Anichit căută cu mâna pe pieptul lui Ioil – ca o pâlpâitură de aripă, depărtată, simţi ultima bătaie.

Acoperind capul cu ştergarul, să nu le vină rău, îl ridicară, îl despuiară, şi baba Steliana îl spălă pe umerii întregi şi frumoşi, pe braţele muşchiuloase, pe coatele negre de străvechea nespălare, pe pieptul boltit, purtându-şi degetele în jurul cruciuliţei înnegrite, pe pântecele supt, pe la subţiori, pe sub genunchi şi între coapse, şi pe părţile bărbăteşti, neatinse de vreo femeie, mititele şi nevinovate, ca de copil, scutite de marea taină, de tulburea măcinare şi adâncul chin al firii.

— Ţi-a scăpat, Steliano, bodogănea Toma în jurul ei, ajutând-o.

Steliana, care întârzia cu mâinile pe mort, îşi luă seama.

Îl culcară la loc, în patul de nisip, şi zvârliră cu sete peste el. O movilă albicioasă, în care Iacob înfipse o cruce din două crengi.

Când terminară se-nserase de-a binelea, şi n-aveau chef de nimic. Se culcară şi ei, ce să facă? În jurul mormântului, fireşte, în gropile lor de dormit, în aceeaşi ordine, cum dormeau de atâta vreme. Peste trupul gemenilor, Anichit vedea din culcuş grămada funebră.

De obosiţi, dormiră adânc, dar cu vise şi gemete. Anichit aţintea ochii în foiala nevăzută a liliecilor şi se gândea cum îşi găseşte locul în pământ loil. Zdruncinat din echilibrul lui, iată că pământul a şi început să se-mpace cu noua aşezare, să primească trupul străin, să-şi găsească, pe dedesubt, altă cumpănă. Iată cum grăunţele de ţărână, după ce s-au certat straşnic trezite din somn, acum se foiesc tot mai puţin, se cuibăresc în patul nou, pentru alt somn de veacuri. Uite cum pătrund prin toate deschizăturile trupului, încap în orice crăpătură, îşi fac loc în păr, curg unul câte unul pe jgheabul subţiorii, se adună în scobitura de la lingurea, în buric, inelează coapsele, genunchii, pulpele, şi încap în miile de cotloane neruşinate ale nevoii şi împreunării, boabe de ţărână mici şi rotunde, pure, curioase şi virginale, ca nişte ochişori, ca nişte gâze. Greutatea lor adunată se aşază tot mai bine, se împarte tot mai definitiv şi mai logic, a şi început să muşte trupul şi să-l prefacă. Neştiutor, pământul se miră de corpul omenesc, se miră de trunchi şi membrele sănătoase şi capul stâlcit, şi firele lui se cheamă dintr-o parte în alta, peste colinele pieptului şi văile pântecelui – ia uitaţi-vă ce-am găsit, ce ciudăţenie, dar acolo ce-i? Nu-i nimic, curând pământul va preface totul, capul sfărâmat şi trupul întreg vor putrezi laolaltă, şi n-o să mai fie nicio deosebire între ele. O să dispară carnea, o să rămână oasele, curate, albe, parcă noi, nimeni n-o să ştie de ce a murit nefericitul, nici unde i-a fost rana, o să-l ţină mormântul şi peştera întreg, ca o pildă pentru şcolari, cine ştie, într-un depărtat viitor.

De amărăciune şi dezgust, Anichit oftă greu de tot, ca o fiară prinsă în capcană. E oare cu putinţă ca totul să fie într-atât de pecetluit? Şi gândul bătrâneţii, al morţii

ticăloase – căci nimeni nu-i putea făgădui o moarte bună, la sfârşitul zilelor, nu? – îl doborî într-atât, încât începu să plângă, încet şi umilit, cu sughiţuri urâte şi joase, cu scrâşnet de măsele, bărbăteşte. Rar îşi pierdea cumpătul, rar se lăsa dus, demult nu se mai descărcase. Se adunase prea multă nemernicie, prea mult sânge, şi tremura sufletul în el ca într-un copil pierdut, mic în lumea mare şi duşmană, aşteptând să fie pedepsit.

În întuneric, se târî spre el baba Steliana: îl auzise şi se gândi, după mintea ei, să-i uşureze amarul. Lipindu-se de el, îi trecu mâna pe trup, coborând pe pântec şi căutând să pătrundă sub veşminte. În lacrimi, Anichit n-o simţi decât când îi simţi însăşi palma lată şi caldă pe piele. Atunci o respinse cu oroare, se întoarse pe cealaltă parte şi plânse şi mai tare.

Prin ceaţa plânsului, chemă chipul Eufimiei şi al fetelor pentru care apucase această cale. Calea i se păruse la început scurtă, şi uşor de părăsit. Cu câteva lovituri se gândise să-şi încheie socotelile – dar iată că ea se prelungea peste măsură, şi în adevăr arăta tot mai limpede că se va sfârşi doar la capăt, odată cu ultimul şi adevăratul sfârşit.

Nici Eufimia nici fetele nu-l uşurară, şi le zărea foarte depărtat. Maria? Se gândi şi la ea. Ca orice bărbat, se gândi la lucruri desfrânate, ca să alunge teama de moarte, ca să-şi dovedească sieşi cât e de viu, de în putere, ca să cadă din nobila boare a sfârşitului cât mai jos în cocina simţurilor, puturoasă dar caldă, josnică dar fără gustul nemărginirii.

Dar nici măcar gândul acesta nu reuşea să se închege. Pe Maria o vedea, da, dar trupul ei nu-l înflăcăra. Căută să-şi închipuie împreunarea ei cu ţiganul – în van. O vedea cu altă privire, gingaşă, de început, simţea altă emoţie, parcă se ridica din patul de nisip, din peşteră şi din lumea lui de patimi, către curăţenia ei.

Îi era dor de fata morarului. Aici, la doi paşi de mormântul proaspăt, de tâlharii tovarăşi, cu mâinile pline

de sângele omorului proaspăt. „Nu cumva mi-e dat să mă îndrăgostesc, la bătrâneţe?”

Întrebarea asta îl făcu să zâmbească înlăcrimat, şi se întoarse în patul de nisip, mai alinat parcă. Găsi în fine, pe burtă, zăcerea cea mai împăcată; afundă adânc obrazul în nisip, până când mozaicul lui pătrunse în mozaicul obrazului. Se simţi el însuşi o crescătură urâtă şi nevrednică a unui pământ urât şi nevrednic, bubă geamănă din trunchi asemenea, nod fără rost în linia unei ramuri, ca să adoarmă animalic, suflând şerpeşte pe gura mereu deschisă, răscolind cu aburul sufletului, la o şchioapă de obraz, nisipul.

ÎN ZORI HOTĂRÂRĂ CÂND VOR lovi iar. Apoi el îşi luă rămas bun. Gemenii săpaseră într-un colţ unde era sare curată, şi umpluseră doi desagi; îi încărcară pe măgarul popii. Când pleca pe mai multe zile, Anichit se întorcea mereu în sat cu câte ceva; vezi bine, fusese să târguiască.

Eufimia răsuflă văzându-l teafăr. Fetele, fireşte, nu ştiau că tata numai la târg n-a fost. Anichit se spălă, îmbucă creştineşte, se culcă, dar nu dormi nicio clipă toată noaptea, şi a doua zi fu la biserică, abia aşteptând să dea cu ochii de Maria. Simţea o adevărată inspiraţie: numai văzând-o, aveau să i se dezlege baierile inimii, avea să predice, să cânte, să păstorească azi ca niciodată.

O văzu. Lângă bărbatul ei. Cu părul strâns, cu un chip închis şi aşezat, de femeie cuminţită de măritiş.

Asta-i luă inspiraţia cu mâna. Sluji searbăd şi cât putu de repede. Mai că nu-i alungă din biserică.

Dar frumoasă tot era, asta văzu bine. Înaltă, maiestoasă, împărătească, demnă să fie iubită. „Anichit, grele răscruci îţi pregăteşte Domnul.” Îşi frământa mintea să găsească o cale, să rămână singur cu ea, să se apropie, s-o soarbă cu răsuflarea. Nicio obrăznicie a cărnii nu-l mai încerca – dimpotrivă, ar fi vrut o apropiere ca între două flori, care, într-o briză, să-şi atingă corolele; ceva nemaiîncercat, în sfârşit. Nu-i spunea trupul nimic, nu se simţea deloc bărbat, vedea în ea doar o icoană a nepătării.

Sigur că nu era nicio cale. Nici măcar nu fusese prieten cu morarul. Şi plecând pe drumul obişnuit, de la biserică

la vale, spre casă, lumea sub soarele sec, sub neînduplecatul cer, i se păru mai golită de sens ca niciodată. Pentru ce toate astea? Mintea i se copilărise, şi repeta întrebarea cu o încăpăţânare de copil, care nu se lasă până nu capătă o chelfăneală. Dar într-adevăr, pentru ce? Pentru ce satul, casa, ai lui, biserica, şi păcatele groaznice, sângele vărsat, şi banii? Şi se gândi că dacă, deodată, de după un cot al drumului, s-ar întrupa Maria, să-i spună cu un glas alb de nevinovăţie: ai fost trădat, banii s-au dus, Toma şi cu ceilalţi te-au jefuit şi vândut, zilele-ţi sunt numărate, dar eu sunt a ta!" ei bine, ar fi fost fericit, da, fericit, nu i-ar mai fi păsat de nimic.

Şi înţelese că într-adevăr nu-i e frică de moarte. Nici de nesfârşirea ei, nici de pedeapsă. De cazne, de focul gheenei. Dacă sunt. Nu s-a întors nimeni să spună, da, sunt, ori nu, nu sunt.

„Ce-ar fi dacă m-aş abate prin *Pescărie?"*

Dar îşi dădu seama că ar roşi numai la privirea dancilor, că s-ar simţi ghicit de oameni şi de lucruri, de toţi şi toate, până şi de aer.

„Stai! Poimâine nu-i întâi?"

Mai socoti o dată – într-adevăr, întâi. Întâi, şi putea să se ducă cu sfinţitul. Cu toate că în *Pescărie* de obicei nu prea se ostenea să sfinţească.

A treia zi, se sculă foarte de dimineaţă, sfinţi în sat, pe urmă luă casă cu casă aşezarea ţiganilor. O găsi pe Maria, şi acum era în chip limpede însărcinată, şi părea ostenită, de sarcină ori de muncă, spăla, iar Ursan dregea ceva la acoperiş. Sărutară mâna lui Anichit, foarte cuminţi şi paşnici, Anichit îi blagoslovi, respinse pitacul adus de Maria, doar sunteţi la început, tineri însurăţei, aveţi voi mai multă nevoie, biserica are răbdare şi Dumnezeu cunoaşte, vă gospodăriţi, da? ei bravo, aşa vă vreau. Îl petrecură împreună până în uliţă, şi Maria se repezi în ultima clipă să-i mai pupe mâna o dată, cam fără rost. Anichit o lăsă în voie, căutând să înţeleagă cu pielea lui bătrână şi aspră apăsarea moale şi fragedă a buzelor ei,

şi simţea o dulce răscolitură în inimă. Dar mâna lui prea bătută abia avu timp să înţeleagă aşezarea ei de fluture, iar buzele lui rupte se căzneau să fugă cu gândul până la dosul mâinii; totul fu în grabă şi smucit, el plecă împiedicat prin praful uliţei, sfinţi peste tot, se întoarse, zăcu în pat, şi luă iar, fir cu fir, în memorie, scurtele clipe ale întâlnirii.

Gospodăria nu arăta prea rău. Erau la început, desigur, avea să fie mai bine. Maria avea să rodească. Asta înţelegea cel mai puţin, ca şi cum o putere de undeva (însăşi a lui, poate?) ar fi trebuit să-l abată pe ţigan de la trupul miresei. Ei, uite că nu-l abătuse. Uite că nu se speriase, că nu se înfrânase, cioroiul lacom! Peste măsură de uimit era Anichit de pornirea lui către ea, şi mai cu seamă de supunerea ei, apoi îşi lua seama şi singur făcea haz de sine.

Şi astfel, tânji o lună întreagă, până sfinţi iar în *Pescărie,* timp în care îi mai văzu prin biserică, nu chiar de fiecare dată, nu auzi despre ei nicio poveste răutăcioasă, plecă în drumurile lui tainice şi se întoarse nevătămat, şi aşa mai departe, ba o mai şi bucură pe Eufimia, ce e drept doar o dată, şi cu multă scârbă.

Între timp, satul românesc se pustia tot mai tare din lipsă de bărbaţi; în marginile lumii băteau turcii şi tătarii; undeva, departe, erau alte ţări şi popoare, cu limbi şi obiceiuri aparte, cum nu bănuiau cei din *Livadă,* nici nu aveau să afle vreodată; pe cer se fugăreau soarele şi luna; sus, Dumnezeu ţinea talerele cântarului, şi Satana se strecura sprinten când într-unul când în celălalt, ca să le tragă la fund.

Şi Anichit îmbătrânea îndrăgostit.

După lunile sortite, Maria născu un fiu tuciuriu şi atât de zdravăn încât era cât pe-aci s-o omoare. Boli după naştere, se întremă, şi venea la biserică, galbenă între ceilalţi, cu obrajii neaprinşi de frigul iernii. Anichit o vedea, urâţită de fătul celuilalt. Scrâşnea şi căuta zadarnic să-şi apuce buzele zdrenţuite, prea scurte, să le

roadă cu ură, ca pe beregata unui duşman. Botezară copilul Ioan şi Nichita, şi Anichit îl cufundă în cristelniţă. Plăpânda mamă, altădată voinică, privea umed pe botezător, şi în numele copilului, atât de apropiat de al lui, părintele iar se amăgea că aude o chemare de la ea.

CU PRIMĂVARA, LUI ANICHIT

parcă-i mai trecuse. Se înzdrăveni la loc şi Maria, se îngrăşă, îşi recăpătă culorile, străluci iar în biserică. Ţiganul, de trai aşezat, se boltise la piept, i se rotunjiseră umerii, i se lăţise chimirul. Arăta înfloritor, şi mai bătrân decât era.

Într-o săptămână cu ploi, Anichit poposi la Scaunul Vechi murat până la piele. Lunecă pe lângă ziduri, ca umbra, cu obrazul înfundat în guler, ajunse la chioara, unde se strânseseră şi ceilalţi, şi chioara îi duse în beci, din beci printr-o galerie săpată de ei, mai adânc, până la un buzunar în pământ, deasupra căruia se auzea foşnetul gârlii. Dădură o lespede mare de-o parte, scormoniră în firidă, scoaseră oalele, dintre care unele roase de umezeala pământului, li se sfărâmau în mâini, şi la lumina tremurătoare a opaiţelor priviră pietrele preţioase, safire, rubine, smaralde, cerceii şi inelele, brăţările şi toate celelalte podoabe, unele jefuite, dar cele mai multe luate în schimb, de tăinuitoare şi de alţii, pentru oi, pentru banii adunaţi, fiindcă asemenea muşterii cu inele rar le cădeau lor în mână, ei cu turmele erau dăruiţi. Talerii de aur înverzit, ţechinii, zloţii, abia luceau, în schimb pietrele făceau ape, şi din mişcarea flăcărilor parcă se mişcau şi ele, gata s-o ia la fugă, să scape. Lui Anichit i se părură pietrele nişte gândaci mari, cu aripile de mătase adunate sub elitre poleite, stăpânindu-şi zumzetul gros, prefăcându-se morţi, dar pândind clipa fugii. Cărăbuşi de safir, libărci de smarald. I se făcu scârbă de câştig, ca de jivina lumii.

— Cât e? întrebă peste umărul lui, gâtuit de emoţie, Toma.

— Am socotit, răspunse chioara. Sunt zece turme de fiecare.

Cineva pocni cleios din limbă. Paisprezece ochi de bărbaţi şi unul de femeie aţinteau comoara.

— E destul, şopti Roman.

Lui Zotic, de tulburare, îi sărea din umăr ciotul mâinii, şi el şi-l cuprinse cu cealaltă, să-l potolească.

— Cât e partea ta, chioaro? întrebă Paramon.

— Cât a voastră, fâşâi femeia.

— Ce spui? N-ai pus de-o parte nimic? Nicio pietricică mai mică? Ia să vedem!

Vru s-o apuce, s-o caute în sân. Ceilalţi se mişcară, gata să răscolească totul, să întoarcă podelele, să ciocănească grinzile. Anichit se răsti la ei, şi încremeniră.

Se întoarseră, chioara le turnă, şi stătură la masă, fulgerându-se cu privirea, fiecare încercând să pândească pe toţi ceilalţi deodată. Se temeau de vreun cuţit în spate, pipăiau cu piciorul stinghia mesei, ca să nu se împiedice dacă ar fi fost să sară înapoi pe neaşteptate. Scaunul lui Ioil, gol, despărţea oarecum de ceilalţi pe Anichit şi pe Toma.

Anichit se sculă, se descinse de cuţit, îl puse pe masă, şi arătă grăitor spre el. Înţeleseră. Se ridicară pe rând, şi se uşurară de arme. Îşi umplu chioara mâinile cu ele, şi le scoase ca pe un braţ de surcele. Răsuflând, se reaşezară. Platon luă cuvântul şi ceru să se facă împărţeala pe loc. Ceilalţi întrebau ce s-a făcut cu partea lui Ioil. Se şi certau care să ia banii, care pietrăria, după cum vroia fiecare şi se pricepea să socotească în ei ori să-i schimbe mai uşor.

În toată larma, Anichit parcă era dus pe altă lume, şi când vorbi începu atât de încet încât ei tăcură, ca să-l audă. Se făcu o linişte de ai fi auzit musca, şi abia aşa desluşiră ce spunea.

Anichit îi ruga să aştepte până la toamnă. La toamnă să facă împărţeala şi să se despartă, să-şi încerce fiecare

norocul.

La aşa ceva nu se aşteptaseră, şi nu fură prea bucuroşi.

— De ce până la toamnă?

— Părinte, am îmbătrânit, cu meseria asta n-o duci mult peste tinereţe, se bosumflă Toma. Ne-a ajuns vremea, trebuie să ne mai căutăm şi noi de sănătate. Şi dacă tocmai până la toamnă ne prinde, ori păţim ca bietul Ioil?

— Dumnezeu să-l ierte, se băgă zelos Iacob, şi toţi se închinară cu sete, mai mult ca să-l moaie pe Anichit, fireşte.

— Ne trebuie şi nouă câţiva ani, doar-doar ne-om mai spăla din păcate. Câte-am făcut noi, greu se şterg, zise Platon.

— Da, da, aşa e.

Îl îngânară toţi.

— Eu am să înalţ o biserică, declară Paramon. M-am şi gândit la hram, şi cred că o schimbare la faţă ar fi cel mai potrivit. Nu-i aşa fraţilor?

— Eu am să fac pomeni, anunţă Roman.

— Până la toamnă. Ce mai e până la toamnă? se îndărătnicea Anichit, fără să ştie nici el prea bine de ce.

— Părinte, încercă blând Toma. Cu toamnă ori fără, nu-i tot la fel? Vezi că în doi ani ţi-s fetele numai bune. Aşa că du-te acasă, născoceşte ceva, plecaţi din *Livadă,* găseşte o altă parohie, unde să nu bată banii la ochi, şi tocmai bine te pui pe cununii. Ce mai aştepţi?

— Am zis până la toamnă.

Roman, cel mai nesupus din ei, ţâşni din scaun, şi se căută de cuţit, uitând că-l lăsase, în timp ce mârâia:

— Şi ce vrei să faci până la toamnă? Poate să fugi cu prada, da? Tu şi cu sluta asta! Să ne iei şi nouă cum le-ai luat la atâţia!

Strâmbându-şi faţa a mirare, Anichit întinse mâna nehotărât prin aer, ca pentru o mângâiere, ori un semn de împăciuire, de aşteptare, să stăm de vorbă, să vedeţi... Şi deodată o înfipse în pletele lui Roman, şi-i

aduse iute capul în jos, izbindu-l de tăblia mesei cât putu. Roman urlă şi când Anichit îi ridică iar capul, pe masă, într-o pastă de sânge, rămăseseră dinţii din faţă. Anichit voi să-l mai lovească o dată, dar geamănul sări din locul lui, şi împinse peste el masa, aşa că Anichit fu nevoit să-i dea drumul lui Roman, care pică lat. Însă Platon se năpusti asupra lui, şi-l primi drept în piept. Până să se apere, căpătă o lovitură straşnică tocmai în nasul în scară. Toma abia putu să-l respingă, îl înfăşură cu braţele ca să-l depărteze de căpetenie, şi primi în baniţa capului toate loviturile dezlănţuite ale celuilalt. Roman, şiroind de sânge, se sculă şovăitor şi se agăţă să dea şi el în Toma. Între ei, Toma se apăra cât putea, ca un cocoş în luptă cu două pisici turbate. Se dărâmă masa, fugiră scaunele, şi toţi abia izbutiră să-i stăpânească pe gemeni.

Era pentru prima oară când se luptau între ei. Însângeraţi, năduşiţi, se opriră şi le fu ruşine.

— Roman, cere iertare! strigară toţi, aproape într-un glas.

Roman, mânjit de sânge, căzu în genunchi şi gângăvi din gura spartă, apoi spoi bălos mâna lui Anichit. Toţi îşi ascundeau privirea.

Chioara aduse alt vin, să-i împace. Anichit se uită îndelung la pahare, apoi catadicsi să ia unul, şi tot atât de lung nu se hotărî să soarbă. Când îşi muie buzele, fu un oftat, şi se simţiră împărtăşiţi. Şi începu petrecerea, cu vin mult, vorbe puţine, şi lacrimi.

Astfel că răzvrătirea lui Roman îi ajută lui Anichit. Nimeni nu mai spuse nimic de amânare. O îngăduiră în tăcere, bucuroşi să nu se mai certe. Se bucură şi chioara, că mai avea un anotimp, ba aproape două, şi din părţile celorlalţi mai putea strecura, pic cu pic, în a ei, cum făcuse de la început.

Puţin după aceea, la căderea nopţii, dădură de nişte oi, şi fiindcă ciobanii o luaseră la goană, alergară să-i prindă, să-i şteargă şi să-şi înlăture urmele, pe o arie lucie, abia înclinată, în care luna scotea în afară fiecare firicel.

Ciobanii fură uşor de prins, afară de unul sprinten ca un ţipar lunecos, harnic la fugă. Răcoarea nopţii era ruptă de gâfâieli şi aburii fugii, ca un fumuleţ alb, rămâneau pe urma fugarului.

Când îl ajunse, de furie că nu-l prinsese din prima clipă, Anichit izbi atât de tare încât căzu şi el, şi aproape ameţi. Ridicându-se văzu că celălalt se mai târăşte, şi înfigându-i cizma între umeri izbi a doua oară, de-l amestecă în ţărână, apoi îl întoarse. Luna îi netezea chipul şi chinul morţii într-un fel de zâmbet. I se liniştiră genunchii zvâcnitori, mâinile încleştate se întinseră de bună voie pe pământ şi căpătară o graţie de linii rotunde şi unghiuri mici, de sălbăticiune împăcată. Era Ursan, ţiganul, soţul Mariei.

ACUM, CÂND STAVILA PIE-
rise, i se părea cu atât mai greu să se apropie de ea.

Anichit ţinuse să îngroape mortul, şi-i mirase grozav pe ceilalţi. Ei şi ce dacă-i de-acolo? Lasă-l ciorilor, şi n-o să mai fie de nicăieri! Cine să-l caute aici? Şi dacă l-ar găsi, de unde să se gândească la tine? Anichit fu neînduplecat. Iar ei săpară şi scuipară peste trupul din groapă, peste măsură de furioşi că-i sileşte să se canonească cu un hoit de ţigan.

În sat, cu pierirea turmei, ghiciră toţi că erau de vină tâlharii de oi, aceia vestiţi de ani şi ani, de pe urma cărora nu se mai întorsese nimeni, cioban ori vită, mioară, câine, măgar. Bocetul Mariei cutremură suflarea.

Pierdut pe alt meleag, nespovedit, neîmpărtăşit, fără lumânare, Ursan lăsa văduva şi copilul în nevoie, şi Anichit, din înaltul bisericii, dojenea adunarea:

— Ce fel de creştini suntem, să nu ajutăm văduva unui semen? Din puţinul nostru să-i ivim puţin şi ei! Să ne strângem, ca să strângem pentru ea şi pentru rodul ei! Pruncul acesta, bărbatul de mâine, va şti să ne apere, să ne ferească de nenorocirea ce ne găseşte fără scut azi!

Se scormoniră toţi, şi adunară o farfurie plină. Anichit o dădu cernitei văduve, cu multe cruci aruncate peste toţi. Croi apoi o cutie, una anume, în care aceia mai avuţi ori mai săritori să adune, încet-încet, pentru Ioan Nichita şi pentru Maria.

Maria, ca de obicei, îi aruncă lunga ei privire mângâioasă. Privirea care dăruie fără să dea, care spune fără să făgăduiască. Şi Anichit iar se răsuci în el, ca

împuns, şi pe sub pleoapele zăvorâte se scurse tot în ochii văduvei. Ar fi zburat spre ea, de unde era, dar ce te faci cu cucernica adunare?

De data asta i se păru privirea ei mai grăitoare ca oricând. „Îmi pierd minţile? Dacă nu-i nimic adevărat?”

Peste câteva săptămâni începură nişte ploi nesfârşite. Snopeau pământul, desfundau acoperişurile, înfigeau de zeci de ori pe clipă peria stropilor în curgerea mocirloasă a Dunării, şi Anichit se găsea în altar într-o după-masă, singur de tot, când se întoarse spre naos şi văzu prin uşa altarului o femeie, atât de aproape, încât tresări ca de un strigoi. N-o auzise apropiindu-se.

Era Maria, în negru, cernită şi mai tare de ploaie, cu hainele şi părul curgând. Preotul îi întins mâna, iar ea îşi culcă obrazul ud pe ea, atât de ud încât fu ca atingerea unui peşte.

Zăpăcit, Anichit apucă în stânga cutia anume, şi din mişcare zornăiră nişte bani în ea – nu prea mulţi, se ghicea după zornet. Văduva ridică ochii – faţa îi era atât de udă încât parcă era cusută din stropi, şi ochii erau şi ei doi stropi, doar că de altă culoare.

— Nu s-a strâns prea mult... săraci oamenii... ştii... bâlbâi Anichit, mai neînţeles ca niciodată; nici el n-ar fi priceput ce spunea.

Văduva negă din cap. Anichit, cu mâna tremurândă, căută în spate, găsi masa icoanei Maicii Domnului, şi aşeză cutia. Simţi pur şi simplu că-i era frică aici, singur cu ea în biserică. Deodată ceva groaznic îi întunecă privirea – şi dacă ea ştia?

O întrebă răstit de ce venise. Ca să-şi ascundă spaima, şi ca să se facă înţeles.

— Să mă spovedesc, părinte.

Avea o voce moartă. Mirosea a ploaie. În jurul ei, din păr, cădeau şi acum picuri.

„Maica Domnului care plânge!”

— Ai... ai păcătuit? Ţi-e sufletul greu?

— Nu, părinte. Mărunţişuri, părinte.

Răsuflând uşurat (de ce uşurat?), se duse să caute printre ceasloave. Sosi înapoi cu cartea, ea îngenunche în faţa lui. Şi până şi faptul că ea îngenunchea, supusă şi cu atât mai femeie, îl emoţiona peste măsură. Îngenuncheată în faţa lui, parcă-i aparţinea, parcă o stăpânea.

Fără relief, ea spuse nişte fleacuri, apoi povesti un vis. Ursan se arăta, însângerat, plin de răni, şi o chema la el.

— Mi-e teamă, părinte, că mă duc şi eu.

— Cum o să te duci şi tu?

Glasul lui Anichit era mult mai speriat decât al ei.

— Aşa, părinte. Că o să mă duc şi eu, părinte. Pe lumea cealaltă.

— Mario, te opresc! Ce-ţi trece prin minte? Nu ştii ce păcat e?

— Nu vreau să-mi pun capăt zilelor, nu. Mi-e teamă că mă trage la el. Mi-e teamă că mor în somn, ori cine ştie. Nu vreau. Dar simt că mă părăsesc puterile. Şi ce fac cu copilul? Cui îl las?

Acum faţa i se uscase. Doar din păr, mai rar, trecea, potolit pe obraz câte un strop mai mare. Ochii îşi recăpătaseră adâncimea, însă fixitatea lor îl sperie pe părinte: parcă pupila ar fi dormit în alb, şi ochiul ar fi plutit în obraz, şi chipul, pe gâtul fraged, într-un savant echilibru, şi trupul tot în rotundul naosului. Trase cu coada ochiului – nu, nu se ridica de la pământ. Dar avea o linişte stranie. Îi zvâcnea coada unei sprâncene, mereu.

— Mario, alungă gândul ăsta! Eşti sănătoasă, tânără, în puteri! Ai să te remăriţi! Orice bărbat... te-ar vrea... de mireasă! Gândeşte-te că Domnul te-a norocit cu un băiat, în vremea asta când se stinge floarea bărbătească! Îi eşti datoare lui, şi ne eşti şi nouă!

Tăcea. Parcă dormea în ea. Parcă-i dormea privirea în ochii deschişi. Anichit auzea darabana ploii, şi glasul lui, vai, lipsit de orice convingere, minţind limpede, nevenit din nicio tărie lăuntrică.

— E mare păcat să te laşi învinsă, oricât ai suferi. Ar

trebui să te pedepsesc. Dar canonul ştiu că n-o să te ajute. Să încercăm împreună, să dibuim o cale.

— Calea cred că am găsit-o, părinte. Dar să mă ajuţi sfinţia ta.

— Cum să te ajut?

Ea stătea în genunchi, şi el, dându-şi seama că spovedania nu mai are niciun rost, îşi netezi cu mâna patrafirul, apoi o ajută să se ridice.

— Părinte, cred că dacă i-aş găsi oasele, şi i-aş face o înmormântare creştinească, n-ar mai veni în vis.

— Oasele? Unde?

— Nu ştiu unde. Trebuie să le caut. Nu mă pot duce singură. Să vii şi sfinţia ta.

— Eu?

— Sfinţia ta. Sfinţia ta ai harul. Sfinţia ta ştii rugăciunile care se cuvin. Sfinţia ta vei fi luminat de Domnul. Îl vom găsi împreună!

— Dar Mario! E nebunie curată! Cât să-l căutăm? Cine ştie unde vor fi putrezind... bietele lui oase? Putem rătăci săptămâni în şir!

— Sfinţia ta ai să te rogi, şi-o să găsim calea.

În glasul ei era atâta siguranţă încât părintele fu convins că ştie. Şi calea, şi locul, şi cine-i făptaşul. Tot. Aruncă o privire furişă în urmă: pe unde să scape?

— Mario, vrei să ne prăpădim amândoi, căutând ce nu poate fi găsit?

— De ce să nu poată fi? Omorul s-a săvârşit pe drumul turmelor. Undeva pe cale, vom găsi locul. Acolo e şi trupul.

Făcu un pas spre el. Erau foarte aproape. Îi simţea căldura. Nu-şi putea dezlipi privirea din a ei. „Satana! Ispita ispitelor!”

Dar putea el, tocmai el, să cheme pe Domnul împotriva Satanei?

— Să vii cu mine, sfinţia ta! Ai să vii, nu-i aşa?

Glasul mângâietor, privirea scursă, îl trăgeau parcă într-un pat, nu în căutarea unui mort.

— Am să viu, şopti Anichit, gata să spună orice, numai să scape.

— Pornim mâine, se prelinse din gura Mariei.

— Mâine, o îngână golit popa.

Ea zâmbi, şi Anichit nu se mai stăpâni: întinse mâna spre sânul ei. Foarte lin, Maria se aplecă, se prelinse pe sub braţul lui întins, alunecă înapoi şi ieşi. Anichit înlemni o clipă cu braţul întins în aer. Apoi înhăţă golul cu mâna, aduse pumnul înapoi şi se lovi în cap cât putu de tare. Se repezi după ea.

Dar ţâşnind pe sub bolta uşii, îl străpunseră cu gloanţele lor ude toate puştile cerului. Închise ochii ameţit, şi fugi şiroind prin cimitir lovindu-se rău de pietrele de mormânt. Ajuns la margine, tremurând, o căută.

Curgerea ploii topea lumea, ducea cu ea totul, într-o infinită întoarcere lucioasă. Maria coborâse mult, şi în cenuşiul coastei scădea ca o barcă neagră, unduia pe drum ca pe valuri, încet, funebru.

Anichit se întoarse şi se rugă, rupt între dor şi presimţire, dar negândindu-se nicio clipă să-şi ia vorba înapoi.

„Ştie! Ba nu. Cum să fi aflat? A luminat-o Dumnezeu. Dacă ştie, ce are de gând cu drumul ăsta?”

Se duse pe malul Dunării, împiedicându-se pe drum de tulburare, şi nemaisimţind ploaia. Găsi în mal o căscătură nisipoasă, şi se aşeză în ea. Marginile ei zdrenţuite agăţau curgerea ploii. Cu ochii în pânza cursă de sus, zărea în ea şi ducerea largă, cafenie, indiferentă, a fluviului. Dacă îşi lăsa privirea în ele apa îi lua mintea; de sus în jos ploaia, de la dreapta la stânga Dunărea, şi simţea cum cele două fluxuri îi înhaţă creierul şi i-l smulg, i-l trag în curmeziş, de i se opreşte judecata, presimţirea, amintirea, şi nu mai rămâne decât un susur egal, monoton, străin. Deodată fâşâi chiar lângă el, altfel decât apa, un şarpe mare, şi de spaimă i se opri strigătul în gâtlej: lung, gros cât braţul,

era terciuit rău în două locuri, ca de lupta cu altă fiară, avea şi capul lovit, şi se târa pieziş, orbeşte, scoţând un sâsâit jos, agonic. Trecu pe sub genunchii îndoiţi ai părintelui, care înlemnise, şi sprijinindu-se de vârful unei cizme, foarte încet, parcă oftând de efort, se târî mai departe. Zbaterea tare a trupului părintele o simţi prin pielea cizmei, şi rezemarea era încrezătoare, plină, o rezemare de umăr frăţesc pe alt umăr. Şerpoiul rănit nici nu ştia pe ce se sprijină, se ducea cu ultima forţă spre Dunăre, şi în târârea muribundă se sprijinea de viaţa pe care o lăsa în urmă (şi pe care altădată o pândise veninos), neştiutor, nevinovat, sfârşit; lupta se sfârşise, era totul totuna, nimic nu mai avea deosebire, rost şi preţ. Se târa atât de încet încât părintele îşi reveni, se ridică, urmări de la distanţă şarpele, îl ajunse pe mal. Din ce în ce mai încet, animalul mergea spre Dunăre, şi se lăsă în ea chiar în clipa în care s-ar fi zis că îl vor părăsi puterile cu totul. Apa îl fură, trupul se făcu pe ea drept ca un baston, pluti la vale, cadavru, semănând cu toate crengile smulse, pieri.

Şiroind de apă, părintele se întoarse la adăpost. Luase nisip pe sutană, şi nisipul se udase, se făcuse noroios. Se aşează iar în locul în care trupul lui săpase un semn ud. Acolo şezu şi plânse. Ar fi vrut să plângă ca odinioară în peşteră, dar nu putea.

„S-ar putea să mă apropii de sfârşit!”

Ca şarpele muribund de adineauri. Se înfioră, se sculă, ieşi în apă, ridică fruntea, lăsă să-i cadă în ochi, în nări, în gură, belşugul cerului. Maria ajunsese fără îndoială acasă, în sălaşul ei de văduvă, pe sub aceeaşi ploaie străină şi neînţelegătoare, şi gândul ploii care, căzând pe amândoi, într-un fel îi unea, strecură în el o căldură îndepărtată, ca un ecou de mângâiere.

Nici nu ştiu când porni spre sat, dar pe la trei sferturi din drum, ploaia slăbi. Se stârni vântul, cerul se frământa furios, într-un colţ depărtat se luminase. Dacă se răzbuna vremea, nu era un semn, o prevestire a ciudatei,

apropiatei lor călătorii?

— Tată, te caută nişte ciobani! Tată! ţipau fetiţele ieşindu-i în cale, sărind într-un picior pe pietrele spălate de ploaie, împroşcând prin bălţi cu tălpile goale, şi se opriră cu gura căscată de expresia părintelui, care galben, muncit, ciuruit de ploaie, nu li se păruse niciodată atât de străin, ca o arătare a unei alte lumi.

O spaimă inexplicabilă abia îl lăsă să gângăvească:

— Ce ciobani? Unde?

— În fundul curţii, tată!

— Câţi sunt? bâigui el, căutându-se sub straiul preoţesc: dar n-avea la el nicio armă.

— Doi, tată! Unul n-are o mână, tată!

— Cum aşa? întrebă fără noimă părintele.

— Uite-aşa! N-are deloc! Stau în grădină! N-au vrut să intre! Mănâncă!

— Ce mănâncă?

— Pâine şi lapte! Le-a dat mama! încheie fata cea mică, cea mai dezgheţată, fericită că avusese de dat o veste, şi că vestea îl tulburase pe tata atât de mult.

Inima îi bătea atât de tare încât simţea că i se face rău.

În grădină, sub gutui, Zotic şi Toma se aşezaseră spate la spate, ca să acopere cu privirea toată lumea din jur. Zotic tocmai ducea la gură, deodată cu singura lui mână o cană şi un codru de pâine. Erau foarte uzi. Aşteptau demult şi ploaia pătrunsese prin gutui. Plouase pe ei şi primele frunze galbene rupte de ploaie.

Când îl văzură se opintiră amândoi la unison, şi din puterea spetelor alăturate se ridicară în picioare, fără să se sprijine în coate, fără să verse măcar un pic din cănile cu lapte. Întorcându-se fiecare cu un pas, veniră umăr la umăr spre Anichit, astupând grădina cu piepturile, cu bărbile mari şi ciufulite, cu căciulile.

Anichit aruncă o privire în urmă, şi-şi văzu fetele, care se retrăgeau, de-a-ndărătelea , fără să-i piardă din ochi. Făcu semn, furios, şi ele fugiră.

— Ce-i cu voi? întrebă în loc de bun venit.

Aveau nişte mutre aproape ameninţătoare, dar din cauza cănilor cu lapte erau cam caraghioşi: mustaţa lui Zotic era alburie, tocmai sorbise, şi amândoi aveau firimituri de pâine în barbă.

— A venit sorocul, părinte, spuse Zotic, cu vocea îngroşată de o înghiţitură proaspătă.

— Care soroc?

— Părinte, ne risipim, spuse Toma. Uite toamna colea. Ne-a fost vorba până în toamnă. Am venit să-ţi spunem cinstit. Dacă nu ne dezlegi, ne ducem singuri să ne luăm partea.

— Toamna nici n-a-nceput. Ce v-a apucat? întrebă slab Anichit.

Îi vedea ca prin ceaţă, într-atât spaima de adineauri fusese de mare, şi simţea ciudat cum vorbele lui n-ajung la ei, nici gândul lui nu încape în aceste vorbe. Îi venea să întindă mâna spre cei doi, să-i atingă, să vadă dacă nu cumva se risipesc ca nişte arătări.

— Părinte, toate satele sunt împotriva noastră. Îi e silă suflării de noi. Nu vrem să ajungem să ne vâneze ca pe câinii turbaţi. Până şi în văgăună au să ne găsească.

— Cum o să ne găsească acolo?

— Dacă se ridică toţi odată, şi ne iau din patru părţi, cu securea şi pârjolul, de n-o să mai avem unde ne ascunde? Dacă dau foc, nici în pădure nu mai scăpăm. Am aflat că ţăranii din Vadul se gândesc să ia dealurile unul câte unul, să astupe izvoarele. Nici la Scaunul Vechi nu mai ştim dacă paharul de vin nu-i otrăvit. Şi dacă o apucă pe chioara spaima, de fuge cu banii, ori ne vinde? Părinte, să ne dăm afund cât mai e vreme.

— Nu vreţi să intrăm în casă?

Tresăriră amândoi, apoi negară energic din cap.

— Bine. Am să pornesc la deal peste câteva zile.

— Să porneşti, părinte. Şi să fie doar câteva. Că altfel n-ai să ne mai găseşti.

Sorbiră deodată fundul cănilor şi le aşezară pe iarbă. Toma strecură în sân pâinea rămasă. Pe urmă se

întoarseră şi se depărtară în fundul grădinii, până la gardul de mărăcini, pe care, ajutându-se, într-o clipită îl săriră. Dispariţia lor, ca şi a Mariei înainte, avea ceva nefiresc, de vedenie, şi îl lăsă perplex. Cu adevărat, nu era sigur dacă veniseră ori nu. Când intră în casă, Eufimia şi fetele îşi căutaseră de lucru, păstrau privirea coborâtă, şi nu întrebau nimic. Se dezbrăcă, se trânti pe pat, şi chemă cu mult dor moartea, să-l sfârşească în somn, să nu se mai trezească, să nu mai ştie.

ZORII ERAU STRĂLUCITORI, şi trezia pământului aburoasă. Un frig sănătos, roşu, frigul răsăritului, îngusta crengile, frunzele pălite, le scotea în cer mai ascuţite, mai tari, strângea marginile lumii şi lucrurilor. Începutul toamnei, naşterea sfârşitului, o bătrâneţe care seamănă cu tinereţea prin tăria ei rece, necruţătoare. Să fie cu adevărat o încheiere, ori e un început? Astfel cugeta Anichit, prin coridoarele îngălbenite ale pădurii, cu zece paşi înaintea Mariei, căutând ceea ce ştia bine că nu va găsi nicidecum pe aici.

Singuri şi mici în nepăsarea toamnei, duceau cu ei fumul sufletului, înălţat în spasme deasupra făpturii mişcătoare. De departe, pete de negru, trupuri în haine severe, echilibrate de mersul domol, treceau ca două peniţe în cartea firii, scriau în ea. Văduva purta o boccea, Anichit alta. După ei, cenuşiu, ca o treaptă spre culorile pădurii, măgarul popii căra potolit un sac.

Merseră fără să vorbească, frumos şi neted, şi totul, de sus şi de departe, era rotund, perfect, molecule în zigzagul lor paşnic, seminţe în drumul lor către rod. Frunzişul trecea de la verde la chihlimbariu, prin aur şi miere, prin roşu şi cafeniu, se urca pe scara culorii şi cobora înapoi, fără salt, fără ruptură, mereu armonic. Era ca şi cum degetul atotputernicului ar fi apăsat când o coardă, când alta, ca un nesfârşit cântec al sfârşitului. Toamna, la uşa morţii, închidea totul, miezul lumii, rodul timpurilor, în brăţări şi lanţuri, în coşuri pline, în priviri adânci, ultime. Razele soarelui se înfigeau în trupul pădurii, ca nişte cuţite lungi printre trunchiuri, şi în grâul

lor gros păşeau Anichit şi Maria, întipărind timpul cu picioarele lor omeneşti. Şi după ei, pe copite, măgarul. Era foarte frumos, prea frumos. Biruiţi de atâta plin, continuau să nu vorbească. Anichit, îmbătat de toamnă, de singurătatea drumului, de singurătatea cu Maria, şi uitase. Ea era senină de tot, avea o privire micşorată, somnoroasă, mergea lunatică, uneori se împiedica şi el întindea braţul s-o sprijine. Poate uitase şi ea.

Porniseră foarte devreme. Se odihniră pe nişte trunchiuri, departe unul de altul. Plecară iar, şi acum între ei nu mai erau decât câţiva paşi.

După prânzul foarte sărac, mergeau unul lângă altul.

Printre copaci, drumul începu să urce. Când se termină pădurea, ajunseseră pe o coastă pipernicită, din care însă, după o şa, se ridica un deal zdravăn, şi după el un şir de dealuri. Fără să se întrebe nimic unul pe altul, trecură şaua, şi ajunseră, suflând greu, în vârful dealului.

Soarele încălzea tare de tot, o căldură de vară, dar după drum şi după răcoarea pădurii le făcea bine. Călcară în iarba înaltă, nepălită, din care se mai ridicau gâze. Părintele împiedică măgarul, şi se aşezară foarte aproape unul de altul, ca să se odihnească.

Acum, el simţi că erau foarte apropiaţi. Drumul, singurătatea. Nu se putea înşela, era clipa visată. O privi, şi ea îi întoarse o privire foarte dreaptă şi deschisă, de un firesc perfect. Da, aşa era. Se bucură mult, sufleteşte, ca de o împlinire mare şi trudnică, foarte aşteptată. Altceva nu dorea nimic.

Porniră mai departe.

La al treilea deal erau foarte sus, iar soarele începea să scoboare. Erau obosiţi zdravăn şi din nou înfometaţi. Anichit împiedică măgarul iar, scormoni în sac, scoase iar pâinea şi brânza, plosca cea mică, în care era rachiu de cireşi, cea mare cu apă, nişte castraveţi, sare, ceapă. Le puse pe ştergar, apăsând iarba, înfipse plosca în mijloc, şi o chemă.

Aşezaţi alături, îşi treceau bucatele şi rachiul, şi se

uitau amândoi în zarea stăpânită de vârful dealului. În dreapta şi în stânga se urmăreau spinările şi şeile. În faţă, o jumătate de tipsie largă se ducea până la orizont, unde se înălţa rotund, ca o cupă de floare, şi se ştergea treptat în azur, fiindcă era puţină pâclă în marginile lumii, ca şi cum dintr-o farfurie uriaşă s-ar mai fi ridicat aburi. Dunărea nu se vedea, numai pădurea schimba peisajul: dintr-un miez gros, înălţat pe un deal depărtat, îşi arunca braţele lungi prin văi – parcă era un păianjen uriaş şi ruginiu. Pajiştile erau verzi-gălbui, şi pe ele suflase domnul puncte de copaci, ca nişte scame agăţate de o haină.

Trecându-i Mariei a treia oară plosca, părintele se gândi că beau din aceeaşi gură şi mănâncă din acelaşi taler.

— Mai bei rachiu, Mario?

— Da, mulţumesc, părinte.

Luând plosca înapoi, o duse la gură şi supse lacom, ca şi cum ar fi putut să simtă gustul gurii ei. Se arse zdravăn în gâtlej. Tuşi şi strănută

— Sănătate, părinte.

— Să dea Dumnezeu.

Nu se zărea niciun sat, nici ţipenie, ca şi cum însuşi omul încă nu s-ar fi născut. Soarele încălzea puternic, însă nu chinuitor. Pe dinăuntru, hrana şi tăria rachiului încălzeau şi ele. Aerul era tare şi aromat. De soare, se încălziseră gâzele. Ţâşneau în jurul lor lăcuste, zburau caii dracului, şi se auzea un ţiuit scăzut şi egal, care se înfigea în miezul creierului. Era zumzet de gâze, ori îşi închipuia?

În schimb nu-şi simţea deloc trupul; picioarele zăceau paşnic în iarbă, pieptul, ca o pompă obosită, se umfla şi se dezumfla tihnit, inima ticăia moale; n-avea trup. Nici apropierea Mariei nu-l deştepta. Era cu totul nou, era prunc. Celălalt Anichit pierise, lăsase în loc un nevinovat. Parcă nu mai avea nici păcate, nici bătrâneţe. Sângele vărsat nu-l mai împovăra, nici măcar al lui Ursan.

Ursan. La urma urmei, prea departe de-aici nu se poate să fi fost.

Nevinovăţia îi era întărită de priveliştea de început de lume, în care se regăseau oameni doar ei doi, un singur bărbat, o singură femeie. Totul, tot trecutul, satul, ai lui, parohia, erau atât de departe, încât parcă erau o poveste, spusă odată de altcineva, pe care o ascultase doar cu o ureche. Şi pentru Maria trecutul trebuie să fi fost la fel de îndepărtat. Iar tăcerea ei gânditoare şi somnoroasă, gestul absent, dar nicidecum trist, cu care ducea la gură plosca, înclinarea graţioasă a capului pe spate, nu puteau fi decât dovezi că totul a fost uitat. Puritatea aerului, focul limpede al cerului, nu îngăduia minciuni, taine, urme din trecut.

În vraja asta, stăteau alături de mai bine de un ceas.

— Crezi că-l vom găsi, părinte? întrebă ea.

— Te mai chinuie?

Glasul lui Anichit avea un calm doctoral: te mai supără stomacul?

— Nu, părinte, ca să vezi. De atunci, de când am fost la biserică, în ziua cu ploaie, n-a mai venit deloc!

Anichit aproape zâmbi.

— Oare n-am pornit la drum degeaba?

— Nu, părinte, negă cu convingere Maria. Tocmai de aceea nu mai vine în vis, fiindcă îl căutăm! Am ghicit tocmai leacul!

— Ei, poate n-o să-l găsim azi.

— Nu-i drumul turmelor? Cât de departe poate să fie?

— Mario, nici nu ştii ce-ai să găseşti. O mână de oase? Şi dacă fiarele l-au sfâşiat şi l-au dus care încotro? Dacă găsim oase, cum ai să ştii că-s ale lui?

— Crezi sfinţia ta că n-o să-l găsim deloc?

Era o întrebare liniştită, plină de o potolită curiozitate. Ca de copil care întreabă de ce se învârte roata.

— Locul o să-l găsim, Mario. Dar de dezgropat, n-are rost să-l dezgropi. M-am rugat atunci, şi e destul. Păcate mari n-a prea avut timp să săvârşească.

Vorbise cu ochii în fundul zării, pierdut în priveliştea care spăla de trecut şi de orice vină.

O simţi că întoarce capul spre el, aşa că o privi. Ochii ei erau mari de tot. De pupila lăţită, de prăpastia privirii, erau negri şi nu erau: fluxul privirii alunga culoarea.

— De unde ştii, părinte?

Aceeaşi curiozitate, de şcolar, altfel nicio spaimă, niciun tremur.

— Am fost acolo. Eu am fost. De mâna mea a fost, spuse Anichit, simplu.

O pauză, şi vocea ei renăscu, mai plină de curiozitate:

— Eşti dintre cei care tâlhăresc şi fură turmele, părinte?

— Eu le sunt cap. Sunt oamenii mei.

— De mult?

— De ani de zile. De la început.

Curiozitatea ei sporise până la paroxism: ochii ieşeau din orbite, i se căscase gura pe dinţii frumoşi, şi palpita.

— De ce? De ce, părinte?

— E lung de povestit.

— Povesteşte!

Întinzându-se spre el, se lăsă din şold în iarbă, ca o cupă care s-ar răsturna şi ar curge. Vocea se făcuse rugătoare, de copil care cere un basm. Îl sorbea.

— Mario, n-ai înţelege. Am furat şi am omorât. Eu şi alţi şapte. Pentru bani.

— Mulţi?

— Mulţi.

— Cum ai putut?

Îl chinuia vocea ei, în care nu era de fel groază, ci doar o uimire nesfârşită, şi o poftă neaşteptată, aţâţată la maximum, de a afla.

— Uite că am putut. Să nu-ţi închipui că e cine ştie ce. M-am sprijinit de Satana, m-am căznit, şi-am izbutit.

În vocea lui era chiar un strop de supărare.

— E greu să ucizi, părinte?

Aerul se făcea tot mai tare. Soarele se mutase. Sufletul ierbii ieşea, şi bâzâitul adormitor al gâzelor începea să scadă.

— E foarte uşor. Te deprinzi iute. Prima, a doua oară ce

te mai pierzi. Pe urmă merge de la sine, nici nu te-ai aştepta. Ştii ce uşor crapă o ţeastă, ce uşor se taie vâna mare, ce iute se opreşte inima de-o împungi măcar o dată, şi nu prea adânc?

Cu o privire rătăcită, o fixă tare pe Maria, care însă nu se tulbură deloc.

— Şi câţi ai ucis cu totul?

— Destui. Nu-i număr.

— Nu te gândeşti că eşti bătrân? Ar trebui să te pocăieşti.

— Uite că nu mă simt chiar aşa de bătrân cum mă vezi tu, răspunse Anichit, cam înciudat.

Trecu o clipă, în care ea nu înceta să-l privească, fermecată cu totul de noutate.

— Va să zică, sfinţia ta eşti! făcu ea în fine, încă neîncrezătoare, ameţită de o veste atât de enormă.

— Eu sunt, întări Anichit, cam stingherit de privirea ei, ca un copil care nu-i obişnuit să fie lăudat.

Ea se ridică din iarbă, parcă muncită de gânduri, se uită în altă parte, în gol, apoi iar la el.

— Şi vrei s-o duci aşa până la capăt?

— Nu. M-am gândit ca în toamna asta... să... să mă las.

— Şi pe Ursan l-aţi îngropat? Îi îngropaţi pe toţi?

— Da de unde. Doar pe el.

— De ce pe el?

— Fiindcă era al tău.

Şi se căzni să pună în glas toată dulceaţa de care era în stare. S-o facă să înţeleagă.

Maria, aşezată în capul oaselor, micşorase ochii, strânsese buzele, ca şi cum ar fi numărat nişte picături dintr-o doctorie, şi nu păru să ia în seamă mângâierea din glasul lui.

— Trebuie să fii tare negru la suflet, părinte, gândi ea cu voce tare.

— Da, Mario, încuviinţă sfios Anichit.

— Tare ticălos.

— Da, Mario.

— Te-ai gândit că ai lăsat atâţia copii orfani?

— Da, Mario. Nu, Mario.

— Da sau nu?

— Nu m-am gândit. Atunci nu.

— Mai e rachiu?

Îi dădu plosca, şi ea răsturnă capul pe spate. Basmaua, care abia se mai ţinea, i se desfăcu de tot, alunecă pe umeri, căzu în spatele ei, în iarba înaltă. Părul era strâns cu răutate într-un coc zgârcit. Şi Anichit văzu limpede că avea fire albe.

Maria îi dădu înapoi plosca. Anichit o scutură: după sunet era aproape goală. La gândul că urmează o mare încercare, că trebuie să-şi adune tot curajul, duse iute la gură şi bău tot. Într-adevăr mai rămăsese doar un strop, cu care abia îşi fripse niţel buzele.

Cu capul dat pe spate, să culeagă ultimele picături, văzu foarte sus un stol. Berze, pesemne. Până şi plecarea lor parcă era un semn: îl lăsau toate, se duceau, îl părăseau singur în faţa acestei neobişnuite judecăţi.

— De vreun lucru bun ai fost în stare, de când eşti, părinte? întrebă mai departe zeiţa curioasă.

— Nu ştiu, Mario. Poate să fi fost, îngână Anichit, foarte pătruns.

— De iubit, ai iubit vreodată?

Îşi umflă plămânii atât de tare încât îi trozniră coastele, şi un val de durere i se răspândi în trup, fugind în raze de la osul pieptului. Tâmplele îi bubuiau asurzitor şi iute, ca o oaste de tobe. Tremurul genunchilor, al coatelor, al mâinilor i se urcase până în privire – priveliştea din faţa lui se zguduia după el. Dar nu reuşi să se mărturisească.

Întrebarea trecu, şi după ea se desfăşură altă tăcere. Iar pe Anichit îl cuprindea disperarea. Cu cât întrebarea fără răspuns se îndepărta mai mult în timp, ca un mal, cu atât se simţea mai înecat.

— E departe locul, părinte?

— N-are rost, Mario, să tulburi mormântul. Şi ar fi trebuit să aducem oameni până aici. Singuri vrei să-l

dezgropăm?

Ea tăcu.

— Mario, dacă tot ştii adevărul, fii înţeleaptă. Hai să ne întoarcem.

Ea tăcea mai departe.

— Mario, am bani mulţi. Pot să te înzestrez. Pot să cumpăr pământ pentru băiat. O să fie bogat. O să fie fruntea.

Aceeaşi tăcere.

— Nu vrei să iei bani de la mine?

Ea plecă ochii. Îi vedea profilul, desenat perfect pe cerul care se închidea. I se păru nespus de frumoasă. Atât de frumoasă încât îi venea să se ciupească. Să nu fie vis. O gâză tăie deodată chipul ei, cu un zbor drept şi negru, ca un semn al adevărului.

Era ea într-adevăr. Singură cu el, tăcută, şi nicidecum îngrozită de vestea îngrozitoare pe care o aflase.

Atunci, Anichit închise ochii, şi se târî pe brânci către ea. Cu capul bătrân plecat, ca un câine muribund care cerşeşte ultima lovitură, cu răsuflarea ţinută de spaimă şi de emoţie. Cu nările lărgite în căutarea unui imposibil parfum, cu gura ruptă chinuită de colţii sparţi, cu fălcile încleştate ca să nu clănţăne ca de groază. Cu tâmplele bubuind, se târî bătut, şi strângând ochii pe cât putea, ca şi cum s-ar fi aşteptat la o măciucă în moalele capului.

Îi fremătau nările, şi i se înfiora auzul, pe coridoarele urechii, până în inima creierului. Prindea respiraţia ei – oricât de uşoară, o auzea crescând, era tot mai aproape! Prindea o lume de foşnete, un infinit de sfârâituri mătăsoase, trupul ei certându-se cu hainele ei, sufletul ei fugind prin nările ei! Încreţi fruntea până la durere, căznindu-se să prindă tot, şi se ruga fără cuvinte să se poată apropia până la capăt, în timp ce încerca să nu facă zgomot târându-se, şi murmurul ierbii i se părea un tunet de cascadă.

După încălzirea aerului, ghici că era foarte aproape. Îşi adună buzele rupte. Deodată, parcă-l atinse un fluture pe

gură. Era puful obrazului ei. Nu, era puful gâtului, şi marginea dreaptă, aspră şi rece, parcă vegetală, a părului strâns către cocul rău şi mic. Anichit apăsă cu spaimă, şi i se răspândi în gâtlej un gust ceros şi pustiu, o aromă vătoasă şi zaharată, de înger nou-născut. Beregata i se închise şi pocni dureros, înghiţind în sec. Şi visă să se ascundă în părul ei, să se agaţe de o geană a ei, ca un strop de ploaie, să zacă tot în palma ei, care să se închidă în juru-i, să-l facă fărâme, să fie tot al ei, dat ei, fără putinţă de apărare, aşteptând, ca un dar suprem, cea mai frumoasă şi mai eliberatoare moarte.

Sărutând acest vid iubit, i se păru că rămâne suspendat o clipă foarte lungă, când de fapt nu se scursese nicio secundă.

Primi în faţă o lovitură seacă, drept peste ochi, care îl turti pe spate. De durere, se ridică în genunchi, apoi în picioare, şi se clătină o clipă, cu braţele ridicate în apărare înaintea feţei, după care abia deschise ochii, înlăcrimaţi.

Maria fugea. Fugea de el, suflecându-şi poalele, cât putea de iute. Însă apucase greşit. Se ducea drept spre marginea abruptă, unde nu-i mai rămânea decât să se arunce din pisc. Lângă abis, se opri şi ţipă, se întoarse, îl zări, ţipă iar şi fugi de data asta la deal.

Anichit se luă după ea.

Ea fugea foarte aplecată, cu capul tras între umeri, ca de spaimă, şi foarte iute, şi ţipa, ţipa mereu! Ţipa de spaimă, fugea de spaimă, de spaima lui, care o iubea atât! Asta îi răsuci inima de tot, de tristeţe, de furie, de nedreptate, nu se simţise niciodată mai neînţeles, mai nenorocit, mai obidit, decât acum, când gâfâia pe urmele ei, măcinând panta când cu călcâiele, când cu genunchii, ba mai şi greblând-o cu ghearele deschise. Ţipetele ei, tot mai dese şi mai puternice, erau ţipete care cereau ajutor, şi mărturiseau o groază, o scârbă dincolo de închipuire. Faţă de el, care se prăpădea de dorul ei, care murea după ea, care se minuna de fiecare amănunt al fiinţei ei! Era în

stare să se arunce, numai el să n-o ajungă, să nu sufere atingerea lui! Întâlnirea cu el, unirea cu el, îi era mai urâtă decât orice pe lume! În vârful dealului, un şir des de tufişuri ghimpoase o opriră. Se întoarse şi trecu ca fulgerul pe lângă el, în partea cealaltă, şi el icni, schimbându-şi direcţia, ca s-o apuce, dar abia o atinse cu degetele întinse, că se împiedică şi amestecă ţărâna. De durere şi de furie înjură zdravăn, şi până să se scoale, ea ajunsese iar la margine, şi iar se sperie de prăpastie. Fugi acum la deal în cealaltă parte, cu Anichit după ea, şi în goană călcară amândoi pe ştergarul cu resturile sărace ale prânzului, şi Anichit trimise cu cizma plosca departe în hău – un zbor fără zgomot, sfârşit cine ştie unde. Ea ţipa acum neîntrerupt, abia oprindu-se să gâfâie de fugă, şi ţipătul ei îl înnebunea de furie, îi venea s-o omoare, s-o strângă de gât, să n-o mai audă, şi îi era o groaznică ruşine de frumuseţea şi curăţenia din jur, şi de visul de adineauri, de ordinea şi armonia lumii în care ar fi trebuit şi ei să se unească, să se contopească şi să dispară, fără luptă, fără răutate, ca însăşi natura, dar iată-i luptându-se cu turbare, fugărindu-se ca fiarele, urându-se! Doamne de sus, pădure şi vale, iarbă şi cer, şi toate cele curate şi veşnice, uitaţi-vă la Anichit, minunaţi-vă, şi înduraţi-vă. Maria i-o luase bine înainte părintelui, dar în faţa ei se ridică alt şir de suliţe, şi ea îşi croi drum printre ele, sfâşiindu-şi hainele. Anichit, pe drum drept, venea ca un armăsar, şi îi vedea tot mai bine spatele, luptându-se între ramurile ţepoase. Furia şi disperarea, cât de puternice, oboseala goanei şi a întregii zile, ritmul supraomenesc în oasele lui bătrâne, toate nu reuşeau să alunge dorinţa nebună de a o cuprinde în braţe. Zbătându-se între crengi, Maria alunecă şi căzu; Anichit tocmai atunci o înhaţă din spate, şi ea urlă ca o leoaică rănită. Căzând unul peste altul, se zvârcoliră cumplit. Ea se întoarse pe spate şi îl lovi cu picioarele şi cu amândoi pumnii, în timp ce el căuta să-i astupe gura cu palma, să nu mai ţipe. Îl muşcă, îl scuipă, îl blestemă. El reuşise,

apăsând-o cu trupul, s-o potolească, şi un bâzâit gros, mânios, erupse brusc de lângă zvârcolirea lor.

Şi fu sfârşitul. Nodul de viespi mari, izbit de lupta oamenilor, se înălţă, dar nu se risipi, ci se repezi pe ei înmănuncheat. Cu gura deschisă de strigăt, Maria înghiţi o viespe mare, în timp ce o înţepau de mâini şi de obraz altele, iar Anichit vru să-şi ascundă faţa în rochia ei, ca să scape, dar în aceeaşi clipă trupul Mariei se zgudui atât de violent încât îl aruncă de pe ea, şi îndată i se înfipseră în faţă trei viespi, alte câteva în grumaz, şi una, nimerind pe sub barbă, chiar în mărul lui Adam. Jumătate o pedepseau pe Maria, jumătate erau pe el, bâzâind de mama focului, şi ca să scape Anichit se tăvăli în iarbă, şi fugi de ele prin rostogolirea trupului. Câteva clipe bâzâitul înteţit se ţinu după el, apoi îl lăsă. Când sări în picioare, nu mai vedea cu un ochi, fiindcă una îl muşcase chiar de pleoapă, şi într-o clipă pleoapa se umflase şi acoperise ochiul cu totul. Îşi zgârie rău mâinile şi strivi alte câteva, vână una în barbă, două în păr, şi sări în loc, căutând altele prin haine, apoi se repezi spre trupul femeii.

Ajunse cât s-o vadă murind sub ochii lui.

Viespea înghiţită îşi înfipsese tot veninul drept în limbă. Limba i se umflase într-o clipă cât o pernă, şi astupa gura, căscând dinţii. Celelalte viespi, roind pe nas şi pe gât, înţepaseră peste tot. Nişte baloane mari acopereau tot. Gâtul, amândoi obrajii, nasul, fruntea şi mâinile; din cauza umflăturilor răsuflarea se oprise. Umflătura feţei se şi învineţise, iar limba chinuită se arăta aproape neagră printre dinţii rânjiţi. Trupul zvâcnea foarte slab, şi pe cât căsca Anichit singurul ochi care-i rămăsese, zvâcniturile se răreau, iar într-o clipă ea fu moartă, moartă de-a binelea, de nerecunoscut, ca o păpuşă stricată, ca o glumă ciudată, ca o plăsmuire de vis urât.

O viespe întârziată îşi luă zborul de pe una din mâini. Mâna rămase umflată şi singură, mai limpede nemişcată. Nu mai erau viespi deloc, le trecuse mânia. Sosi o muscă mare şi îşi căută loc pe trupul moartei. Îl găsi pe obraz, şi

merse pe pielea umflată să crape, către deschiderea hâdă a gurii. O muscă, pe un hoit. Şi hoitul, umflat ca de înec, fusese cu câteva clipe înainte Maria. Sub haine, caldă încă, mai era ea, cu trupul ei misterios şi nepreţuit, necunoscut, sortit să rămână nevăzut.

Şi Anichit se prăbuşi, secerat de leşin.

Se stârni un pic de vânt, fâlfâind hainele de pe trupuri, barba leşinatului, şi o şuviţă scăpată din cocul sever al moartei. În şuviţa aceea, se putea vedea foarte bine. Erau destule fire albe.

CÂND ANICHIT SE TREZI, chipul el era umflat să pleznească, de neînchipuit. Urlă de deznădejde, strângând îngrozit singurul ochi, se zvârcoli ca o pasăre tăiată, smulse iarba, adună pământ sub unghii şi-şi amestecă părul şi barba cu el, îşi rupse smocuri din păr şi barbă, îşi făcu bucăţi veşmintele, şi-şi însângeră pieptul. Apoi izbucni în plâns şi-şi plânse şi măduva din oase.

Se linişti spre seară, şi când i se limpezi iar privirea lumea era albastră de tot, iar în cer ţâşneau ghiocei de lumină. Se ridică, îşi trecu palmele pe obraji, îşi apăsă părul şi hainele, simţindu-se pustiu pe dinăuntru, fără creier, fără inimă, fără măruntaie. Doar margini de om, fără miez. Uşor de tot, clătinându-se, merse în zigzag în jurul moartei. Lăsă capul pe umăr, o privi, ca şi cum ar fi voit să se încredinţeze. Maria plutea în apa morţii, trup frumos şi chip sluţit. Anichit se aplecă şi acoperi cu un colţ de veşmânt trăsăturile umflate, se dădu trei paşi înapoi şi se uită iar.

De la trei paşi, trupul îşi recăpăta perfecţia. Mădularele, zgârcite de agonie, se neteziseră la loc, îşi regăsiseră în răcire şi înţepenire curgerea lor firească, armonia femeiască. Nu mai era nimic chinuit, nimic strâns, ci tot trupul se deschisese. Scoică pe ţărm, desfăcându-şi taina! În paloarea serii, unghiile luceau înnegrit – de moarte ori mânjite de ţarână, în lupta cu părintele? Rotunjimea calmă a unui genunchi îl chema – o ieşitură plină, obraznică aproape, ca o chemare din bărbie.

Ferindu-se, cu o grijă înspăimântată, să dezgolească

faţa moartei, Anichit se aplecă, şi cât putea de uşor, atingând doar hainele, o dezbrăcă pe Maria. Trupul ei, pierdut, aproape se lăsa atins de degetele lui. Se încorda supraomeneşte să nu-i simtă carnea. Ameţi şi îi curse o sudoare rece. Hainele erau strânse tare pe trup, cu o îndărătnicie de văduvă virtuoasă. Anichit nici nu prea ştia să dezbrace o femeie. De trei ori se opri, pândi hoţeşte în jur, apoi aruncă ochii pe spate, în cer. Nu, nu era urmărit. Clipeau lacom doar stelele, de sus, toate cu ochii pe el.

În fine, trupul Mariei fu gol, şi Anichit singur lângă el.

În lumina care mai rămăsese, trupul era foarte albastru. Întunericul creştea foarte repede. Anichit blestemă toamna, dându-se un pas înapoi ca să privească mai bine. O nebănuită rotunjime dolofană ieşise din haine, şi la drept vorbind unde era frăgezimea, graţia, subţirimea sălbatică, aşa cum le visase el de nenumărate ori? În loc de ele, o bosumflare rotofeie şi pământească, o carne plină şi roditoare, dovedind prea bine că moarta era femeie şi nu zeiţă. Privindu-i pântecul bombat, Anichit căută besmetic cu mintea, întrebându-se dacă era însărcinată, dacă nu cumva ţiganul, înainte de moarte, mai avusese vreme să însemne pământul cu trecerea lui scurtă, sădindu-se într-o fiinţă. Şi nu mai era în stare să-şi amintească dacă trecuse timp de la omor, fiindcă mintea lui se astupase de tot.

Acum se uita la femeia visată fără să-i înţeleagă trupul necunoscut. Niciun ecou de dorinţă nu-l împingea s-o atingă. Se mai dădu un pas înapoi, privi iar câteva clipe, iar se mai dădu un pas înapoi, iar privi. Tot aşa, trupul se micşora, chemarea lui se stingea, îşi pierdea amănuntele, îşi pierdea otrava lumească, murea şi în îngustarea priveliştii. Mergând de-a-ndăratelea, Anichit ajunse la marginea prăpastiei. De aici se mai vedea doar ca o pată de albastru mai deschis în vioriul întregii lumi. Cum să crezi că acolo era o femeie, fie şi rece, şi cum să crezi tot ce se întâmplase, şi chiar pe tine însuţi, tu cel mai de necrezut amănunt din jocul năuc al sorţii?

Stătu mai mult, şi albastrul trupului nu se mai deosebi de noapte. Se dădea în el o luptă. Să se apropie. S-o revadă. Să atingă trupul. Se întreba dacă vreun strop de căldură mai rămăsese în el.

Dar o spaimă geroasă veni din toate părţile deodată, şi-i înhaţă creierul. Clănţăni din dinţi. Gâtul uscat îi pocnea în sec, genunchii i se tăiau. I se păru că mişcă întunericul, acolo, între spini, şi că moarta îşi trage cu mâna pânza de pe faţa umflată, şi licărind într-un rânjet de iad se ridică, şi-l cheamă cald, neruşinat, spre trupul ei albastru. Închise ochii să nu mai vadă, şi stătu mort de spaimă, gândindu-se că între timp ea se apropie, că va deschide ochii nas în nas cu ea. Când îi deschise, nu văzu decât noaptea, şi chiui de groază, şi sări în lături. I se agăţă piciorul. Se duse de-a dura, pe peretele prăpastiei. Spre norocul lui, hainele i se agăţau, se sfâşiau treptat, şi căderea se rupse în zeci de tăvălituri mai mici. Ajunse jos zdrobit bine, dar întreg, şi o luă la fugă, punând în mişcare cu braţele şi picioarele o durere înmiită, a cărnii bătute şi a inimii.

Şi fugi, fără să mai ştie, prin iarba neumblată, sfâşiind crengi verzi, pierzând zdrenţe din haine şi trup, cu mintea goală, toată noaptea.

Fâşâitul lung şi supărător al curgerii îl trezi. Era strâns legat, de nu putea întoarce nici capul. Un puhoi verzui-ruginiu îi curgea din susul în josul ochilor. Îi trebui mult să înţeleagă că erau frunze şi crengi, că se lăsa purtat.

Se auzeau, strânşi într-o cadenţă, paşi de oameni şi de dobitoace.

— Eufimia! încercă el să strige, dar nu ieşi numele, ci un fel de muget.

Ca o apă neagră, veni o umbră omenească peste el, legănată de trapul unui cal. Popa se sperie atât de tare încât se chirci tot, ca un pui ce simte tăierea.

— Stai liniştit, spuse umbra, cu o voce cunoscută. Ai avut fierbinţeli mari. Ai zăcut trei zile.

— Cine eşti? mugi el, şi tot aşa se auzi de tulbure.

— Toma, spuse arătarea.

Trapul se rupse. Alte umbre se adunară peste el, acoperind curgerea frunzelor moarte. Popa vru să se ridice în coate, dar nu izbuti, nici măcar nu şi le simţi. Doamne atotputernic, nu cumva am rămas fără trup?

— Să-l dăm jos, fu de părere o umbră.

— Apă, gângăvi părintele.

Ca pe un cocon uriaş, îl luară aşa înfăşurat şi-l purtară spre un izvor. Îl întoarseră cu faţa în jos, şi el se văzu în undă: era legat strâns cu ştergare albe, şi peste ele cu brâiele tâlharilor. Iar când îşi căută chipul gemu de groază: brăzdat de zgârieturi adânci şi negre, cu ochii înecaţi în bulbucături vinete, cu nasul şi mai terciuit, nu mai avea nimic omenesc.

— Bea, porunci cineva.

Îi cufundară bărbia în apă. Atingerea rece îi răscoli durerea. Apoi fu ca o mană cerească, şi îşi simţi sângele cum începe să crape rănile, cum fuge în josul undei, o golire dulce, un leşin plăcut. Sorbea cu buzele rupte, şi nu simţea gustul deloc, doar o răceală în pieptul arzător.

Îl puseră la loc pe cal, şi iar făcură roată în jurul lui.

— Ai avut fierbinţeli grozave, reluă unul.

— Chiar! zise altul. Am crezut că dai ortul. Aiurai rău, vorbeai de nişte viespi.

— Unde ne ducem?

Nu izbutea singur să-şi dea seama dacă se face înţeles.

— Fugim de-o săptămână. Cât pe-aci să ne prindă în peşteră. Când am dat de tine erai rătăcit.

Va să zică îl înţelegeau.

Porniră iar, şi iar curseră coroanele pe ochii lui zdrobiţi.

Se duseră departe, găsiră un vad pe care demult nu-l mai trecuseră, şi într-un ostrov neştiut dezgropară cenuşă străveche. Era un bârlog pe care îl părăsiseră cu ani în urmă. Aici îl îngrijiră, lăsară să treacă timpul, să se stingă zelul poterelor. Răbdară de foame, dormiră cu rândul, şi se rugară să scape şi din asta.

CÂND SE ÎNZDRĂVENI, ÎL POvestiră. Se sculaseră toţi din zece sate şi târguri, bătuseră pădurile şi văile ca nişte hăitaşi, şi cât pe-aci să-i înhaţe. Strecurându-se printre căutători, îl găsiseră în nesimţire, într-un luminiş, înroşind iarba în jurul lui de sânge.

La întrebările lor, Anichit nu răspunse nimic. Scrâşnea din dinţi, căznindu-se să nu revadă în minte hoitul albastru, la marginea prăpastiei.

După atâta vreme, ţinură prima oară sfat; unde să se îndrepte, ca să-şi pună pielea la adăpost.

— Să mergem la Scaunul Vechi, se văită părintele.

Cât erau de prăpădiţi, izbucniră toţi în râs. Cu ei hohotea şi pădurea, hohotea sur-roşcovan, ruptă din ţeapănul toamnei.

— Acolo, părinte? Unde şi copiii aşteaptă să-nhaţe câte-un smoc din barba noastră? Au strâns ostăşime câtă frunză şi iarbă, şi o trimit cu săptămâna să ne caute. Să ne băgăm singuri în viespar?

La auzul cuvântului viespar, Anichit gemu.

— Să se ducă unul-doi, să luaţi banii, reluă el, abia auzit.

— Părinte, tare eşti sucit, vezi cum mânii pe Dumnezeu? se băgă cu răutate Roman. Când am zis noi n-ai vrut. Acum ce, crezi c-ai să-i mai găseşti?

— Cum nu?

— Baba ar fi fost prea proastă să n-o ia la sănătoasa cu ei. Trebuia să-i luăm la timp. Acum, s-a mântuit, n-ai ce-i mai face.

— Atunci ce facem?

— Să ne spui sfinţia-ta. Sfinţia-ta ne-ai legat, sfinţia-ta să ne dezlegi.

Stând cu greu pe cal, Anichit se apleca mereu, când într-o rână când în alta, ca să-şi aline durerile, care nu-l lăsau deloc. Uneori îl înjunghia atât de straşnic încât i se întuneca vederea. În fiecare dimineaţă, Toma îl dezbrăca de tot, şi îi călca îndelung spatele, îi bătea braţele şi coapsele, îi netezea muşchi cu muşchi, de-l făcea să răcnească. Altminteri nici nu s-ar fi putut mişca în restul zilei. După chinul dimineţii, durerile zilei le mai răbda cum le mai răbda. La pipăit, oasele erau întregi, însă cine ştie ce rupturi mai mari, pe dinăuntru, sângerau, şi acum n-aveai cum să le vindeci. Din când în când îl podidea sângele pe nas, pe urechi şi pe gură.

Se uită îndelung în jur, până când tot ţinutul i se desfăşură în cap, ca o hartă, şi dintre dealuri, pitită între fluviu şi mlaştină, ieşi o mânăstire de maici, pe care o ştia el demult, şi n-ajunsese s-o calce.

— Veniţi cu mine. O să ne ajute Dumnezeu.

— Sau o să ne-nfunde Dracul, se repezi iar Roman, ca un câine care nu vrea să mai dea drumul unui călcâi.

Toma, din spatele lui, îşi împinse tare calul din pinteni, şi botul dobitocului îl izbi zdravăn pe Roman între umeri, cât pe-aci să-l arunce din scări. Roman, se întoarse speriat, şi Toma îi arătă pumnul.

Toată ziua se strecurară pe muchea pădurilor, grijulii să nu iasă în lumină, cu urechea ciulită, cu nara răscolită, după zgomot, ori fum, ori alte semne omeneşti. Nu puteau călări iute, ca să nu stârnească pădurea, şi durerile lui Anichit erau prea mari, ar fi leşinat la galop.

Seara flămânziră. Gemenii alergară după vreo pasăre întârziată; fără noroc. A doua zi culeseră câteva ciuperci. Iar a patra zi spre seară simţiră apropierea Dunării. O ceaţă rece, mirosind putred, îndesea pădurea, şi tristeţea toamnei nu mai cunoştea margini.

Anichit îi lăsă tăbărâţi la marginea mlaştinii, îl luă doar pe Toma, şi pipăiră cu pasul mâlul ierbos, pe cărarea

uitată, până când, prin zăbrelele trestiei, miji mânăstirea de maici. Găsiră un loc mai tare şi se lungiră pe burtă, cu palma făcută ochean, să cerceteze.

Ceaţa se destrăma şi iar se întrema, încât mânăstirea parcă plutea, schimbându-şi locul, suind, şi coborând. Aci se apropia, aci fugea de ei, ba se agăţa de cer, ba se îngropa în mâlul puturos. Frigul încă nu alungase duhoarea, şi Toma, ameţit de coptura pământului, dădea din cap ca şi cum ar fi vrut să se trezească, şi căsca avan ochii, dar abia zărea prin aburi albeaţa zidului, ca o pecingine brânzoasă pe o rană.

Între două ceţuri, Anichit văzu cum zidul se desface, şi în pridvor răsări Pilat din Pont, în toga Romei, spălându-se. Un vas mare, semănând a cristelniţă, primea picurii de apă proconsulară, din mâinile curate, bărbăteşti, cu unghii lustruite şi lungi. În ocheanul palmei, Anichit vedea până la cele mai mici amănunte, până şi stropii de briliant care fugeau din arătător şi inelar, adunându-se în cristelniţă. O lumină albastră, poleită, aur roman şi cer din ludeea, scălda stafia. Chipul, ras cu piatra, era muiat de îndoieli. Veşmintele fâlfâiau. Un pumnal scurt, inutil, se legăna la cingătoare. Până şi atârnarea pumnalului, şi căderea apei de pe mâini, erau de o tristeţe nesfârşită, de o zădărnicie supremă, pe care o astupă un val nou de ceaţă.

Când valul trecu, se văzu iar. Zidul era la locul lui, şi în faţa zidului făcea zid oastea Romei, închisă în coifuri rotunde, scuturi şi mânecare, săbii burtoase. Iar între cătărămi şi brăţări de fier se vedeau bucăţi de obraz şi de trup, nasuri tăioase, clonţuri de ochi, mai îngrozitoare decât armele. De spaimă, popa se chirci tot, dorindu-şi să intre în mlaştină. I se părea că oastea se rupe din zid, şi în mersul ei pătrat perfect, acum îi va înţesa trupul cu o legiune de săbii.

— Roma, doamne, Roma! suflă el, cu o spaimă de întâi creştin.

Se vedea zvârlit în circ, pradă leilor flămânzi şi râsului

plebei.

Toma tresări, crezându-se chemat.

— Ce vezi, părinte?

— Tu nu vezi?

— Cum, Doamne, să văd de ceaţa asta?

— Nu vezi armele?

— Ce arme? Parc-ar sclipi ceva.

— Nu-s scuturi?

— De unde scuturi? Trebuie să fie balamalele porţii.

Un şomoiog uriaş de ceaţă astupă totul. Anichit îl trase pe Toma şi o luară înapoi, mai repede decât s-ar fi cuvenit, cât pe-aci să se înfunde până la gât de mai multe ori.

Când ajunseră la tabără, nu vru să-l creadă nimeni, şi se certară. Anichit zugrăvea oastea. De unde oaste aici, în creierul mlaştinii? Pe cine să pândească, pe ei? Şi Toma cum de n-a văzut? Toma bâiguia, nu mai ştia ce văzuse, vroia să se-nchine, să nu fie ţinut de mincinos, şi-i zvâcnea mâna din cot, nu apuca să-şi facă cruce.

Când adormiră, răpuşi de oboseală şi uitând de foame, Anichit o luă înapoi, se duse iar prin mlaştină, şi iar se iţi prin trestie. Nu era o părere. Legionarii păzeau mânăstirea. Ceaţa se risipise şi nu se mai putea îndoi. Care făceau tabără, care stăteau de veghe. O spirală de fum, subţire, din focul ostăşesc, înhăţa luna care se grăbea către apus.

BLESTEMÂNDU-L PE ANICHIT, dar neîndrăznind să mai ia calea mlaştinii, fiindcă ajunseseră să se sperie de orişice, plecară iar la drum. Caii, nepăsători, îi purtau, fiindcă pentru el se găsea şi apă, şi iarbă pălită, şi linişte, şi nevinovăţie. Decât dacă, pe lumea cealaltă, la un judeţ al cailor, nu-i aştepta şi pe ei gheena pentru că slujiseră credincios pe ticăloşii de călugări hoţi.

De oboseală şi de dureri, Anichit se toropea în şa, şi era uneori să cadă. Toma călărea mereu lângă el, şi din când în când îl sprijinea cu mâna. Oboseala şi foamea numai pe chipul lui nu se vedeau. Spatele cât un munte era la fel de drept, braţele la fel de trainic mişcau frâiele, de parcă niciun chin n-ar fi putut roade din vâna lui prea puternică. Ceilalţi arătau mai mult morţi decât vii, şi tocmai de aceea erau otrăviţi şi arţăgoşi, nici nu-şi prea vorbeau, ca să nu le vină să se păruiască între ei.

Lui Anichit îi era frică de somn, ca să nu viseze limba umflată a Mariei. Pe de altă parte, tâlcul arătării lui Pilat şi a romanilor îl muncea, grozav. Căuta să-şi amintească de Eufimia, de fete, de copilăria lui, de ucenicia călugărească, pe când mai era curat şi mai putea nădăjdui întru mântuire. Însă băgă de seamă cu mirare că nu-şi mai amintea! Se simţea dezbrăcat de trecut ca un copilaş! De ce toate astea de azi, şi de unde veneau ele? Nu le vedea începutul, aşa că erau cu atât mai ciudate, mai fără noimă, cu atât mai îngrozitoare! Cine împărţise viaţa lui? Unde-şi aruncase sămânţa? O strângere de inimă nesfârşită îl apucă: păcătuise pentru nimic, şi avea

să fie osândit pe nedrept, şi nici măcar nu trăise, şi viaţa o fi într-adevăr frumoasă, cum se zice, dar dacă este, care-i frumuseţea ei?

Cu capul în piept, muncit de gânduri, părea adormit. Adormit îl credeau şi cei care şopteau în spatele lui. Deodată prinse murmurul vocilor, şi auzi desluşit:

— ...cum să n-aibă ceva la el? Diavolul bătrân, crezi că nu s-a gândit? Trebuie să fie cusut cu bani, şi-n brâu si-n căptuşeală!

Era Roman. Pauză, pe urmă iar el:

— Şi crezi că s-ar împotrivi careva? Destul a huzurit de pe urma noastră, şi pe noi ne-a pus la saramură! Banii-s dreptul nostru. El e cel mai plin de păcate din noi, el să plătească. De moarte tot n-are să scape, fie de mâna oricui.

„Iuda. Vrea să mă omoare. Şi nici măcar treizeci de arginţi n-ar găsi asupra mea.”

Altă pauză. Apoi, foarte rece, tot în şoaptă, Toma:

— Romane, se află o floare pe care tu nu ştiu dac-o cunoşti. Îi zice băşina porcului. Ai văzut-o vreodată?

— Nu. Cum este? se repezi prosteşte Roman.

— Mă mir că n-o ştii. Dar înainte de moarte caută pe cineva să ţi-o arate. Ai să te vezi zugrăvit. Că e ca tine. Pute ca tine. Şi nu se cade să mori prost, să nu te vezi odată la chip, mai ales că moartea tare, ţi-e apropiată.

Se auzi un sâsâit. Roman făcea ca o pisică gata să scuipe şi să-şi înfigă ghearele. Şi un tropot, al îndepărtării calului lui.

Toma se apropie, se uită îndelung la popă, şi ghici că auzise. Se uită în jur: călăreau singuri.

— Ai auzit? întrebă el, tot în şoaptă.

— Auzit.

— Ce-i facem?

— Nimic.

— Nu-l înjunghiem?

— Au să aibă grijă alţii, curând.

Şi acel curând fu noaptea.

În somn, primul somn mai adânc după moartea Mariei, Anichit visă un lanţ uriaş, de pietre preţioase. El înfăşura strâns un trup alb de femeie. Să fi fost al Mariei? Nu se desluşea. Înfăşura atât de strâns trupul încât îl îngropa cu totul, deşi Anichit ştia, cu ghicirea atotputernică a visului, că sub lanţ trupul e cald şi gol. Femeia îşi rupea cu mâinile lanţul de pe ea, ca şi cum ar fi luptat să n-o sugrume. Îl rupea cu bucăţi din ea. Unde se desfăcea, ţâşnea sânge roşu, nu carne albă. Şi rupându-se, pietrele scoteau un trosnet uriaş.

Când trosnetul fu de neîndurat, Anichit se trezi. Trosnea tot codrul, aprins în jurul lor. Limbi de foc luminau copacii, ca pe nişte oase arse. Se găseau pe un ostrov încă ferit, dar focul venea din toate părţile. Doar într-un colţ mai era o portiţă, o pată neagră de desiş neaprins.

Roman răcnea de spaimă. Până să-şi vină în fire, potopiră pe ei toate fiarele care fugeau de foc. Făcură cerc, cu armele goale în mâini, să se apere de ele. Într-un iureş, un dihor se înfipse în pieptul lui Paramon, atât de tare încât Iacob sfârtecă tot trupul până să desprindă capul rânjit, care muşcase din plin în cămaşa groasă. Vulpi, jderi, mistreţi, un lup răsleţit, mai că nu-i dărâmară. Pe urma fiarelor se aruncară şi ei, prin desişul încă teafăr, şi fugiră într-un coridor îngust, zgâriindu-se, izbiţi în lumina ochilor când de flăcări când de crengi sfâşietoare.

Ieşiră ca printr-un gât de sticlă, într-o poiană. Roman, cel mai înspăimântat, era în frunte. O izbitură de mai îi zdrobi ţeasta, cu un trosnet care se pierdu în trosnetul focului, iar în para flăcărilor se văzu limpede cum sar creierii în trei părţi. Paramon, până să-nţeleagă, se-nfipse într-o coasă ţărănească, căzu şi începu să dea din mâini şi din picioare, ca un gândac străpuns cu acul. Ţăranii, cu furci, cu bâte, cu şomoioage aprinse, stăteau umăr la umăr. Furcile, bâtele, coasele, atingându-şi vârfurile şi amestecându-se, parcă erau o uriaşă coroană de spini, şi Anichit se gândi fulgerător că Domnul îi agaţă în cununa

lui, ca să dea preţ chinului lor, să fie de învăţătură, fiindcă ei fuseseră sortiţi să-l slujească, nu să ucidă, ci să dea viaţă în numele lui.

Izbucnind înainte, ceilalţi, în frunte cu Toma, sparseră gardul ţărănesc. Din spate veneau alţii, şi atunci începu o luptă fără pereche.

Strâmbau, striveau, urlau, gemeau, rupeau, stricau în haine şi în trupuri. Toma izbi zdravăn în jur, dărâmând nu numai duşmanii, ci şi pe ceilalţi hoţi, iar apoi începu să lovească cu un cap de bâtă, până făcu arie de hoituri. Toţi ţăranii se strânseră pe el singur, căci ceilalţi hoţi ori fuseseră ţintuiţi la pământ, ori erau în nesimţire.

Fără măcar să gâfâie, ca să-şi păstreze toată puterea, uriaşul duse lupta singur minute întregi. Uitat, Anichit, care-l ştia pe Toma de ani de zile, se minuna. Şi deodată îşi dădu seama că stă singur deoparte; se întoarse şi fugi.

Fugind, ţinu marginea focului, îndurând dogoarea, ca să-i piardă pe urmăritori, dacă ar fi fost. Sigur că Zotic, care era deoparte, cu caii, fusese ucis primul. Un cal ar fi fost acum o minune. Alerga cât putea de iute, îl durea tot trupul, şi parcă durerea îl mâna mai tare din urmă.

Focul, în spate, îşi făcea datoria. Fugind, popa pătrunse într-un şuvoi de animale care fugeau şi ele. Ca fiarele sfârşesc, cum am trăit, gândi. În urmă răsună un urlet îngrozitor – poate Toma, înfrânt; şi un chiot de biruinţă, al celorlalţi, fireşte. Oare la ce mai fug? S-au dus ei, mă duc şi eu. Să mă-ntorc, să ne sfârşească împreună.

Dar nu se putea opri. Ticăloşia trupului era mai mare decât a sufletului.

Scaunul Vechi trăia o zi mare: O zi de osândă. Din toate găurile târgului, din uliţi şi mahalale, din oase şi cocioabe, roiuri de lume bâzâiau gros către piaţă. Spuza roşcată de trupuri ţâşnea ca rugina pe fier, şi măruntaiele zidurilor stropeau, zvârleau afară icre omeneşti. Femeile mai cu seamă, însufleţite de moartea unor bărbaţi, cu trupul înviorat, cu sângele încălzit, căscau ochii, mâncau cu

privirea fiecare amănunt din trupurile pedepsiţilor, iar mintea le alerga, punând cap la cap văzutul cu închipuitul, uite la ăsta, ce voinic e şi zdravăn, bun de soţ ar fi fost, ori măcar de ibovnic, dar nici ceilalţi n-au fost de lepădat, şi fără îndoială că demult nu s-au mai bucurat de căldura patului, multă putere irosită, nefolosită cum trebuie, va pieri azi, odată cu ei! Hoţii şi cerşetorii, teapa fericită de asemenea sărbători, ocheau zelos printre mulţime. Ţâncii, cei mai nesperiaţi de chin şi de moarte, se căţărau pe acoperişuri ori în pomi, să nu scape căderea securii. Cămătarii şi prăvăliaşii trăseseră grijuliu obloanele. Paza domnească, plictisită, căsca în şa, scuipa pe prostime, mai izbea cu biciul ca să-şi alunge somnul. Din curţile boiereşti ieşiră dregătorii, să culeagă rodul bucuriei tuturor, după cum e şi obiceiul – cei mari să stea deoparte şi să judece, şi de ies lucrurile rău să vină să mustre, să pedepsească şi să îndrume întru mai bine, spălându-se pe ei de orice vină; iar de ies bine să se înfrupte din laude şi să arate suflării că ei demult ştiau de toate, ei le-au rânduit aşa, şi fără ei nu s-ar fi ales nimic. Domnitorul, ros la ficat de cheful din ajun, abia se adunase pe cal, aburcat de slugi. Îl înţepau ochii de nesomn, şi-l usturau părţile bărbăteşti, de prea multă lăudăroşenie, dincolo de vârsta lui, care nu mai putea sătura roabe tinere. Încleşta din fălci ca să nu-şi strice obrazul – bucuria supuşilor se cădea s-o încuviinţeze, şi stârpirea tâlharilor era semnul trăiniciei domniei lui – dar alte griji îl apăsau: prost de tot mergeau treburile în hotare, ţăranii sărăciseră de-a binelea, cu boierii era certat, nu izbutise să se chivernisească, şi stăpânii mari şi puternici, turcii, îl pândeau. N-avea pe cine să se sprijine, poate doar pe prostime, dar n-o cunoştea, era străin de ea. Şi ca s-o câştige ar fi trebuit să-i dea ceva, dar n-avea ce, şi n-ar fi vrut nici de-ar fi avut. De aceea se ameţea cu băutura, gândindu-se că fiecare pahar ar putea fi ultimul, şi între timp întărea straşnic paza, şi se temea de umbra lui, dormea cu slugi în iatac, intra în bucătărie pe nepusă

masă să vadă cum se găteşte, şi schimba bucătarii cu săptămâna. Ar fi vrut să se roage dar nu credea, şi se certase rău şi cu popii, care-l ţineau de desfrânat, ba chiar prinderea hoţilor răspopiţi îl slujea, ca să arate ce negri la suflet şi putreziţi sunt duşmanii lui în sutane.

Episcopul Dunării de Jos cu totul altfel de gânduri adăpostea sub fruntea mâhnită şi surâsul suferind. Osândirea unor călugări, chiar renegaţi, nu putea să nu-l doară. Era în mare război cu Vodă, pe care-l ţinea de rău pentru toate nenorocirile ţării. Vodă sărăcise pe toţi supuşii, fiindcă nu înţelegea decât să ţină totul în mână, şi alt chip de a stăpâni decât prin foame, mintea lui îngustă nu născocea. Episcopul îşi înfrânase calea către scaunul de mitropolit, luând apărarea ţăranilor şi târgoveţilor lipsiţi azi de drepturile din moşi-strămoşi. Dar nu izbutise să se lupte singur cu lefegiii domneşti. Prea speriat era norodul, ca să cârtească în gura mare, ori chiar să se ridice, şi ajunsese să înghită orişice, rugându-se să-l răpună pe Vodă netrebniciile zilnice. Nădejdea episcopului nu mai putea fi decât în mazilirea de la turci, chiar şi ei stânjeniţi de un vasal atât de neghiob, care prefăcea în paragină ţara bogată, viţica numai bună de muls. Dar ce ruşine, ce umilinţă pentru un preot creştin, să ajungă să-şi pună nădejdea în dreptatea păgânilor.

Prinţul harismei cereşti, prinţul harismei pământeşti, unul smerit, altul trufaş, noroceau mulţimea cu privirea lor binevoitoare, dar se căutau din coada ochiului, pândindu-se ca două fiare învrăjbite. Cântarul turcesc se legăna cu ei, înălţând când pe unul când pe altul. Norodul prost habar n-avea, bucuros de pedepsirea hoţilor, care în mintea celor doi nu trăgea nici cât despicarea unei păstăi de mazăre. În orbita uriaşă a Porţii, lupta lor se sprijinea pe truda dureroasă a unui neam întreg. Ei înşişi nu mai credeau în nimic, nici măcar în dorita biruinţă asupra celuilalt. Norodul credea, dorea, se jertfea, neştiind, sărmanul, că n-are pentru cine. În mijlocul circului, Toma, Iacob şi Platon, plini de praf, rupţi, supţi, cu coatele strâns

aduse la spate şi tăiate de funii pe care sângele se pietrificase, căci nu fuseseră dezlegaţi de zile întregi, păşeau beţi către eşafod, nevinovaţi, lunatici, ca nişte musculiţe furate de la ţărm şi purtate de un vas într-o mare în furtună, nebănuind că moartea lor desfată atâtea inimi, că întăreşte scaunul domnesc, prea şubrezit de nemulţumiri, că ţine loc de soare şi pâine şi visuri pentru nenorociţi.

Mulţimea zbârnâia, aţâţată; domnul râdea în sinea lui de proştii de jefuitori: ei erau darul pe care-l făcea mulţimii, după cât îi luase; episcopul se ruga de ajutor pentru uneltirile lui, Doamne iartă-mi; cei trei se apropiau pas cu pas de moarte; şi Anichit, apucat la mijloc de mulţime, era purtat ca un dop de un val, către piaţa butucului, de unde se auzeau darabane şi zumzet din sute de piepturi.

Venise după bani. Însă cum pătrunsese pe o uliţă îl înhăţase şuvoiul de privitori, şi nu fusese chip să se despartă. Zdrenţuit tot, cu chipul numai coji de răni, arăta ca un cerşetor, nu era nicio primejdie să fie recunoscut. Se zbătuse zadarnic să scape pe o uliţă lăturalnică, şi apoi se lăsase în voie. Ba, pe măsură ce se apropia, o curiozitate păcătoasă îi tulbura mintea.

În jur, puzderie de poveşti. Cum i-au găsit pe hoţi, noaptea, în pădure, scormonind cu focul după ei. Şi au dat de ei într-un luminiş, unde ei, despuiaţi ca nişte ţapi, jucau şi cântau pe nas, târcovniceşte, căci de prea multă singurătate şi vieţuire împreună se cam ţicniseră. Ba nu, nu singurătatea, ci însuşi sufletul lor nemernic era de vină, şi părintele din *Livadă,* Anichit, starostele lor, el îi învăţa şi-i aţâţa. Şi pe el cum l-au prins? Mai târziu, că la început a reuşit să scape. Dar peste două zile tot l-au iscodit, prinsese un ţap sălbatic şi-i deschisese vinele gâtului cu dinţii, şi sugea sângele proaspăt, plescăind de plăcere şi poftă. Dar când s-au apropiat, a fluierat de trei ori, s-a dat peste cap şi s-a prefăcut în vârcolac, că era vrăjitor. Dar tot n-a putut scăpa, unul din ostaşi a pus

cizma şi terci l-a făcut dintr-o singură călcătură. Şi ce-a rămas? O pată vânătă, din care se ridicau miasme, şi se auzea depărtat un scâncet, ca şi cum şi-ar fi dat duhul un copil. Şi unde-i ostaşul acela? Uite-l colo, între cei care-i duc pe osândiţi, al patrulea, bărbosul, trage puţin un picior, tocmai piciorul cu care l-a răpus pe afurisitul. După ce l-a călcat, l-a apucat un tremur grozav, a făcut feţe-feţe, spume la gură, a zăcut, a vorbit fără şir, până şi cocoşeşte a cântat, abia de s-a sculat de pe boală, l-a tămăduit un doctor jidov cu apă de pasăre şi sare de copită de măgar. Da de ce tâlhărea popa? Avea o ţiitoare în *Pescărie,* o ţigancă, o nesătulă de bani şi de toate, cerea mereu, curva, şi ăsta omora ca s-o mulţumească, nu se ştie ce-i făcea, era meşteră mare, de-l prostise într-atâta. Da ai lui? Preoteasa zace de inimă rea, iar fetele, dracu ştie cine-o să le mai ia, au amândouă degetul mic de la picior despicat şi negru, iar pe ţâţe le creşte câte-un trifoi, şi dacă vad pisică ţipă de parcă l-ar fi văzut pe necuratul, nebune şi ele, au sângele stricat, mai bine-ar fi să le pună-ntr-o botniţă, să nu se molipsească lumea. Ei, slavă Domnului că i-a prins, n-au să ne mai înspăimânte, poate de acu încolo o să ne meargă la toţi mai bine. Aş, care bine, n-auzi că iar se scumpesc toate, şi e vorba să se pună bir pe cântatul în crâşme, şi pe vorbitul pe prispă, că atâta a rămas, şi mai bine decât să vindem pe bani am schimba pe sare, că banii mult nu mai ţin, vine un război uriaş, cel de pe urmă, şi noi de bună seamă că nu scăpăm neatinşi, după care cine rămâne în viaţă o să mănânce furnici şi o să se bată cu măciuca să apuce un strop de apă. Popa, nu l-ar răbda iadul în care e, isteţ a fost. S-a-nfruptat cât a putut din toate, ştia că n-o mai duce mult. Plutind ca un lemn pe apa tulbure a mulţimii, Anichit fu dus chiar la piciorul eşafodului, şi strâns atât de tare între trupuri încât răsuflarea îi ieşea cu şuierat. Lângă el, cu părul vâlvoi, cu ochii înotând în urdori, căsca un cocoşat – nici să se spele pe ochi nu apucase, nu vroia să piardă petrecerea. Alături strănuta altul în fiecare clipă, şi picura

un guturai straşnic pe toţi din jur, că n-avea nimeni loc să se ferească. Femeile se scărpinau peste tot locul, stârnite, uitând că sunt în lume. Pe sus, se certau nişte ciori, şi se mai găinau când şi când în părul curioşilor.

În frunte, Toma nu se clătina de fel, şi mâinile răsucite la spate nu-i stricau statura. Părea cufundat în gânduri. Faţa îi era înnegrită – de trei zile nu se îndurase nimeni să-l spele de funinginea focului din pădure. Hainele îi erau ferfeniţă şi păşea desculţ. Avea degetele de la picioare zdrobite cu menghinea, şi înflorea cu sânge pământul când călca. Strângând supraomeneşte din dinţi, să nu simtă durerea, apăsa din plin rănile deschise pe baliga şi scuipatul drumului. Mâinile, umflate de legături negre, parcă erau din lemn, cioplite grosolan, mâini de Cristos ţărănesc, răstignite. Nu mai avea brâu, şi nădragii îi cam cădeau în vine, făcându-l caraghios, şi împiedicându-i puţin mersul.

Platon şi Iacob, în urma lui, abia mergeau, deşi aveau picioarele întregi. Nu mai fusese nevoie să-i căznească, fiindcă ţipaseră din prima clipă, întretăindu-se unul pe altul, tot ce făptuiseră. Spaima de moarte îi veştejise de tot. Nu mai aveau deloc trăsături, de groază; ochii aveau pupila fixă şi pleoapa neclipitoare, părul le stătea măciucă; lacrimile le mânjiseră obrazul; de cât urlaseră şi se rugaseră, le pierise graiul. Îi târau oştenii şi-i sprijineau preoţii.

Anichit încremeni când se urcară pe eşafod: paza îi întoarse faţă-n faţă cu mulţimea, să fie văzuţi cât mai bine. Strâns între spinări, umeri şi coate, părintele n-avea cum să se ascundă. Era la doi paşi de ei, şi privirea grea a lui Toma, căzând pe privitori, într-o clipă îl văzu şi se aşează temeinic pe el.

Fără suflare, aşteptă.

Ca şi al celorlalţi, chipul lui Toma îşi pierduse trăsăturile. Dar nu de groază, ci de un fel de pustiu dinăuntru, o zădărnicie de pe-acum împăcată. Nu mai era el deloc: gura doar o linie, ochii doar găuri, obrajii pereţi

de os, bărbia ca un cioc de cuier agăţând în aer, încă două-trei clipe, un chip fără folos.

Îl văzu pe Anichit. Îndelung, păru să caute cu gândul într-un ceţos trecut, iar Anichit se ruga să fie de nerecunoscut, ori privirea lui Toma prea slăbită, să nu-l ghicească. Între timp, mulţimea îl împingea tot mai aproape. Ajunse la două lungimi de braţ de gleznele osândiţilor.

Ochii lui Toma îşi amintiră. Foarte încet, se desprinseră de Anichit, îl înconjurară, reveniră asupra lui, cercetară, se încredinţară. S-ar fi zis că stătea în cumpănă. Cumpănă nesfârşită pentru Anichit. Apoi, fără ca nimic în ochi să se schimbe, fără ca apa grea a privirii să se tulbure în vreun fel, Anichit simţi că Toma cântărise, şi că hotărâse că nimic, de acum înainte, nu mai avea rost şi preţ. Oftă de uşurare. După care, cu un strop de prietenie apusă, unul din ochii lui Toma clipise spre el, abia bănuit. Un făcut cu ochiul din buza mormântului. Anichit nu îndrăznea să răspundă.

Undeva, în capul pieţei, se stârni un vârtej de oameni. O aduceau pe baba Steliana. O să moară şi ea, şi trupul ei ros de sfrenţie, şi viermii bolii ei. Pedeapsă pentru desfătare şi uitare de lume. Baba urla, se smucea în legături, nu vroia. O duceau pe sus. Venirea ei înteţi groaza lui Platon şi Iacob. Începură să geamă şi ei, dar erau aşa de sfârşiţi de puteri încât abia se auzeau. În fine, toţi patru, bărbaţii şi femeia, stătură faţă-n faţă cu mulţimea. Afară de Toma, niciunul nu-l atinse cu privirea pe Anichit. Era limpede că de tulburare li se pusese un văl pe ochi.

Toţi stăteau degeaba, numai călăii şi popii munceau. Şi deodată domnitorului i se făcu greaţă, se aplecă din scări şi borî chiar lângă cal. Dvorenii sosiră cu lapte, cu apă proaspătă, cu zeamă de varză acră, cu trăscău, cu castravete şi pâine, neştiind pe care să le întindă mai întâi. Episcopul se apropie, prefăcându-se îngrijorat, să-l vadă mulţimea milos.

Trimisul Porţii, un circazian cu mustăţi blonde, îşi scărpină sub turban ţeasta rasă. Îl scârbea plăpânzenia ghiaurului. Ştia de pe-acum că-i sunt numărate zilele, iar toată comedia asta îl plictisea de moarte. Văzuse cazne ca lumea, la Stambul, osânde cumsecade, şi tăierea a patru trepăduşi valahi îi încreţea gura şi-i strâmba nasul ca la apropierea de un ou stricat.

Anichit era atât de aproape acum, încât auzi desluşit cuvintele schimbate pe eşafod. Iacob, cu ochii întunecaţi de lacrimi, nu vedea ce se-ntâmplase. Îl întreba pe Toma, şi vocea abia îi susura.

— Mai e niţel de aşteptat, spunea Toma, mohorât dar desluşit.

— Ce-ce-ce mai e?

— Netrebnicul ăsta slab de rânză. I s-a făcut rău de îmbuibare, şi s-au oprit toate, să-l îngăduie pe el.

Şi scuipă de pe eşafod, fiindcă altceva nu putea face decât să scuipe. Iacob suspină, şi reluă cu vocea mai înfiripată:

— Oare nu-i nicio nădejde să ne ierte?

— Când să ne ierte? Ai răbdare, mai avem puţin şi scăpăm.

— Eu nu... nu vreau... să-să scap!

— Măi Iacobe, tu. Nu mai crezi deloc în Dumnezeu?

Vocea lui Toma se înviorase şi ea, parcă era pătrunsă de o undă de haz.

— Cum crezi că-i *acolo?*

— Aflăm noi îndată.

Iacob suspină iar, să-ţi rupă inima.

— Crezi că a scăpat părintele?

Toma se gândi o clipă:

— Nu ştiu, o fi scăpat.

Vocea lui Iacob era roasă de ciudă:

— Cum să fi scăpat? Tocmai pe el, care ne-a adus aici, să-l ocrotească Dumnezeu?

Toma se gândi iar:

— Poate că n-a scăpat. Ori poate-l prinde mai târziu.

Şi se uită iar drept la Anichit, ca şi cum ar fi zis: „Vezi? fac şi eu ce pot”.

— Dar-ar Domnul să nu scape, otrăvea Iacob cu gura.

— Toţi suntem copiii Domnului, Iacobe. Are el grijă de toţi. Şi tu ce eşti aşa aprig? Şi la judecata de apoi vrei să te-nfăţişezi pizmos? Că nu te-a silit nimeni, de bună voie ai venit cu noi de la-nceput.

— Îţi pare rău?

Toma se gândi mai lung. Cântări, mişcă gâtul ca să lupte cu înţepeneala:

— Mda. Îmi cam pare. La urma urmei, am fi putut trăi şi altfel.

— Tomo, făcu Iacob foarte înfiorat, ţie nu ţi-e... nu ţi-e frică deloc?

Toma încercă să-şi umezească buzele. Până şi limba îi era neagră, arăta ca o bucată de lemn vechi. Lui Anichit i se părea că prinde un hârşâit prăfos – limba seacă pe buzele seci. Beregata lui Toma suia şi cobora cu disperare, căutând un ecou de salivă.

— Nu, nu cine ştie ce. Mă taie frânghia asta prea tare. De s-ar isprăvi odată.

— Crezi că o să ne întâlnim?

— În rai oricum nu.

— Crezi că o să ne întâlnim? chiţăia Iacob, strâns de gât.

— Dac-ai să te întâlneşti cu mine are să-ţi fie mai uşor? De-acu înainte să ne învăţăm să fim singuri.

— Tomo... şi dacă... nu-i nimic? Vreau să zic... după moarte.

— Ce-i neghiobia asta? Cum să nu fie? Hai, adună-te, că şi-a venit în fire şi Vodă. Se uită toţi. Căzneşte-te, mai e doar un pic.

Vodă, vlădica şi turcul îşi croiau drum, apăraţi de ostaşii care împingeau mulţimea cu coada suliţei. Călăii îl înhăţară pe Platon şi smulseră cămaşa de pe el. Platon, care aşteptase pierdut, se zgârci tot la atingere, ţipă ca trezit dintr-un vis. Se lăsă în genunchi, apoi începu să dea

din picioare, să bălăbăne capul în toate părţile, încercă să muşte un gâde de mână, şi gâdele îl izbi cu pumnul în mijlocul feţei, umplându-l de sânge. Platon începu să urle, nu, nu, nu, nu el, de ce el, nu vroia primul. Se luptau să-l ducă la butuc. Un butuc lat, cu o scobitură lucioasă, arătând foarte curat, netezit de timp şi de sânge, ca piatra spălată de apă. Platon dădea dovadă de o putere neaşteptată, şi gâzii îl înjurau. Toma se întoarse, arătând nemaipomenit de scârbit, ca şi cum împotrivirea lui Platon îi strica tot cheful, şi strigă la gâzi, lăsaţi-l, luaţi-mă pe mine întâi, nu vedeţi că eu sunt gata? Încleştându-l de braţe, izbutiră să-i plece pieptul pe butuc, iar Platon dădea din cap tare şi iute, ca şi cum ar fi putut îndepărta lovitura. Călăul îşi făcu cruce, ridică securea, şi pândi, muşcându-şi buzele, clipa când Platon se va linişti. Ceilalţi doi îl ţineau strâns. Într-adevăr, obosind, Platon se opri, cât să-şi tragă sufletul. Pe loc, călăul izbi, şi în aceeaşi secundă ceilalţi doi lăsau braţele mortului şi săreau îndemânatic în lături, ca să nu-i stropească. Trupul se turti pe lemn, ca un sac golit, care-şi pierde miezul şi nu mai poate sta în picioare. Capul căzu şi sună tare în coş, ca un bolovan. Anichit văzu limpede teşitura roşie a gâtului, cu albul osului şi vânătul vaselor, pe care îndată le acoperi plinul sângelui. Cu vârful cizmei, un gâde zvârli trupul înapoi, iar altul vărsă apă clocotită pe butuc. Un abur roz, mirosind a încins de trup, se ridică pe eşafod. Îl duseră pe Iacob, care ţinea ochii strâns închişi, era galben ca turta de ceară, şi tremura de i se auzea clănţănitul dinţilor. Sări şi capul lui în coş, şi făcu alt zgomot, măi pâslos, mai moale, poate se întâlnise cu Platon, căzuse obraz pe obraz, ca o pupătură ciudată. Zvârlind apă clocotită, unul din călăi îl stropi pe celălalt, care-l înjură şi îi arătă pumnul. Baba Steliana, mare şi grasă, acoperea butucul de tot. Capul ei nici nu mai bufni în coş. În fine, Toma, care-şi pierduse răbdarea de tot, aştepta chiar lângă trunchiul babei, şi cum o dădură de o parte se lăsă singur, cu grabă, în scobitura morţii. Era drept în faţa

popii, şi deschidea gura larg, pentru ultima răsuflare. Popa îi văzu limba mişcându-se: se închina în cerul gurii. Călăul se înălţă, izbi, şi zbârci – capul pe jumătate desprins tremura de o jumătate de gât, iar pleoapele pâlpâiau iute-iute, ca de supărare. Un urlet de dispreţ ţâşni din mulţime, şi un talaz se iscă, zguduind rând după rând, şi împingându-l pe Anichit atât de aproape încât ameţea de mirosul sângelui, ca să vezi ciudăţenie, doar era învăţat, însă acum prea era slăbit, poate şi de nemâncare îi venise greaţa! Călăul ridică securea foarte sus, şi lovi atât de straşnic încât o înfipse adânc în butuc – o zi cu ghinion, ce mai vorbă. Căzând, Toma făcu o plescătură grasă în coş, ca într-un puţ astupat. Foc de supărat, călăul smulse cu greu securea din butuc, şi o aruncă ajutoarelor. Altă apă clocotită, şi lemnul rămase lucios, uns, frumos, adâncit, poate aşa să fi fost de la început ori meşterii adânciseră în el o scorbure de pădure, în care altă dată se adăpostise viaţa, ca să facă din ea acum un buzunar al morţii.

Din coş, capetele fură scoase, scuturate de păr, arătate, înfipte în suliţi. Căruţa din spatele eşafodului se umplu de trupuri. Printre scânduri, sub eşafod picase sânge, şi-l lingeau câinii de pripas. Oftând de prea scurta petrecere, lumea se rupse, să se întoarcă acasă. Turcul o ştersese primul, pe Toma nici nu-l mai văzuse, după datoria încheiată simţea o chemare nebună spre divan. Hoţii şi cerşetorii numărau câştigul, iar Anichit fugea prin mahalale, spre bârlogul tăinuitoarei. Dacă n-o târâseră la osândă, poate o mai găsea. Deşi era încredinţat, în fundul sufletului, că demult fugise cu banii.

Bufni prin cele trei uşi, drept în inima ascunzişului şi ţipă: chioara, într-o rână, în colţul cel mai afund, semăna cu o grămadă de zdrenţe, până şi obrazul îi era trenţăros, cârpos, şi ochii două găuri aţoase în pânza mototolită a feţei. Sacul de zdrenţe se mişcă, ieşi din el o mână, şi-i întinse o boccea mititică ţinută lângă trup, caldă ca un gunoi care fierbe.

— Aici sunt pietrele, partea lor şi a ta. Poţi trăi cu ele două sute de ani. Du-te-n străini, pune-ţi pielea la adăpost. Fugi la turci, că tot nu mai ai nimic creştinesc în tine.

— Şi tu? bâigui Anichit.

— Mă ia curând, simt eu.

— Cine?

— Dracul, că doar nu Dumnezeu. Piei, măcar la sfârşit să nu te mai văd.

Şi Anichit ieşi din târg, cu giuvaierurile strânse la piept. O luă încotro vedea cu ochii, năuc.

Curând ajunse la Dunăre. O amiază bolnavă scălda în galben malurile. În târziul de toamnă, soarele abia mai încălzea. Pe iarba stafidită, găsi un loc chiar la margine, îşi muie tălpile în apă. Îl dureau nespus, şi-i făcea bine durerea lor, se bucura că suferă, de parcă suferinţa l-ar mai fi spălat de păcate, l-ar mai fi dezvinovăţit.

Desfăcu bocceaua: erau mai ales smaralde verzi, mari. Două, se vedea, fuseseră smulse din lucrătură, fiindcă aveau marginile muşcate. Altul era scrijelit: o mână nepricepută încercase să-l taie. Pietre de furat, celelalte erau întregi, sclipeau nou, şi toate la un loc ar fi putut cumpăra de zece ori Scaunul Vechi, cu târgoveţii vii, şi cu hoţii morţi.

Culoarea Dunării, verzuie, parcă răspundea culorii pietrelor. Anichit se uită mult, când la apă, când la ele. Se încălziseră în mână şi mâna lui se învăţase cu ele. Smaralde pământeşti, mână omenească. Dar pietrele astea fără suflet, seminţe rupte din pântecul lumii, erau mult mai ale vieţii decât era omul ce le ţinea în mână. Anichit mai avea puţin pe lume, mult mai puţin decât pietrele. Pietrele erau mai vii, mai omeneşti, decât omul, aveau să rămână după pieirea lui.

După o vreme, plecă iar la drum. De sfârşeală se împleticea.

Părăsi fluviul, o luă printre dealuri. Merse două zile, dormind sub stele.

SE SCULĂ A TREIA ZI ÎN ghiorăitul maţelor lui, şi însuşi, ascultând, se minună de propria-i netrebnicie. Se gândea că trebuie să fie vineri. De ce tocmai vineri? Ce însemna vineri înainte, în cealaltă viaţă a lui? Ori poate era duminică. Şi duminica? Duminica o vedea pe Maria. Foarte de departe, la numele ăsta, parcă sună un clopoţel. Maria. Unde o fi ea acum? Îşi aduse aminte unde. Ce-o fi rămas din ea? Ştia prea bine ce, petice şi oase. Doamne care le faci, tot tu le desfaci, dar niciodată nu le mai faci la loc. Văzu de departe un ţarc gol în care se ridica şi se apleca o spinare de om. Un cioban, singur. Dregea ceva. Oi nu se vedeau. Încercă să socotească câtă vreme mai era până la iernat. Auzi un behăit slab, şi se întrebă dacă nu i se pare.

La doi paşi de ţarc, omul dinăuntru se ridică: era un băiat tânăr şi i se mişca toată faţa într-un mestecat prostesc. Mânca.

— Măi băiete, n-ai ceva de mâncare?

Peste gard se vedea ce: mămăligă şi ceapă, în căscătura unei traiste. Avea o faţă roşie şi tâmpită, dinţii rari, şi bube în jurul gurii.

— N-auzi?

Se opri din mestecat, dar nu s-ar fi zis c-a înţeles.

— N-am pus în gură de zile întregi.

— N-am.

Vocea era foarte joasă, de moşneag.

— Plătesc.

Fără să se întrerupă din mestecat, făcu semn cu bărbia, şi cu obrajii care se umflau şi se dezumflau ca nişte

cimpoaie: cât?

Anichit se căută, îşi aminti că n-are cu ce plăti. Şi scoase din sân o piatră de-a chioarei. Pe cea mai mică.

— Baremi un codru de pâine. Uite-aici.

Aplecând capul pe o parte, aproape culcându-l pe umăr, prostul se uită la smarald ca o găină la un viermişor, cu un ochi rotund, nemişcat, cusut în obraz. Şi deodată începu să ţipe, necrezut de subţire pentru vocea de la început:

— Hoţiii! Hoţiii! Fraţilor! Hoţiii!

Sprinten ca o maimuţă, se avântă peste gard. Într-o clipă îl apucase pe Anichit cu amândouă mâinile, cu una de barbă, cu alta de piepţii sfâşiaţi ai cămăşii.

Un sfârşit atât de neghiob nu şi-ar fi închipuit. Şi deodată se redeşteptă ura în el. Se căută sub haină, dibui cuţitul, şi-l înfipse cu sete, atât de tare încât simţi cum mânerul îi zbârnâie în palmă. Scurt şi de-a dreptul, curat şi la locul cuvenit, într-o clipă. Băiatul se muie, se îndoi în jurul cuţitului ca o rufă, horcăi, apuse.

Deasupra trupului, Anichit stătu aplecat doar cât să smulgă cuţitul din rană. Trupul se zgârci mai tare, ca şi cum cuţitul i-ar fi fost singurul miez trainic. Popa se uită zăpăcit în jur, nu era nimeni, scutură mortul, pe urmă îşi aminti, intră în ţarc, înhaţă ceapa, îşi umplu gura cu mămăligă rece, şi văzu la ce lucra băiatul: gardul era rupt în mai multe locuri, un gard vechi, ros de ploi şi ninsori, şi bucăţile albe arătau unde fusese dres proaspăt. Înlocuirile erau făcute fără îndemânare; ăştia tineri, de azi, habar nu mai au cum se ţine o unealtă, şi nimic nu se mai face ca lumea, totul e însăilat şi de mântuială, cugetă Anichit, preţuind din ochi rupturile, şi mestecând.

Cu gura plină îl şi prinseră. Ieşiră trei ciobani din căuşul văii, urcând spre ţarc, cu scânduri şi şipci în mâini, şi zvârliră şipcile când văzură mortul, se repeziră la popă. Îl culcară pe jos în ţarc, şi unul îl izbi cu piciorul drept în obraz. Pe nas şi pe gură îi ţâşni mămăliga, cocă de mestecat, şi dinţii rupţi.

În fine, se strânse toată păstorimea, veni starostele, îl văzu pe Anichit şi le spuse cine era, la cei mai tineri, care nu-l ştiau decât din faimă. Dădură de smaraldul pierdut în iarbă, cu care Anichit voise să cumpere pâinea. Îl scotociră şi găsiră celelalte. Se minunară, le trecură din mână în mână, le cântăriră, vorbiră lung şi fără şir, râzând prosteşte, ca nişte copii, de norocul care îi găsise.

Mortul era frate cu patru dintre ciobani. Anichit fu legat de peretele ţarcului. Era ameţit de lovituri, şi de foamea pe care nu apucase să şi-o domolească. I se făcuseră glonţ în stomac bietele câteva îmbucături de care avusese parte. Starostele porunci să fie adus un brad tânăr, pe care se apucară să-l cureţe de crengi şi să-l cojească. Punând mâna toţi, curând fu gata, alb, ascuţit, şi aşezându-se pe două rânduri îl apucară zdravăn în mâini, ridicându-i suliţa, şi se aşezară în vale. Patru îl dezlegară pe Anichit, îl despuiară, şi veniră cu el, desfăcându-i trupul, din susul dealului, către ascuţişul ţinut de ceilalţi. Dându-şi drumul pe coastă în jos, trăgeau zdravăn de mădularele părintelui, iar ceilalţi ocheau cu vârful ţepei. Răcniră odată, şi unii şi alţii, drept semnal, şi-l înfipseră în ţeapă, drept prin ochiul şezutului. Starostele îi îndemna, purtând drumul ţepei în trup, ca s-o scoată înadins între aripile spatelui, să lase capul nevătămat, şi vârful însângerat ţâşni întocmai, la mijlocul umerilor. Îl mai potriviră un pic, apoi înfipseră ţeapa în coasta dealului, îşi scoaseră căciulile, se şterseră de sudoare, se închinară, şi starostele porunci să scoată merindele, să mănânce oamenii, osteniţi de ziua neobişnuită şi de munca neprevăzută.

Înfipt în ţeapă, Anichit nu simţea nicio durere căci, frângându-i şira spinării, ţeapa îi luase şi simţirea cu mâna. Avea capul nemaipomenit de limpede. Se întreba cât o să ţie, ştia că trasul în ţeapă e cea mai înceată moarte. E drept că păsările puteau să-i dea o mână de ajutor, să-l sfârşească mai iute. Dar cât stăteau ăştia în preajmă, nicio nădejde de păsări.

Starostele era un om înalt, gras, spân. Mânca foarte lacom, vorbea cu gura plină. Acum lui Anichit nu-i mai era foame, şi chiar se mira de foamea celorlalţi. Ce-o mai fi şi foamea? Tocmai nerozia asta îl pierduse. Simţea o mâncărime cumplită în spate, şi-ar fi vrut să ducă gheara mâinii, să-şi rupă carnea cu oftaturi de desfătare. Dar nu putea mişca mâinile, atârnau lemnoase, ca retezate din coate. Starostele se uita ţintă la el, şi în sfârşit, când se sătură, îi ceru să le vorbească, să le spună ce-a făcut, şi de ce, acum orice s-ar fi întâmplat acelaşi era sfârşitul.

Şi Anichit povesti. Ciobanii mâncau încet, pocnind din gâtlej şi din dindărătul trupului, şi nu-l scăpau din ochi.

Le era cam greu să-l înţeleagă – niciodată nu vorbise Anichit prea limpede, dar acum nu mai avea glas aproape deloc, abia hârâia înfundat, din plămânii rupţi de ţeapă. Şi vorbele le spunea încet, oprindu-se des, încât ei terminaseră demult de mâncat şi povestea abia era pe la sfertul ei.

Dar vorbind, o uşurare îl cuprinse. Încetul cu încetul, povestind, îşi aducea aminte de toate, de sat, de biserică, de fiicele lui, de ţiganii din *Pescărie,* de nunţi şi sărbători, şi de fata cu nume de născătoare nenuntită, cu vraja ei neînţeleasă. Apoi de ruperea vieţii lui în două fire, de fraţii întru tâlhărie, de faptele lor, de cei dintre ei pe care-i iubise şi în care se încrezuse, de Toma mireanul, de moartea lui Ursan, de vestejirea Mariei, şi de plimbarea fermecată cu ea, prin comorile toamnei, de clipa când o sărutase pe obraz, clipă de vis şi de cerească moliciune, şi de pedeapsa cu viespile. Şi apoi fuga, gonirea din urmă cu focul, şi osândirea, fapt după fapt, fir cu fir, şoaptă de şoaptă, viaţa ciudată pentru pietrele astea verzi, pe care ciobanii iar şi le treceau din mână în mână, acum la lumina focului, pentru că povestea lui Anichit scursese întreaga după amiază.

Alinat era pentru că astfel, de la capătul drumului şi din înaltul ţepei, viaţa lui părea plină de rost, şi mai ales de învăţăminte, şi pierise uitarea aceea chinuitoare,

încercată acum câteva zile, când, pustiu de înţeles, fără trecut şi uituc, îşi purtase paşii din urmă printr-o lume străină. Acum, totul, tors pe caierul poveştii, era cum nu se poate mai firesc şi mai adânc, viaţa aşa cum e ea, ispita de unde se ştie, pedeapsa ce se cuvine, şi grăitoarea pildă pentru urmaşi. Plină de tâlc, plină de preţ era viaţa lui, ca o predică, şi o spunea ciobanilor holbaţi şi căscaţi, din ultimul înalt de altar.

Astfel, de jos, când şi când i se puse câte-o întrebare. Cu vocea lui pierită, Anichit răspunse, ca un învăţător unor şcolari. Se făcuse frig, şi se mira că nu simte frigul. Nu simţea nimic, numai uscăciunea cumplită în gâtlej şi în tot trupul. Parcă şi pleoapele îi erau de fier, şi se desfăceau cu scrâşnet din orbita secată. Iar din trup niciun mădular nu-l simţea mai desluşit. Doar lemnul tare, înfipt sănătos, din miez. Pe acesta îl simţea foarte bine, nemişcat, drept, surd în întunericul cărnii sfârtecate, de parcă acesta i-ar fi fost adevăratul trup. În jurul lui, terciul de oase, carne şi sânge se adunase, îşi găsise singur cumpăna, şi mai trăgea un răgaz de timp din readunarea lui, încă o viaţă scurtă, viaţa tragerii a moarte, viaţa în ţeapă. Ciobanii mai tineri, pe margini, îşi arătau trupul lui sucit nefiresc, goliciunile triste şi caraghioase, şi înăbuşeau un chicot, nu le venea să râdă tare, fiindcă starostele părea pierdut în gânduri.

Acesta se sculă într-un sfârşit, veni la piciorul ţepei, şi-i spuse de-a dreptul lui Anichit că mâine dimineaţă vor să-l îngroape pe băiat, şi Anichit, din înaltul ţepei, să le cânte, că ei popă n-au.

De uimire, Anichit îşi găsi puterea, şi întrebă tare:

— Da la el în sat de ce nu-l duceţi? Şi *Livada* e aproape, îi puteţi face slujbă cum se cade.

— Ai să vezi de ce, părinte, la clipa potrivită. Acum ţi-e tot una, de ce să nu ne ajuţi?

— Bine, o să vă ajut. Dac-oi mai avea putere.

Şi starostele porunci să stea treaz un cioban lângă el, toată noaptea, să nu-l atingă vreo pasăre.

ÎN ZORI, OSÂNDITUL ERA ŢEApăn. Aruncară apă pe el, şi-l înviorară.

Fusese săpată groapa, chiar lângă brad, ca să poată fi împlinită slujba. Spălaseră şi mortul. Adunându-şi ultima suflare, Anichit îngână pe nas. Oierii se cruceau de zor, şi fraţii lui îşi ştergeau câte o lacrimă. Îl coborâră în groapă cu căciula pe piept şi ce mai fusese al lui, şi împinseră ţărâna peste el, în timp ce Anichit sfârşea, într-o desfăşurare monotonă, o slujbă fără vorbe, iar păsările care pândiseră prilejul, doar-doar or ciupi dintr-un mort şi-un muribund, dădeau ocoluri înciudate şi ţipau.

Ca şi cum ar fi fost dator, starostele se apropie iar, ocolind movila proaspătă şi îi spuse că ei oricum n-aveau de gând să se mai întoarcă în satele lor.

— Vezi dumneata, părinte, acum suntem bogaţi. Cu pietrele astea, ne luăm zece turme fiecare. Dar dacă rămânem aici, pune mâna Vodă, ba ne mai şi schingiuieşte, zice c-am fost părtaşi cu sfinţia-ta.

— Da unde vă duceţi?

— Oriunde pe lume sunt oi, şi se pot cumpăra cu bani, dacă ai. Ne-am gândit să ne tragem spre ţinuturile leşeşti.

— Şi băiatul?

— Nu l-am înmormântat creştineşte?

— Ce-au să zică ai lui?

— Au să-l plângă şi-au să-l uite.

— Şi nevestele voastre? Copiii voştri?

— S-or descurca şi fără noi. Dumnezeu o să le ajute.

— Da nu-i bine ce faceţi.

— Părinte, mai ştii dumneata ce e bine şi ce nu e?

Săracului de câte ori îi zâmbeşte norocul într-o viaţă? Norocul nostru ai fost sfinţia-ta. De ce să dăm norocul pe gârlă?

— Şi toţi gândesc la fel?

— I-am întrebat pe toţi. Niciunul nu-i împotrivă. Are să creadă lumea că ne-au tăiat tătarii, ori ne-au târât în robie. Şi n-o să se întâmple nimic.

— Dumnezeu să vă lumineze. Poate că ştiţi voi ce faceţi.

— Păi pe sfinţia-ta cine te-a trimis? Nu tot Dumnezeu? Că dacă nu era el, de unde să te rătăceşti pe-aci?

Văzând atâta credinţă. Anichit ar fi pufnit în râs, dacă n-ar fi fost tras în ţeapă.

— Chiar aşa, părinte. Atâta oaste v-a căutat. Numai prin minune puteai să le scapi, şi să te prindem noi. Că mişunau poterile în ţinut, şi la orice mânăstire ori biserică mai cu odoare se ascunseseră şi vă aşteptau.

— Da, da, i-am văzut şi noi. Aduseseră şi ajutor. Oastea Romei.

— A Romei? se prăpădi de uimire starostele.

— Ei da. La mânăstirea de maici, nu-i nicio săptămână. Am vrut s-o călcăm. Şi erau romani în jur. Făceau zid de apărare, i-am văzut amândoi, şi eu şi Toma.

— Care Toma? Care mânăstire de maici?

— Nu ştiai de romani?

— N-am auzit de aşa ceva. Valahi erau, da, dar străini? Nici bulgari n-au fost, ori arvaniţi.

— Ori poate... mormăi Anichit. Poate să fi fost altceva? Mânăstirea din mlaştină o ştii?

— Din mlaştină? O ştiu.

— E zugrăvită, nu?

— Zugrăvită, fireşte. Cu Cristos, cu sfinţi militari, cu Irod, cu Pilat, cu Ana şi Caiafa. Cu creştini, romani, şi jidovi.

— Asta era! Sfinţii militari! Şi oastea Romei! Mi s-a părut!

— Ce ţi s-a părut?

Starostele se zăpăcise.

— Mi s-a părut că văd oaste. Erau doar zugrăvelile. Mi-am adus aminte, şi mi s-au părut aievea. N-a vrut Dumnezeu să prad maicile. Ia te uită! M-a speriat cu o vedenie, şi m-a alungat!

Sigur, numai vedenie putea fi, de unde romani pe vremea asta, şi aici? I se păru un mare semn al voinţei de sus, uite cu câtă grijă le-a apărat Domnul pe maici! Dar nu cumva s-a îngrijit şi de mine, nu cumva, adică, şi mie a vrut să mi se-arate? Hm, acuma la sfârşit? Ori poate mai e un dram de bunătate şi în ocna sufletului meu? Poate şi din mine se mai poate alege ceva?

— Plecaţi curând?

— Da, părinte. Într-un ceas coborâm, şi pe urmă o ţinem şir, până la câmpie.

Se gândi puţin, apoi, adăugă stânjenit:

— Nu mai ai mult nici sfinţia-ta. Uite că se cojeşte pielea de uscat ce eşti.

— Am auzit că ţine uneori zile întregi.

— A, nu, nici vorbă. Mai ales slăbit cum eşti sfinţia-ta, îl linişti starostele.

— S-ar zice că ne putem lua rămas bun.

— S-ar zice.

— Să vă aibă Domnul în paza lui.

— Să te-audă Dumnezeu, părinte.

Anichit se uita la el. Atât de aproape, îl vedea destul de limpede, în ciuda privirii ceţoase: poate ultimul om pe care-l vedea pe pământ.

La piciorul ţepei, starostele se muta de pe un picior pe altul, şi nu pleca.

— Ce mai e?

— Părinte, sfinţia-ta te pricepi: unde-om ajunge, cum facem să vindem pietrele? Şi cât să cerem pe ele?

De pe ţeapă, Anichit zâmbi, înţelegător, în timp ce starostele roşea ca un şcolar. Şi începu o lecţie amănunţită despre pietre şi preţul lor; şi despre cum să vinzi lucruri furate mai cu seamă, şi tot ce s-ar lega în

vreun fel de asta, şi ar folosi, îl învăţă Anichit, cu ultima suflare, pe staroste. Starostele încreţise adânc fruntea grasă, şi lupta din răsputeri să nu uite, să înţeleagă totul, să rânduiască totul în minte ca să poată folosi mai târziu. Urmărea cu ochii cât cepele mişcarea buzelor rupte ale popii. Între timp, oierii strânseseră turma, ridicaseră tabăra, dărâmau ţarcul, să se creadă că a fost pradă unei năvăliri, şi între ei, se vedea şi din înaltul ţepei, vorbeau cu zâmbete mari, fericite, copilăreşti, ca pentru darurile de Crăciun, zâmbete de oameni pe care i-a bătut fericea, i-a potopit berechetul, norocoşi nevinovaţi, ce nici nu bănuiseră, până ieri, de unde le va zâmbi soarta. Fericirea lor nu era tulburată de nicio amintire, de nicio remuşcare, mai mult chiar, de niciun gând, părăseau lumea lor obişnuită pentru o alta, fără o clipă de şovăială, încrezători în destin, în semnul de sus care le poruncea să trădeze, să părăsească, să uite.

Starostele făcu semn. Toţi se întoarseră spre muribund, se descoperiră, se închinară. Apoi, mânând înainte turma, cu câinii, cu măgarii, cu tot ce era al lor, şi cu smaraldele pline de păcate, porniră spre zarea lumii, veseli ca la nuntă. Lăsau în urmă ţeapă cu trupul gol, ca un ţărm al trecutului la care nu te mai poţi întoarce.

Până să se repeadă la el păsările, să-i fure întâi lumina ochilor, Anichit mai apucă să-i vadă, micşorându-se în spaţiu, în mersul lor lent, oameni şi animale, blândă rotire către alt ţărm. Slăbiciunea, depărtarea, zădărnicia, stăvileau tot mai mult privirea părintelui. Îi văzu o vreme, nu-i mai văzu, se goli lumea, şi el rămase singur, ca o răstignire păgână, şi păsările pânditoare sosiră, i se lăsară pe cap şi pe umeri, ştiind că împlinesc soarta şi voia cea mare. La început îl duru, apoi năvala de ciocuri fu tot mai depărtată, ca nişte bătăi slabe la o uşă de sihăstrie, ca un ecou al vieţii în tihna mormântului. Plutind cu gândul risipit peste o viaţă sfârşită, adormi şi Anichit în chinuitorul lui pat, cum adorm trudiţii, ostaşii, călătorii, oricum şi oriunde, răpuşi de o sfântă datorie, doborâţi de

o înaltă chemare.

Ciobanii treceau hotarul, uniţi pe vecie în neaşteptata lor fugă, curaţi ca nişte prunci, zâmbind altor meleaguri, altei vieţi. Şi la urma urmei, de ce să fi fost vinovaţi? Căci prea mulţi pătimesc, şi prea mare nenoroc e pe lume. Undeva, o cumpănă potopeşte cu preaplin, din când în când şi rar, pe câte-un neales. Pentru atâţia căzniţi, un noroc întreg acela al prostului. Şi dacă ţi-e dat, cum te-ai putea împotrivi? înseamnă să te împotriveşti sănătăţii firii, trăiniciei pământului. Aşa că ei, purtătorii de smaralde, ştiau cu toţii că nu păcătuiesc, şi îmbogăţirea lor peste noapte era o trudă, o sarcină de preţ, o lucrare, pe care se munceau s-o desăvârşească.

SFÂRŞIT